

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

BAKÁLÁŘSKÁ PRÁCE

„My stavíme stavbu, stavba staví nás“

**Budovatelské brigády v 50. letech 20. století na příkladě
výstavby Nové hutě Klementa Gottwalda v Ostravě**

Veronika Němcová

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 15.2. 2008

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat narátorkám, které se výzkumu účastnily a věnovaly mi svůj čas.

Za odborné vedení práce a přínosné konzultace děkuji Mgr. Hedvice Novotné.

V názvu práce použita citace z rozhovoru s paní Marií (*1927), heslo liberecké úderné brigády.

OBSAH

1. Úvod	1
1.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky.....	3
2. Metodologie	4
2.1 Metoda orální historie.....	4
2.2 Vlastní výzkum.....	7
2.3 Etické otázky výzkumu.....	14
3. Narativní analýzy	17
3.1 Narativní analýza – paní Marie.....	16
3.2 Narativní analýza – paní Jiřina.....	22
3.3 Narativní analýza – paní Věra.....	27
4. Historické souvislosti	31
4.1 Literatura k tématu padesátých let.....	31
4.2 Československo po druhé světové válce.....	33
5. Obraz budovatelských brigád v dobové literatuře	43
5.1 Příběh jedné stavby.....	45
6. Popis brigád	53
6.1 Obecná charakteristika brigád.....	53
6.2 Stavba Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích.....	57
7. Závěr	67
8. Použitá literatura	74
9. Obrazová příloha	77
10. Přepsané rozhovory	103

1. Úvod

K tématu své bakalářské práce jsem se dostala tak trochu náhodou. Když jsem byla před lety na návštěvě u svého prastrýce, zeptal se mě na záludnou otázku: „a víš vůbec, jak byla tvoje babička v Liberci známá...?“ Tak mi vlastně on jako první z rodiny pověděl o budovatelských brigádách¹, jichž se jeho sestra (moje babička) v padesátých letech nejen účastnila, ale díky svému členství v Československém svazu mládeže se i zapojila do jejich organizace.

Pro metodologickou práci, jež je součástí souborné zkoušky ze společenských věd, jsem vypracovala návrh projektu, týkající se budovatelských brigád. Zjistila jsem, že tomuto tématu nebyla dosud věnována žádná kniha či studie a přišlo mi lákavé a zajímavé pokusit se svůj projekt zrealizovat.

Začít jako první „orat v poli neoraném“ má své výhody i úskalí. Především se nelze opřít o žádnou literaturu, která by se tématu bezprostředně týkala, inspirovat se jí či na ni kriticky reagovat. Výhodu spatřuji v tom, že má práce na své úrovni přinese jisté seznámení s daným tématem a další badatelé budou na ni moci dle svých možností a cílů navázat a povědomí o této problematice rozšiřovat.

Ve svém výzkumu se zaměřuji na budovatelské brigády, kterých se v poválečné době dobrovolně účastnilo velké množství především mladých lidí. Členové Československého svazu mládeže (ČSM) a mnozí jiní pomáhali budovat nové továrny, hutě, vypomáhali v zemědělství, studenti ze středních a vysokých škol o prázdninách, pracující lidé i v průběhu roku.

Zabývat se budovatelskými brigádami mi přijde zajímavé z několika důvodů. Jednak je v tom můj osobní zájem lépe porozumět době, kdy moje babička (a další dvě narátorky) byly mladé a od které uplynulo více než padesát let. Mládí těchto tří žen provázené euforií z osvobození republiky je v tomto ohledu

---

¹ Používá se několik různých označení pro dobrovolné práce převážně mladých lidí: stavby mládeže, stavby socialismu aj. V bakalářské práci používám označení budovatelské brigády.

specifické a rovněž atmosféra budovatelských brigád je dle mého soudu neopakovatelná, neboť je dílem mnoha faktorů - historických, politických i sociálních.

Dále považuji za přínosné zpracovat téma, jež spadá do problematického a rozporuplného období padesátých let, které je na jednu stranu již časově hodně vzdáleno a zároveň je ve společnosti stále přítomné, zvláště ve své odvrácené podobě politických procesů a persekucí.

Přitom jsou pamětníci těchto událostí již v pokročilém důchodovém věku a živé vzpomínky na mládí, poválečné nadšení a kolektivní budování by mohly záhy odejít spolu s nimi.

Narátorky zažily počátky komunismu u nás a zároveň i jeho pád. Tato skutečnost ovlivňuje jejich vnímání totalitního režimu, které rozhodně není černobílé. Proto je zajímavé porovnat jejich líčení s propagandistickou literaturou z té doby a zachytit místa, kde se oba tyto prameny shodují, neboť ukazují, proč bylo možné budovatelské brigády vůbec uskutečnit a proč se jich účastnilo tolik lidí.

1.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Stanovený výzkumný problém - **budovatelské brigády na počátku padesátých let 20. století v Československu** – jsem zkoumala na příkladě výstavby Nové hutě Klementa Gottwalda v Ostravě a zpracovala jsem jej prostřednictvím analýzy narativních rozhovorů se třemi účastnicemi brigád a reflexe dobové literatury.

Vyvstaly mi následující výzkumné otázky:

1. Význam účasti na budovatelských brigádách v kontextu konstruování vlastního životního příběhu
2. Reflexe vlastní motivace k účasti na brigádách v souvislosti s historickými i soukromými událostmi
3. Popis průběhu brigád prostřednictvím analýzy rozhovorů
4. Reflexe období budovatelských brigád a vlastní účasti na něm
5. Obraz budovatelských brigád v dobové propagandistické literatuře

Na následujících stránkách nejprve představím průběh a podobu výzkumu včetně použitých metod a teoretických východisek. Následuje narativní analýza provedených rozhovorů, reflexe dobové propagandistické literatury, popis průběhu brigád a v závěru se věnuji samotnému zodpovězení výzkumných otázek.

2. Metodologie

2.1 Metoda orální historie

Metoda orální historie spadá do kvalitativních metod výzkumu, v nichž nejde o to shromáždit data a fakta jako u výzkumu kvantitativního. Soustředí se spíše na reflexi dané události, vyjádřenou těmi, kdo ji prožívali, a tak zachytit jedinečné vidění skutečnosti, které nelze zobecňovat.²

Tato jedinečnost životního příběhu byla příčinou velkého rozšíření orální historie, respektive interpretativních metod ve společenských vědách. Tyto metody kladou důraz na interpretaci – to znamená na vysvětlení a výklad faktů. Orální historie sice vznikla jako nástroj historiografie, může ale navázat na dlouhou tradici společenskovědního bádání. Uplatňovali ji a uplatňují například etnografové, antropologové, sociologové a svým způsobem psychologové³.

Jako historiografická metoda usiluje orální historie o zvýraznění individuálního rozměru dějin. Předmětem výzkumu tu nejsou „oficiální“ dějiny velkých společenských skupin a jejich představitelů, tzv. „velké dějiny“⁴ (tradiční

---

² Vaněk, Miroslav: *Možnosti a meze orální historie při výzkumu českého exilu*. IN: AUPO Fac. Philosophica. Historica 2002, Sborník prací historických, Univerzita Palackého, Olomouc, 2002. str. 399-404.

³ Např. psychoterapie pomáhá léčit psychické nesnáze lidí na základě pochopení jejich životního příběhu. In: Chvála, Vladislav, Trapková, Ludmila: *Rodinná terapie psychosomatických poruch*, Portál, Praha, 2004, str. 48-55.

⁴ Označení „velké“ a „malé“ dějiny používá Milan Šimečka ve své knize *Kruhová obrana*, Archa, Bratislava,

historie byla psaná muži z privilegovaných vrstev, kteří vyjadřovali stanoviska elit⁵, a vycházela ze zkoumání písemných pramenů a objektivních analýz faktů), ale malý životní příběh konkrétního člověka, tzv. „malé dějiny“.

„Velké dějiny se neustále snaží valit nás svým řečištěm jako oblázky. To, co nás však spojuje přes propasti času, jsou malé dějiny lidského života, vymezené narozením a smrtí.“⁶

Každý „obyčejný člověk“ se tak stává spoluautorem výzkumu. Konkrétní událost může být ale různými skupinami lidí vnímána různě a právě o tuto bohatost postojů, pocitů a názorů v orální historii jde.⁷

Díky tomu, že v orální historii mohou promluvit lidé, kteří byli dříve z historie vyloučeni (např. příslušníci různých skupin popisují dopad jistých forem diskriminace na jejich životní dráhu), je tak umožněno obohacení stávajících záznamů a vytvoření mnohem plastičtějšího obrazu minulosti. Metoda orální historie se uplatnila především po druhé světové válce při rozhovorech s oběťmi holocaustu.

Kořeny tohoto přístupu lze najít ve fenomenologické filosofii Edmunda Husserla, jenž zavedl pojem „Lebenswelt“ (přirozený svět), který je světem běžné každodenní zkušenosti a jejích významů.⁸

Vyprávění je prostředkem k lepšímu pochopení určitých prožitků jak naslouchajícím, tak vypravěčem. V tomto procesu se rodí společná „myskutečnost“ vypravěče a naslouchajícího, která je však křehká a může se lehce vytratit. Vzniká v probíhajícím interpretačním procesu a musí být neustále

---

1992, s.5-9.

⁵ Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*. In: Malé dějiny česko-slovenských vztahov VI, Nad. Milana Šimečku, Bratislava, 1996, s. 31-46.

⁶ Šimečka, Milan: *Kruhová obrana*. Archa Bratislava, 1992, s.6-4.

⁷ Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*. In: Malé dějiny česko-slovenských vztahov VI, Nad. Milana Šimečku, Bratislava, 1996, s. 31-46.

⁸ Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*. In: Malé dějiny česko-slovenských vztahov VI, Nad. Milana Šimečku, Bratislava, 1996, s. 31-46.

obnovována, neboť jako sdílená skutečnost existuje pouze „ted“.⁹

Orální historie si je vědoma toho, že svědectví nemusejí být vždy úplně přesná, respektuje právo na zapomnění či zkreslení informací, které je důsledkem interpretace, jíž narátor sám věří. Ale i tato nepřesná svědectví mohou být cenným zdrojem informací. Není totiž cílem dopátrat se úplné objektivní pravdy, ale snažit se pochopit vlastní subjektivní „pravdu“ narátora, o níž se s námi dělí.¹⁰

Interview je hodnoceno především na základě toho, do jaké míry nám umožní poznat osobnost samotného narátora, nikoliv mírou shody jeho projevu s našimi poznatky o minulosti.¹¹

I tato metoda má svá úskalí a rizika. Badatel například může ztratit k velmi subjektivnímu příběhu odstup a nechá se vtáhnout do fascinujícího vyprávění, což pak ovlivňuje jeho další práci s materiálem, kdy od sebe přestane odlišovat fakta a interpretaci.

Pro tuto metodu je velmi podstatný výběr narátorů a způsob kladení otázek, významnou roli hraje narátorova paměť¹² a obranné mechanismy vůči vlastním vzpomínkám. Takto vzniklý rozhovor se od ostatních pramenů liší právě aktivní účastí tazatele na jeho vzniku. Touto nutně subjektivní povahou se musí badatel ve svém konkrétním výzkumu zaobírat a svoji roli reflektovat.

Role narátora se ovšem v různých typech rozhovorů proměňuje. V případě narativního interview je tazatel spíše pasivnější a naslouchá spontánnímu toku vyprávění, při polostrukturovaném rozhovoru pokládá otázky a do skupinového interview rovněž zasahuje a snaží se dát prostor všem narátorům.

---

⁹ Fischer-Rosenthal, Wolfram a Rosenthal, Gabriele: *Analýza narativně-biografických rozhovorů*. In: Biograf, časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 24/2001.

¹⁰ Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*.

¹¹ Vaněk, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*.

¹² Ritchie, A. Donald: *Doing Oral History*. Twayne Publishers, New York, 1995, kap. Orální historie a paměť (v mém překladu).

2.2 Vlastní výzkum

Vzorek

Výzkum je zaměřen na osoby, které se budovatelských brigád přímo účastnily. Jejich společným působištěm byla (mimo jiné) Ostrava – Kunčice, kde od roku 1948 probíhala výstavba Nové huti Klementa Gottwalda.

Narátorka paní Marie, která je mojí babičkou (této skutečnosti a jejímu vlivu na výzkum jsem věnovala speciální kapitolu), můj záměr znala a pomáhala mi v mém „pátrání“ po dalších narátorech.

Pro účely své bakalářské práce jsem postupně vedla rozhovory se třemi narátorkami: paní Marií (*1927, důchodkyně, vyučená dámská krejčová), paní Jiřinou (*1934, důchodkyně, vystudovaná učitelka) a paní Věrou (*1933, důchodkyně, vystudovaná učitelka).

Paní Jiřina a paní Věra se budovatelských brigád v Ostravě společně účastnily

v době svých studií na gymnáziu v Táboře v srpnu roku 1950 (v roce 1951 paní Jiřina jela do Ostravy ještě jednou, tentokrát sama bez paní Věry).

Paní Marie se brigád nejen účastnila, ale stala se rovněž vedoucí liberecké brigády. Tyto tři ženy se navzájem na brigádách neseznámily, paní Marie paní Jiřinu poznala až v pozdějších letech v Liberci, neboť bydlely na stejném sídlišti. To, že obě pracovaly v padesátých letech v Ostravě, se o sobě dozvěděly mimoděk, až při náhodném setkání v září roku 2007. Tomuto setkání byla přítomná i třetí narátorka, paní Věra, jež byla zrovna v Liberci na návštěvě u paní Jiřiny.

To, že se tyto tři ženy shodou okolností takto potkaly a vůbec se při svém povídání k tématu budovatelských brigád dostaly, považuji za neuvěřitelně šťastnou náhodu, neboť zrovna v té době jsem sháněla další dvě narátorky pro svůj výzkum.

Popis a průběh rozhovorů

Všechny rozhovory se konaly u narátorek doma, v domácím prostředí (v případě babičky v domě mých rodičů, v jejím pokoji), které je, myslím, vhodné pro otevřené vyprávění, v říjnu a listopadu 2007.

S každou narátorkou jsem vedla nejprve narativní interview, jež mělo spíše monologický ráz, narátorky vyprávěly volně a spontánně, na rozhovor se nijak systematicky nepřipravovaly. Všechny tři ovšem již dopředu věděly, že se ve svém výzkumu na budovatelské brigády zaměřuji.

V narativním procesu jde o to, aby se reaktualizované celky prožitků dostaly informantovi „na jazyk“ samy, tak vyplují na povrch i skutečnosti, které by zřejmě při kladení konvenčních otevřených otázek v situaci standardizovaného

rozhovoru vůbec nebyly zmíněny.¹³

Podporovala jsem narátorky většinou „jen“ tím, že jsem vyprávění zúčastněně sledovala (skrže slůvka „hm“, výraz tváře apod.). Moje úloha tedy ani v této fázi nebyla pasivní.

Po provedení rozhovoru a jeho nahrání na diktafon jsem rozhovory sama přepsala. Zvolila jsem doslovný přepis, což podle Jana Hendla¹⁴ znamená převod mluveného slova do písemné podoby. Co se týče formy transkripce, inspirovala jsem se navrženými symboly Alicije Leix¹⁵, jež jsou uvedené na začátku přepsaných rozhovorů (viz příloha). Snažila jsem se zaznamenat ty projevy respondentek, které mi přišly podstatné pro další práci s materiálem.

Poté jsem provedla analýzu prvního rozhovoru a připravila se na polostrukturovaný rozhovor, při němž jsem kladla otázky častěji a snažila se, aby se narátorky vyjádřily ke všem tématickým okruhům projektu a aby objasnily nejasnosti z rozhovoru prvního.

Do třetice jsem se v případě paní Marie a Jiřiny pokusila rovněž o skupinové interview.¹⁶ Jan Hendl¹⁷ uvádí možné výhody rozhovoru ve skupině, kdy lidé bývají uvolněnější, a tak snadněji sdělují své postoje a pocity. V sociální interakci mohou tak subjektivní významy lépe vyplouvat na povrch. Zajímalo mě srovnání pohledu obou žen na stejnou brigádu (stavbu Nové hutě Klementa Gottwalda) na stejném místě (v Ostravě-Kunčicích). Obě účastnice se však lišily svou úlohou v brigádě (paní Jiřina byla řadovou účastnicí, paní Marii byla svěřena funkce vedoucí brigády) a věkem. Paní Jiřina byla středoškolačka, paní Marii bylo 23 let a již pracovala jako dělnice.

---

¹³ Schütze, Fritz: *Narativní interview ve studiích interakčního pole*. In: Biograf, časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 20/1999.

¹⁴ Hendl, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, Praha, 2005, str. 208.

¹⁵ Leix, Alicije: *K problematice transkriptu ve společenských vědách*. In: Biograf, časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 31/2003.

¹⁶ In Hendl, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, Praha, 2005, str. 182

¹⁷ Tamtéž.

Reflexe mé role výzkumníka při rozhovoru s rodinným příslušníkem

Bylo pro mne někdy těžké najít rovnováhu mezi osobní zainteresovaností, pochopením a spoluprožíváním příběhu během vyprávění a zároveň nezávislým „vědeckým odstupem“, což jsem si během rozhovorů (zvláště ovšem s rodinným příslušníkem) mnohokrát zažila.

Jsem si vědoma toho, že má role vnučky jedné z narátorek podobu výzkumu svým způsobem ovlivnila. I když jsem se snažila posuzovat babiččin život z jistého nadhledu, pro babičku jsem stejně byla „její Verunka“, které se ona snaží co nejvíce pomoci se závěrečnou prací do školy.

Výhodu v rozhovoru s rodinným příslušníkem vidím v tom, že život babičky již přibližně znám, vím, na co se mám připravit. Je také v tomto případě mnohem snazší navodit atmosféru důvěry než u „cizích“ lidí. U blízkých lidí bývá také snazší poznat, kdy říkají nepravdu nebo se snaží události, osoby či sebe samé stylizovat nebo „přikrášlovat“.

Zároveň jsem z předchozího rozhovoru s babičkou k zápočtu z předmětu kvalitativních metod zjistila, že babička někdy neví, co má říkat, protože počítá s tím, že jsem již všechno vlastně slyšela, a významy událostí bagatelizuje. Napadlo mě, že by z tohoto důvodu mohl být rozhovoru přítomen ještě někdo další, a poprosila jsem proto spolužáka z gymnázia Jiřího, jenž studuje obor čeština - dějepis, aby se životopisného vyprávění zúčastnil a pomohl tak navodit vážnější badatelskou atmosféru. Babička tak byla nucena vysvětlovat skutečnosti, jež by jinak považovala za samozřejmé a nepoužívat věty typu „to už přece víš“, „teta Jarmila, tu znáš“.

I když jsem dopředu Jiřímu vysvětlila, že cílem narativního interview je nechat respondenta spontánně vyprávět, měl Jiří tendenci, z mého pohledu příliš brzy,

se doptávat. Na druhou stranu, babička možná již skutečně ve chvíli, kdy Jiří otázku položil, své téma vyčerpala a spontánně by nic nového nepřidala. Tak jí vlastně dotazy pomohly znovu se do vyprávění ponořit.

Má úloha v ostatních rozhovorech

S ostatními narátorkami nebylo těžké navázat kontakt a obě byly velmi ochotné spolupracovat. Paní Jiřina ke mně přistupovala jako k vnučce své známé a role narátorky se zhostila velmi odpovědně. Na první seznamovací návštěvu mě babička (paní Marie) doprovodila, neboť to tak s paní Jiřinou dohodla, že poprvé přijdeme společně. Na druhou návštěvu jsem šla již sama za sebe. Při třetím setkání, kdy se jednalo o skupinové interview, se mé dvě role - vnučky a badatelky - prolnuly a já byla nucena mezi nimi „lavírovat“.

Paní Věra byla rovněž velmi ochotná se do výzkumu zapojit. Přistupovala ke mně jako ke studentce humanitní školy, zajímala se, co přesně studuji a jak jsem se k tématu práce dostala.

I když všem třem ženám je přes sedmdesát let, musím říct, že jim paměť sloužila skvěle, i když jsem byla připravena i na možné výpadky, což by vzhledem k jejich věku nebylo nic překvapivého.

Paní Jiřina a paní Věra se několikrát do roka setkávají a společně vzpomínají na své mládí, tak si své zážitky z dob mládí osvěžují.

Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat

Při rekonstrukci každého případu je důležité rozlišit mezi vyprávěným a prožitým životem.¹⁸ Rekapitulovaný život je plný rozporů, ale narativní

---

¹⁸ Fischer-Rosenthal, Wolfram a Rosenthal, Gabriele: *Analýza narativně-biografických rozhovorů*. In: Biograf,

vyprávění vytváří životní příběh jako jednotu, kdy vypravěč zažité události či své činnosti naplňuje určitým významem, který celému příběhu dává významově narativní strukturu.¹⁹

Zajímavý pohled na konstruování identit²⁰ během vyprávění přináší Nóra Hamar²¹. I když se ve svém článku zaměřuje na identitu židovskou, lze tento přístup aplikovat na jakékoliv narativní interview.

Identity se v průběhu sebe-interpretace během vyprávění životního příběhu jistým způsobem formují. Hamar tvrdí, že nejméně pravděpodobněji odpovědět na otázku „kdo jsem“ a zachytit různé pozice, do nichž se jedinec během své životní dráhy dostává, nabízí vyprávění příběhů. Osobní identita se formuje v procesu narativního zvýznamňování nahodilé, fragmentované a často chaotické minulosti. Autobiografie představují a vytvářejí osobní identitu tím způsobem, že určité události a zkušenosti reinterpretovaly v kontextu celého životního příběhu. Narativní forma reprezentace je jakousi transformací minulých událostí do příběhu, který popsaným událostem dává význam. V tomto procesu je podstatný určitý narativní kód, jehož formou mohou být například tzv. vypravěčské věty (podávání událostí s časovým odstupem, jež by pro současníky nebyl možný).

Tato teorie narativní konstrukce identity tedy předpokládá to, že se osobní identita jedinců neformuluje jen v událostech a ve zkušenostech, ale také během samotného vyprávění.

časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 24/2001.

¹⁹ Hamar, Nóra: Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit. In: Biograf č. 27, 2002, str. 29-49.

²⁰ Identita z lat. *identitas*, totožnost. Hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity, zahrnuje dále i hodnoty, kterým jedinec věří a nichž zakládá smysl svého života (In: Jandourek, Jan: *Sociologický slovník*. Portál, Praha, 2001). Různé složky identit mohou existovat vedle sebe. Viz Hamar, Nóra: Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit. In: Biograf č. 27, 2002, str. 29-49.

²¹ Hamar, Nóra: Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit. In: Biograf č. 27, 2002, str. 29-49.

V narativní analýze vycházející z této teorie nejde tedy jen o to sledovat úroveň událostí a subjektivních zkušeností, nýbrž věnovat pozornost tomu, jak jsou tyto úrovně naplněny specifickým významem, jenž spolukonstruuje osobní identitu vypravěče.

V první fázi jsem si přepsaný materiál podrobila základnímu kódování – rozčlenila jsem si jej do témat dle dimenzí, jež jsem si určila před výzkumem, a také podle toho, jaká témata se v průběhu vyprávění vynořovala.

Každé vyprávění má podle Zuzany Fialové²² tři složky: deskripci (popis), argumentaci (vysvětlování) a samotnou naraci (vyprávění příběhu). Záleží na badateli a účelu použití, která složka bude v rozhovoru převažovat.

Sledovala jsem, jakou míru zaujetí narátor jednotlivým tématům věnoval. Snažila jsem se všimnout, kde narátor sleduje pouze určitou dějovou linii, kde vypráví ucelený příběh, nebo kde popisuje určitou událost zvenčí, líčí svůj vlastní prožitek, vynáší určitý soud, hodnocení, objasňuje svůj názor.

Dále jsem si všímala vyjadřování narátora, toho, jaké používá hodnotové výrazy v celku vyprávění i v jednotlivých tématech a v jaké osobě mluví. Inspirována Nórou Hamar²³, jsem sledovala významovou hierarchizaci určitých událostí, jež jsou v průběhu vypravování vícekrát opakovány, a různé úrovně reality v životním vyprávění²⁴: realitu historicko-empirickou (jež zahrnuje skutečně prožitou osobní historii, tedy vrstvu událostí a jednání), realitu psychicko-sémantickou (retrospektivní vědění a interpretace vlastní biografické cesty jedince) a realitu diskurzivní (jedná se o samotný rozhovor, souvisí s tím, co chce jedinec vůbec o svém životě prozradit).

Zuzana Fialová²⁵ rozlišuje dva základní vzorce vyprávění příběhu, které se

---

²² Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*. In: Malé dějiny česko-slovenských vztahov VI., s. 31-46. Nad. Milana Šimečku, Bratislava, 1996.

²³ Hamar, Nóra: *Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit*. In: Biograf č. 27, 2002, str. 29-49.

²⁴ Hamar, Nóra: *O narativitě a biografickém vyprávění*. In: Biograf č. 22, 2000, str. 47-52.

²⁵ Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*. In: Malé dějiny česko-slovenských vztahov

nikdy nevyskytují v čisté podobě: objektivistické vyprávění (kdy narátor má tendenci zevšeobecňovat: i když hovoří o svých osobních zážitcích, podává je jakoby z pohledu někoho třetího – objektivního) a subjektivistické vyprávění (narátor používá hodně přímé řeči a citově zabarvených opisů, nemá příběh tak chronologicky uspořádaný).

Všechny tři narátorky dle mého názoru své vyprávění pojaly spíše jako subjektivistické, vyprávěly velmi živě a autenticky, citovaly osoby, které se v jejich vyprávění vyskytly. Myslím si, že měly radost z toho, že si svůj životní příběh mohou oživit a sdílet svůj osud ještě s někým dalším.

2.3 Etické otázky výzkumu

M. Guillemin a L. Gillam²⁶ rozlišují dva možné etické rozměry kvalitativního výzkumu: „procedurální etiku“ (jež zahrnuje získání souhlasu příslušných etických komisí k provedení výzkumu) a „etiku v praxi“ (běžné etické otázky, které se v průběhu výzkumu objeví, jedná se o povinnost jednat s druhými lidsky a ohleduplně a zároveň brát v potaz svoji úlohu výzkumníka). Pojem „mikroetika“ se objevil v etice medicínské klinické praxe, aby ukázal rozpor mezi „bioetikou“ velkých témat (tradičně nejzjevnější titulky v novinách o „žhavých“ tématech) a běžnou každodenní etikou klinické praxe. Lékařská etika se netýká pouze dramatických otázek, jež se objevují v médiích, ale každodenní interakce mezi každým jednotlivým lékařem a každým jednotlivým pacientem. Procedurální etika nemá přímou kontrolu nad tím, co výzkumník opravdu dělá, neboť zodpovědnost nakonec leží jen na něm samotném. Jádrem australských etických směrnic a kódů je úcta: „ohledy na lidskou důstojnost a pohodu mají přednost před očekávaným přínosem vědění.“²⁷ Výzkum je na začátku poznamenán určitým etickým pnutím, po lidech se chce, aby aktivně podstoupili procedury, o které nestojí, jejichž smyslem není přinést účastníkům nějaký prospěch, i když se něco takového může nepřímo dít. Toto pnutí lze vyřešit tak, že účastníci výzkumu přijmou cíle výzkumu za své, když z výzkumu udělají i svůj vlastní projekt, stávají se jeho účastníky, nikoliv předměty zájmu. Rozhovor je přece jen nepřirozenou sociální situací, jakýmsi „zdvořilým vyslýcháním“.

Informovaný souhlas se odehrává mezi výzkumníkem a potenciaálním účastníkem, jenž postupně proniká do toho, čeho se výzkumný projekt týká a co všechno by obnášela účast na něm. V kvalitativním výzkumu lze lidem ublížit velmi jemným a nenápadným způsobem, který vyplývá z dané interakce. Proto

---

²⁶ Guillemin, Marilys a Gillam, Lynn: *Etika, reflexivita a „eticky důležité okamžiky“ ve výzkumu*. In: Biograf č.35, 2004, str. 11- 31.

²⁷ Tamtéž.

se újma v takovémto typ výzkumu těžko určuje.

Ve výzkumné praxi má dle autorů významnou úlohu propojení reflexivity a etiky. Reflexivita nepředepisuje, co si má výzkumník v dané situaci počít, jedná se o úvahy a zvažování před samotným začátkem výzkumu. Pomáhá v badatelích rozvíjet dovednosti přiměřené reakce.

Všem třem narátorkám jsem původně chtěla předložit informovaný souhlas, kde se měly vyjádřit k tomu, jak bude s rozhovorem nakládáno, až výzkum skončí, jakým způsobem mohou být úryvky z rozhovoru použity v publikacích nebo veřejných prezentacích apod. Narátorky tyto skutečnosti nechtěly příliš řešit: „v našem věku...“

Nakonec jsem se rozhodla jen neuvádět jejich celá jména, v případě dvou narátorek, kdy obě mají stejné křestní jméno, jsem si k rozlišení vypomohla změnou křestního jména jedné z nich.

V případě paní Marie je její anonymita částečně narušena jejím příbuzenským vztahem se mnou. Tím se však babička nezabývala a dokonce mi poskytla fotografie z mládí, které se nacházejí v obrazové příloze.

Při rozhovoru s babičkou a také s dalšími narátorkami jsem měla často pocit, že jim připomínám bolestné (i radostné) chvíle jejich života, které si tímto povídáním znovu ožívují, a jítí se tak staré rány. Tímto naším rozhovorem se musí vracet k tématům, která mají již pro sebe uzavřená nebo na ně nemyslí. Zároveň se narátorkám může ulevit ve smyslu terapeutického rozhovoru, kdy se o věci, které dlouho držely v sobě, mohou s někým podělit, popovídat si o nich, nenechat svoje zážitky upadnout v zapomnění.²⁸ To může skýtat i nebezpečí, aby se výzkumník nestal terapeutem, což se v průběhu mých rozhovorů nestalo.

---

²⁸ Ritchie, Donald. A.: Doing Oral History (v mém překladu str.31): „Byl jsem zticha mnoho let, ale brzy už tu nebudu, a musím o tom povědět dětem.“ (muž, jenž zažil holocaust).

Setkala jsem se s dojetím jak na straně své babičky, tak i se svými vlastními emocemi a lítostí při rozhovorech s paní Věrou, když vyprávěla o osudech její rodiny za války. Myslím si, že i takové emoce (když jsou na straně tazatele přiměřené a zvládnuté) do rozhovoru patří a dávají mu autentický a lidský rozměr.

3. Narativní analýzy

3.1 Narativní analýza – paní Marie (*1927)

Rozhovory s paní Marií proběhly v září a říjnu 2007 u ní doma, v Liberci, v domě rodiny jejího syna, kde nyní žije.

V kapitole reflexe výzkumu se zabývám a dále rozvádím skutečnost, že paní Marie je moje babička, snažím se zachytit specifičnost vedení rozhovoru s rodinným příslušníkem, jeho možné výhody i úskalí.

Narativnímu vyprávění paní byl přítomen můj kamarád Jiří (viz předchozí kapitola).

Rozhovory proběhly v příjemné atmosféře, paní Marie však potřebovala ve vyprávění pobízet, nebyla si jistá, co přesně má vyprávět, jestli to, co říká, není zbytečně navíc apod. Bylo znát, že se snaží své vnučce co nejvíce vyjít vstříc.

Svoji „osobní kroniku“ sestavuje paní Marie z několika různých momentů: idylické dětství, válka a stěhování na Jičínsko, zážitky z války, poválečné nadšení a budovatelské brigády, angažování v Československém svazu mládeže, narození syna, rozvod s manželem, práce dámské krejčovské, rok 1968 a podpora politiky Alexandra Dubčeka, vyloučení ze strany, narození vnučky.

Paní Marie se narodila na Jablonecku. Své dětství prožité v rodné vesnici líčí idylicky, skoro až pohádkově. Vzpomíná na lyžování a sáňkování s ostatními

děťmi, na školu, kterou měla pět minut od domu. „*Kočka nám chodila naproti do školy /smích/. Takže to bylo všechno fajn, až do toho osmatřicátého roku.*“²⁹

Její otec byl zedník a domek, ve kterém tam bydleli, sám postavil. Matka pracovala v domácnosti a příležitostně vypomáhala na různých místech (navlékala korále apod.). Paní Marie měla o čtyři roky staršího bratra Fanouše, který zemřel v lednu 2006.

Od svých dvou let chodila do školky, což podle ní prý tehdy bylo málokde. Jako kamarádku z dětství zmiňuje Vlastu, jejich přátelství přetrvalo až do dospělosti, i když se v současné již moc nevidají.

Vzpomíná, jak na vesnici s pětadvaceti domy bylo jen jedno rádio a její bratr chodil k sousedům často poslouchat. Tuto „zvláštnost“ zmiňuje během rozhovoru ještě mnohokrát, jako by chtěla zdůraznit propastný rozdíl mezi dobou svého dětství a dneškem.

Zvýrazňuje svůj odlišný názor na období první republiky, které jako dítě zažila, než jaký panuje dnes. „*Vona ta první republika nebyla tak svatá, jak to teďka pořád hlásej.*“³⁰ Vzpomíná, jak to oni jako dělnická třída neměli lehké. Její otec jako zedník neměl v zimě práci a chodil sekát led. Také k nim chodíval žebrák, kterého vždycky pohostili.

V Čížkovicích vychodila obecnou školu. Vzpomíná na jeden zážitek, když jí bylo asi osm, učitel ji nechal po škole a zapomněl na ni, až její maminka se musela vypravit do školy a zjistit, co se stalo. „*Von říkal, ježíš marjá, co ta holka, vona se mně nepřipomene, vona je ještě ve třídě /smích/.*“³¹ Nebo když jí její bratr napsal slohové cvičení, ale učitel, který oba učil, to samozřejmě poznal. Napsal jí tam velkou jedničku, ale s komentářem „*práce není vlastní.*“ Vypráví i jednu tragickou událost, kdy jedna mladší spolužačka ze školy se při přelézání záchodů propadla až do žumpy, kde se utopila. Její pohřeb si velmi dobře

---

²⁹ Rozhovor I. – paní Marie.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž..

pamatuje.

Když nastoupila do měšťanky, začala válka, první velký zásah „velkých dějin“ do jejího života, který by se odvíjel zřejmě jinak, nebýt této události zvnějšku. Do měšťanky chodila jen asi dva dny. Učitel jim na mapě ukazoval, jak Němci zabírají pohraničí.

Válku strávila rodina na Jičínsku, stěhovali se především kvůli tomu, že její bratr Fanouš nechtěl chodit do německé školy. Na Jičínsku se vyučila krejčovně, které se pak po celý život věnovala. Vzpomíná na učitele z „pokračovací školy“, který je místo němčiny stále učil ruštinu.

*Tak ho vždycky sebrali, tejdén byl zavřenej, pak zas přišel a zase pokračoval.*³²

Z období války, i když byla ještě dítě, má paní Marie několik silných zážitků. Uvádí například, jak nesla ruským zajatcům uvězněným v okolních stodolách lžíce a Němci zuřili. *„Ani lžíce jsem jim nemohla dát. Oni jedli jako zvířata.*³³

Jako nejhorší zážitek popisuje situaci, kdy celá rodina mohla přijít o život, neboť schovávali u sebe uprchlého ruského zajatce. Matka paní Marie mu sice ukázala, kudy má utéct, ale když ráno přišli Němci s puškou, měli strach, že Rus nezmizel a schoval se u nich na seně. *„A když šel hledat do toho sena, maminka říkala: jéžíš to bude katastrofa, jestli ho tam najde.“*³⁴

Líčí zážitek, jak se Rusové navzájem zabíjeli. *„A co ty benderovci³⁵ dělali, to si neumí žádněj představit, co se zažilo, voni po sobě házeli granátem a zabíjeli se navzájem.“*

---

³² Rozhovor I. – paní Marie

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Má na mysli banderovce – příslušníky Ukrajinské povstalecké armády, pojmenované podle Stepana Bandery. Měli za cíl osvobodit Ukrajinu, a tak bojovali proti Sovětskému svazu. In: Encyklopedie Universum, Odeon, Praha, 2000.

Paní Marie se za války na Jičínsku vyučila na dámskou krejčovou. Když válka skončila, rodina se přestěhovala na vesnici u Liberce do domu po odsunutých sudetských Němcích. Narátorka začala chodit do práce, byla zaměstnaná v salóňě Zdeny Staré. „*To byl krásnej salón, dokonce k nám chodily herečky.*“³⁶ Lidé byli po roce 1945 šťastní, že válka skončila. „*Mysleli si, že dělaj všecko, aby bylo dobře.*“³⁷ Paní Marie se začala angažovat v politice, vstoupila do Komunistické strany, věnovala se aktivitám v Československém svazu mládeže. V roce 1949 dostala poukaz od okresního výboru strany na dovolenou v Jugoslávii. Když se vrátila, měla pocit, že se za to musí nějak odvděčit. Proto se rozhodla jet na stavbu mládeže do Ostravy. „*Takovýhle jsme byli blázni.*“³⁸

Od roku 1951 do roku 1955 pracovala v aparátu Československého svazu mládeže. Nejprve dělala tajemnici městského výboru ČSM a poté na krajském svazu mládeže pracovala jako instruktorka. Kromě těchto čtyř let, kdy byla zaměstnaná v ČSM, se po celý život věnovala svému řemeslu - krejčovině. Nejdříve byla zaměstnaná u již zmiňovaných živnostnic a později na směny v podniku Severka, kde se šily dětské kabátky; tam zůstala až do svého odchodu do důchodu v roce 1985.

V roce 1955 se paní Marie vdávala a v témže roce se jí narodil syn Jiří (o narození syna mluví s dojetím). Manželství se jí ovšem nepovedlo a za dva roky se s manželem nechala rozvést. Od té doby se nestýkali, takže v jejím vyprávění bývalý manžel vůbec nevystupuje.

O žádných jiných výrazných mužích ve svém životě se rovněž nezmiňuje. Nechtěla rozvedeného muže ani vdovce, a měla pocit, že si svobodného vzít nemůže, když má malé dítě. „*Ne jako ted' holky, maj dvě děti a vezmou si svobodnýho, že jo, klidně. Ale je to riziko.*“³⁹

---

³⁶ Rozhovor I. – paní Marie.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Rozhovor I. – paní Marie.

³⁹ Tamtéž.

Tak žila se synem a svými rodiči, když rodiče zemřeli a syn se oženil, začala bydlet společně s ním a s jeho rodinou.

V roce 1968 byla v krajském výboru strany a podporovala reformní politiku Alexandra Dubčeka. Vyprávěla, jak do lázní, kde se po operaci léčila, přijel v roce 1968 Alexandr Dubček. Paní Marie dala dohromady spoustu lidí, aby ho šli přivítat. „*Chlapi mě hecovali, že mu nedáte pusy, no a já jsem musela /smích/.*“⁴⁰

Paní Marie byla po roce 1968 ze strany vyloučená, z toho jí a její rodině plynuly různé problémy. Její syn se nemohl dostat nejen na gymnázium (tam se nakonec dostal, neboť paní Marie nakonec ještě na výboru strany prosadila, aby kádrový posudek na jejího syna přepsali), ale ani na vysokou školu, kam ho třikrát nevzali, i když přijímací zkoušky udělal.

Bratr paní Marie pracoval na Ministerstvu národní obrany, z práce ho po roce 1968 vyhodili a rok nemohl najít práci. „*Všude mu řekli, my bychom vás vzali, ale nesmíme.*“⁴¹

Manžel dobré přítelkyně paní Marie (pan V.) na tehdejší nazorovou nesvobodu velmi tvrdě doplatil. Byl členem Komunistické strany a po roce 1970 začal psát dopisy přímo ústřednímu výboru strany, Husákovi a ostatním. Za své názory byl potrestán, dva roky strávil ve vězení, jehož drsné podmínky mu doživotně poničily zdraví. Také díky tomuto manželskému páru se paní Marie dostala k dokumentu Charta 77, kterou ovšem nepodepsala. Kvůli tomu, že se stýkala s paní Jarmilou, i ona zažila napjatou atmosféru tehdejšího režimu, neboť poté, co byl pan V. uvězněn, sledovali paní Jarmilu agenti StB.

Období sedmdesátých let až do dneška paní Marie ve svém vyprávění hodně

---

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Rozhovor I. – paní Marie.

zestručnila, žádné výraznější osobní zážitky nezmiňovala.

Velkou událostí pro ni bylo narození její jediné vnučky v roce 1984, o kterou se mnoho let, když již byla v důchodu, starala.

Co se týče tzv. „sametové revoluce“, tak paní Marie tvrdí, že lidi očekávali, že se něco stane. *„To už jsem brala asi jako samozřejmost.“*⁴²

Změnu režimu hodnotí pozitivně, i když má pocit, že jí samotné se to tolik netýká, protože již není v aktivním věku. Výhody spatřuje v tom, že je k dostání všechno zboží, nemusí se stát fronty, lze jezdit do ciziny. *„Dneska se maj lidi prakticky jak prasata v žitě, všechno si můžou koupit, všude můžou jet, i když se nám leccos nelíbí.“*⁴³

Paní Marie ve svém vyprávění hodnotí a srovnává dobu svého dětství, mládí a dospělosti s dneškem. Lidé se podle ní hodně změnili, dříve si prý tolik nezáviděli, což zdůvodňuje tím, že nikdo toho moc neměl, tak nebylo co závidět.

Také jí přijde, že vztahy mezi pohlavími jsou dnes jiné než za jejího mládí. *„Byli zdrženlivější. Teď jste takoví[...]víš, von ček vydržel, chodili spolu třeba tři roky, ale nespali spolu, všechno šlo pomalejc, víš.“*⁴⁴

Co se týče názorů na Němce nebo na Rusy, paní Marie necítí nenávist k žádnému národu jako celku. Má pocit, že celý národ nemůže za to, na čem se politici dohodnou.

---

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Rozhovor I. – paní Marie.

3.2 Narativní analýza - paní Jiřina (*1934)

Rozhovory probíhaly u paní Jiřiny doma, v bytě na sídlišti v Liberci v září a v říjnu roku 2007. Přišlo mi vhodné nejprve se s paní Jiřinou seznámit. Pověděla jsem jí, co bych od ní potřebovala, představila jsem jí svůj výzkum a přibližně jsem jí popsala, jak budou rozhovory probíhat. Požádala jsem ji rovněž o souhlas s nahráváním na diktafon a s anonymním použitím jejích osobních zážitků (viz kapitola etika výzkumu). Na tuto „seznamovací“ návštěvu jsem se vypravila se svojí babičkou (narátorka paní Marie), která mi kontakt na paní Jiřinu zprostředkovala. Obě ženy se dobře znají z místa bydliště, tykají si, jen se dlouhou dobu neviděly a náhodně se potkaly až na procházce v lese, zrovna

v době, kdy jsem sháněla další narátory, kteří se budovatelských brigád účastnili. Dalším důvodem, proč jsem byla ráda za babiččin doprovod, byl můj předpoklad, že bude snazší navázat s paní Jiřinou vztah tazatel-narátor a získat z její strany důvěru. Myslím, že to se povedlo, interview proběhlo v příjemné atmosféře, narátorka vyprávěla více než dvě hodiny, svoji biografii si sama strukturovala, nebylo nutné ji k vyprávění pobízet, vnímala, že mě její povídání baví. Bylo znát, že je zvyklá jako učitelka souvisle vyprávět a i přes všemožné odbočky udržet nit vyprávění. První rozhovor trval 2 hodiny 20 minut a jeho doslovný přepis je k nahlédnutí v příloze.

Narativní vyprávění paní Jiřiny zahrnuje několik momentů: rodinné zázemí, dětství za války, zážitky z války, gymnaziální léta a s tím spojené budovatelské brigády, studium, práci ve školství, založení rodiny, děti, koníčky (sport a vysokohorskou turistiku), smrt manžela i současný život (vnoučata, přítel).

Důležitá je provázanost těchto událostí a zkušeností v jejím životním příběhu. V průběhu narativního vyprávění narátor svoji často chaotickou a útržkovitou minulost formuje, a tak konstruuje svoji identitu, ze svého života se snaží vytvořit smysluplný celek – jakousi osobní „kroniku“.⁴⁵

Paní Jiřina se narodila na jihu Čech v Borovanech u Tábora, kam chodila i do obecné školy. Významnější postavení než rodná ves má v jejím vyprávění obec Bernartice, s níž souvisejí zážitky z války. Co se týče jejího rodinného zázemí, tvrdí o sobě, že pochází z dělnické rodiny. Rodiče měli hospodářství, kde i ona musela vypomáhat. „*No, dost povinností jsme měli, nás nešetřili rodiče.*“⁴⁶ Tato zkušenost se jí ovšem hodila, když se jako středoškolačka účastnila budovatelských brigádách, kde se tvrdě pracovalo. Rovněž ji zmínila, když byla doma s dětmi, do toho dálkově studovala vysokou školu a její manžel byl často

---

⁴⁵ Hamar, Nóra: *Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit*. In: Biograf č. 27, 2002, str. 29-49.

⁴⁶ Rozhovor I. – paní Jiřina.

pryč. „*Byla jsem zvyklá hodně dělat.*“⁴⁷

Matka pocházela z movitější rodiny, otec nic neměl. „*Jenom svý ruce.*“ Zmínila nesouhlas rodičů z matčiny strany se sňatkem, matka si otce nakonec ale i proti vůli rodičů vzala. Otec pracoval na stavbách a po válce v JZD, v šedesáti letech zemřel na infarkt, matka zůstala vdovou do svých osmdesáti devíti let.

Paní Jiřina vzpomíná, že vyrůstala v rodině, kde se rodiče měli rádi a vztahy s prarodiči se brzy po svatbě také vyjasnily. Má o čtyři roky starší sestru, která rovněž brzy ovdověla a dosud na žije na jihu Čech.

Dětství paní Jiřiny spadá do období válečných bojů. Mnohokrát se v jejím vyprávění vyskytne od Borovan tři kilometry vzdálená obec Bernartice, kde Němci v roce 1942 postříleli přes třicet místních lidí. Zabíjení civilního obyvatelstva se opakovalo roku 1945. „*No a osmýho, to už si pamatuju dobře[...]*osmýho května tam postříleli dalších třicet lidí[...]*v těch Bernaticích[...]* i rodiny, lidi, co jsem znala.“⁴⁸ Kvůli tomuto zážitku těžko nachází kladný vztah k Němcům. „*Já vim, že kolektivní vina by neměla bejt [...]* ale co já jsem [...] zažila [...] v těch Bernaticích [...]“⁴⁹

Poslední měsíc nemohly děti chodit do měšťanky v Bernaticích, protože si z ní Němci udělali lazaret. Pro úkoly chodili jednou za týden do místní hospody nebo do kaple. „*No pak co člověk slyšel, co viděl, i když jsem byla dítě.*“⁵⁰

Paní Jiřina vypráví zážitek vystihující, jak se v lidech z obce uhnízdila pomsta a nenávist. Když šli lidé z vesnice z pohřbu zabitých sousedů, potkali průvod německých zajatců. „*A tam tomu jednomu Němci se udělalo zle. Posadil se takhle do příkopu, a ten jeden rusáček tam s nim zůstal, vzal tu flašku a dával mu napít. A ty lidi od nás ze vsi, už nevím který to byli, říkali, podívejte, on mu dává napít, měl by ho radši zastřelit. Takže nálada byla taková nenávistná*

---

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

k Němcům. ⁵¹

Důležitým tématem v jejím vyprávění je vzdělání. Vyprávěla, jak odmalička ráda četla, ale rodiče jí to zakazovali, tak musela číst tajně. Stejný přístup ze strany rodičů panoval, když chtěla jít na gymnázium nebo na vysokou školu. Považovali něco takového za zbytečné a ani nebývalo běžně zvykem, aby dívky na gymnázium chodily. Na gymnázium do Tábora se nakonec pak dostala díky své sestře, která to zřejmě prosadila, neboť ona sama za války tu možnost neměla. Prvních několik let bydlela u tety v Táboře, pak dojížděla z domova. Po maturitě chtěla jít na vysokou školu, ale rodiče jí nemohli na studia přispívat, tak se přihlásila na Tyršův Ústav v Praze, což bylo roční intenzivní studium tělocviku. Její touha po vzdělání se jí nakonec splnila až na mateřské dovolené, kdy dálkově vystudovala učitelství ruského a českého jazyka a občanské výchovy.

Na gymnáziu se začala věnovat sportu, tato záliba jí zůstala až do důchodového věku. Hrála košíkovou, dělala atletiku, jezdila na závody. Její život je protkán různými sportovními zážitky, ať již svými vlastními nebo lidí, jež trénovala. Vytržením z každodennosti jí byly zájezdy za vysokohorskou turistikou do Rumunska, Bulharska, Slovinska, Itálie, Švýcarska a nejdále do Severní Koreje do Diamantových hor, jichž se účastnila se svým mužem, případně s dalšími kamarády.

Budovatelské brigády byly jen jakousi epizodou v jejím životě, na kterou již nic podobného nenavazovalo. Věnovala se své práci, koníčkům, rodině. Komunistický režim její osud nijak zásadně nepoznamenal.

Nikdy se v politice neangažovala. Její postoj k vysoké politice trefně vystihuje líčení, jak strávila srpen roku 1968 ve švýcarských Alpách.

---

⁵¹ Tamtéž.

„Jedenadvacátého srpna mám výškové rekord čtyři tisíce sto.“⁵²

Co se týče reflexe života v komunismu, přišlo mi, že skutečnosti, které bývají obecně často vnímány jako negativní, hodnotí narátorka kladně. Například v kolektivizaci zemědělství spatřuje i výhody. *„Vono to muselo přijít, nějaký zcelování, aby se mohlo hospodařit se stroji. Já jsem ze vsi, tak to vim.“⁵³* Jakým způsobem ale rozhodnutí, které přišlo shora, bylo uskutečněno, záleželo podle ní na lidech.

Vzhledem k tomu, že všechny narátorky dopředu věděly, na jaký úsek v jejich biografii se zaměřují, měly tendenci mi o budovatelských brigádách povědět co nejvíce již v narativní fázi rozhovoru. Je otázkou, jestli by se o této svoji aktivitě vůbec zmínily a jestli by ji ve svém biografickém vyprávění nějak vyzdvihly, kdyby vůbec netušily, jaký je můj badatelský zájem.

V roce 1949 se paní Jiřina se svojí kamarádkou Věrou (další narátorka) přihlásila v Československém svazu mládeže na krajskou stavbu mládeže do Milevska, kde se budoval vzduchotechnický závod Janka, jenž funguje dodnes. Ze třídy byly jediné dvě, ještě chtěla jedna spolužačka, ale tu rodiče nepustili. K tomu se pojí smutný osud této jejich spolužačky, na který si obě narátorky nezávisle na sobě vzpomněly a do detailů jej popsaly, z čehož je znát, jak hluboce je tato tragická událost zasáhla. Na neděli, kdy se nepracovalo, přijela spolužačka na návštěvu a když se večer vracela přes pole zpátky domů, zasáhl ji blesk. Nad otevřeným hrobem se paní Jiřina za celou třídu s ní rozloučila. *„Nevím, co jsem říkala nad tím otevřeným hrobem, bez přípravy pochopitelně, jen pár slov, tak to bylo to byla taková těžká chvíle[...]"⁵⁴*

Paní Jiřina vzpomínala na společenský život v brigádě, sportování, ale i tvrdou práci. Když srovnává vztahy mezi opačnými pohlavími, za jejího mládí jí přišly čistší než dnes, což, jak tvrdí, měla možnost jako učitelka srovnat.

---

⁵² Rozhovor I. – paní Jiřina.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Rozhovor I. – paní Jiřina.

Protože se oběma kolektivní život v brigádě líbil, přihlásily se s Věrou na stavbu mládeže do Ostravy, kde velkou část jihočeské krajské brigády tvořili členové svazáckého pěveckého souboru Vpřed⁵⁵. Práce tam byla těžká, muselo se časně vstávat („*Já jsem dobrej spáč*“)⁵⁶, přesto se oběma narátorkám v Ostravě líbilo, paní Jiřina jela dokonce další rok znovu. Baval ji bohatý doprovodný program, divadlo, výlety apod. Poslední brigádu zažila v létě 1952. Po maturitě jeli se školou budovat přehradní nádrž Lipno.

Co se týče vztahů s lidmi, vzpomínala na dvě silná přátelství, která jí vydržela dodnes. Jednu kamarádku má z rodné vsi, dosud se s ní vídá, druhou je narátorka paní Věra, se kterou znají od gymnázia. Na gymnáziu se jich vůbec sešla parta lidí, jež si rozuměla, kromě pěti šesti holek samí kluci, a skoro všichni se věnovali sportu. Většinu svých pozdějších přátel poznala také převážně díky svým sportovním aktivitám.

Během studií v Praze se seznámila se svým budoucím manželem, s nímž se nakonec usadila v Liberci, kde žije v době rozhovoru již padesát let, z toho pětadvaceti let učila na učňovské škole. Velmi těžkým obdobím v jejím životě bylo onemocnění a smrt manžela v roce 1988. Na toto bolestivé období ovšem vzpomíná s pocitem, že tuto náročnou situaci zvládla a pro manžela udělala během jeho zhoršující se nemoci maximum.

Má dvě děti, které již založily svoje rodiny, a tak je paní Jiřina pětinasobnou babičkou. Sama sebe nepovažuje za dobrou „hlídací babičku“, ráda vypomůže, ale zdůrazňuje, že má svůj život.

Paní Jiřina od smrti svého manžela žije sama, mnoho let má přítele, kterého zná z mládí. „*Je dobře, to jistě, člověk žije.*“⁵⁷

---

⁵⁵ Svazácký soubor, jehož sbormistrem byl Petr Korbel, podle slov paní Jiřiny pozdější ředitel Jihočeského divadla. Další informace jsem o souboru nenašla, vyžadovalo by to bádání v místním archivu.

⁵⁶ Rozhovor I. – paní Jiřina.

⁵⁷ Rozhovor I.- paní Jiřina.

3.3 Narativní analýza – paní Věra (*1933)

Narativní interview proběhlo u paní Věry doma, v Praze na Lhotce 17.10. 2007 dopoledne. Byly jsme dva týdny předem domluvené, že přijdu na návštěvu. Kontakt na paní Věru mi zprostředkovala paní Jiřina, s níž jsem se seznámila díky mojí babičce paní Marii, která obě dvě narátorky náhodně potkala na procházce v Liberci. Paní Jiřinu již znala z dřívější doby, ale mnoho let se neviděly. Paní Věra byla v Liberci jen návštěvě u své kamarádky paní Jiřiny.

Při rozhovoru panovala příjemná atmosféra, seděly jsme v obývacím pokoji, paní Věra mi nabídla čaj a koláč, který upekla. Vyprávěla spontánně, sama od sebe. Jediným nedopatřením bylo to, že jsem si špatně zapnula diktafon, i když jsem si zacházení s ním dopředu vyzkoušela. Domnívala jsem se, že nahrává, ale až doma jsem zjistila, že začátek rozhovoru chybí. Naštěstí se paní Věra ke svému dětství a k zážitkům z války ještě mnohokrát vracela. Vzhledem k tomu, že mě její barvitě vyprávění velmi zaujalo, pamatovala jsem si i ty informace, které se nenahrály, zpětně jsem je rekonstruovala a při druhém setkání jsem si je jen ověřila.

Rozhovor trval 2 hodiny 30 minut a jeho přepis lze nalézt v příloze.

Svoji biografii tvoří paní Věra z několika různých momentů. Dětství za války a izolace Židů od okolní společnosti, kolektivní gymnaziální léta a budovatelské brigády, rodina a čtyři děti, stavba domu, povolání učitelky, atmosféra a důsledky roku 1968 a 1989.

Paní Věra se narodila ve Vídni v české učitelské rodině. Matka i otec učili na českých školách ve Vídni, matka v obecné škole, otec na gymnáziu. Paní Věra pochází ze smíšeného manželství, její otec byl Žid, matka nikoliv. Tento rodinný

původ její život hluboce ovlivnil.

Když začala válka, rodina se narychlo jen se základními věcmi stěhovala do Čech, za babičkou do Pacova u Tábora, odkud se později stěhovali do Tábora. Paní Věra má o rok staršího bratra, s nímž jako jediným vrstevníkem trávila válku, neboť velmi záhy oba ztratili přístup k ostatním dětem a byli od celé společnosti odříznuti.

Tato izolace začala v září 1940, kdy všem dětem židovského původu⁵⁸ byla zakázána školní docházka. „*Nesměli jsme se stýkat s dětma, nesměli jsme chodit na veřejná místa, na hlavní ulice, mohli jsme jenom chodit na ty postranní uličky.*“⁵⁹ Paní Věra vychodila pouze první ročník základní školy a její maminka ji spolu s bratrem pak učila doma. V roce 1940 byli rovněž vystěhováni z bytu, kde bydleli, do „židovského domu“, který fungoval jako ghetto a kde každá rodina měla jen jednu místnost a společné sociální zařízení. Když v roce 1942 odjely transporty, zůstali v celém domě sami a byli znovu přestěhováni. Protože rodiče nesměli pracovat⁶⁰, žili z úspor, které si při odchodu z Vídně vzali s sebou. Útočištěm, místem, kde si sourozenci mohli v klidu a bezpečí hrát, jim byl starý židovský hřbitov v Táboře. „*V létě v zimě byl takovou oázou pro nás, je to takový morbidní, já jsem to tak nák nevnímala, že jsem na hřbitově mezi kamenama.*“⁶¹

Když se k nim jako k dětem choval někdo mile, nebo když měla možnost s někým si hrát nebo komunikovat, tato výjimečná událost se jí vryla do paměti. Vzpomínala na holčičku Haničku, se kterou si hrála, ale když odjely transporty, zůstala zase sama s bratrem. A na Vendulku, které ovšem nebyla Židovka, tak je spolu nesměl nikdo vidět. Nebo vyprávěla o českých dělnících, kteří měli za úkol odvézt náhrobky ze židovského hřbitova, a jeden z nich si s ní

---

⁵⁸ Paní Věra byla podle Norimberských zákonů považována za „míšence II. stupně“ (rozlišovalo se podle počtu židovských prarodičů) a proto nebyla internována do koncentračních táborů. Srv. In: Pěkný, Tomáš: Historie Židů v Čechách a na Moravě. Sefer, 2001, str. 340-342.

⁵⁹ Rozhovor I. – paní Věra

⁶⁰ Matka paní Věry vzhledem ke svému nežidovskému původu pracovala do roku 1940. Srv. In: Pěkný, Tomáš: Historie Židů v Čechách a na Moravě. Sefer, 2001, str. 340-342.

⁶¹ Rozhovor I. – paní Věra

hezky, zcela normálně povídal. „*Voni nedělali vůbec rozdíl, a protože jsme byli tehdy izolovaný od normální společnosti, tak to ve mně zanechalo hluboký dojem.*“⁶²

Dalším silným zážitkem z války byly pro narátorku nálety tzv. „hloubkařů“, spojeneckých letadel, která nalétávala a ničila lokomotivy, neboť Tábor fungoval jako dopravní křižovatka. Pod tábořským náměstím je systém chodeb, kam se lidé při vyhlášení poplachu při náletech schovávali.

Radostnou událostí byl pro paní Věru konec války. „*Všichni, i my, jsme mohli jít do těch hlavních ulic s trikolórou na sobě, každé dostal takovej páseček malinký, vodpárali jsme ty hnusný židovský hvězdy a mohli jsme chodit po těch ulicích, to byl pro mě hrozně silný zážitek.*“⁶³

Ještě jeden zážitek jí utkvěl v paměti, a to když přes Tábor na cestě z Prahy do Českých Budějovic procházeli vlasovci⁶⁴, měli holé hlavy a na sobě německé uniformy, dvě stě, tři sta lidí šlo takto v sevřeném útvaru. „*To byste musela vidět tu scénérii, jo, mně to zůstalo tak v hlavě, je to tolik let, byl to hrozně silný zážitek pro mne.*“⁶⁵

Mnoho z jejích příbuzných zahynulo v koncentračních táborech, i když v době války ani ona sama a zřejmě ani její rodiče nevěděli, kam Židy odvázejí a co se s nimi děje. Strýcovi, který byl odvezen do Osvětimi, posílali každý měsíc bochník chleba, i když byl už dávno mrtvý, ale vzhledem k tomu, že všichni museli domů poslat lístek, že jsou v pořádku, žili v domnění, že je strýc naživu. I rodina paní Věry dostala v březnu 1945 povolávací lístek do transportu, ale tento transport se naštěstí již neuskutečnil.

---

⁶² Rozhovor I. – paní Věra

⁶³ Rozhovor I. – paní Věra

⁶⁴ Vlasovci byli příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA), kteří bojovali po boku německé armády. Název podle jména velitele ROA, generála Vlasova. Většina příslušníků ROA byla po válce vydána do SSSR, kde byli jako zrádci odsouzeni k vysokým trestům, generál Vlasov byl odsouzen k smrti. In: Gebhart, Jan a Kuklík, Jan: Velké dějiny země Koruny české. Paseka, Praha a Litomyšl, 2007, str. 506-507, 594.

⁶⁵ Rozhovor I. – paní Věra

Válečné strádání a izolaci od společnosti si na gymnáziu paní Věra vynahradila. Na partu lidí na gymnáziu vzpomíná velmi ráda. Sportovali a scházeli se ve svazácké klubovně, kde se odehrával veškerý společenský život. „*Měli jsme takovej hezkej gympláckej život.*“⁶⁶ Paní Věra se angažovala v Československém svazu mládeže a díky tomu se dostala i na brigády do Milevska a Ostravy. Období brigád a kolektivního života bylo radostným a bezstarostným obdobím v jejím životě.

Po gymnáziu se paní Věra přihlásila do Prahy na pedagogickou fakultu se zaměřením český jazyk – tělocvik. Vzhledem k tomu, že ji rodiče nemohli po měnové reformě v roce 1953 na škole finančně podporovat, začala tak již za studií učit na základní škole a s přestávkami, kdy byla postupně se čtyřmi dětmi na mateřské dovolené, učila až do důchodového věku.

Za muže si vzala pana Iva, s nímž má čtyři děti, které již rovněž založily své vlastní rodiny a tak je paní Věra devítinásobnou babičkou. Dům, v němž nyní žije, si s manželem postavili sami, stálo je to hodně sil, a tak jistý úsek svého vyprávění věnuje právě této náročné stavbě. Díky poválečným budovatelským brigádám byla na těžkou manuální práci zvyklá.

Co se týče politických událostí v jejím životě, paní Věra vstoupila po válce do Komunistické strany. Rok 1968 prožila velmi intenzivně, neboť názorově stála na straně reformního křídla Alexandra Dubčeka a účastnila se různých schůzí. Tím, že čekala čtvrté dítě, vyhnula se stranickým pohovorům a ze strany byla na vlastní přání vyškrtnuta a nikoliv vyloučena. Nezažila tedy žádnou politickou persekuci. „*No a proto říkám, že všechno zlý je pro něco dobrý, protože jsme*

---

⁶⁶ Rozhovor I – paní Věra

samozřejmě to čtvrtý dítě nechtěli, stavět barák a mít do toho čtvrtý dítě.“⁶⁷

Vzhledem k tomu, že na škole, kde učila, měli ředitelku, které nevadilo, že paní Věra není členkou Komunistické strany, mohla se v poklidu věnovat své práci, která ji bavila.

Převrat v roce 1989 paní Věra nečekala. Měla pocit, že je to tím, že se pohybovala ve školském prostředí, kam nikdo revoluční myšlenky příliš nevnášel.

Její pohled na období komunismu není černobílý. Nedají se podle ní soudit všichni komunisté stejně. „*Každý komunistu nebyl špatnej nebo prospěchář.*“⁶⁸

4. Historické souvislosti

4.1 Literatura k tématu padesátých let

Jak jsem se již v úvodu své bakalářské eseje zmiňovala, tématu budovatelských brigád nebyla dosud věnována žádná kniha či ucelená studie.

Dějiny poválečného období se ve svých pracích zabývá především Karel Kaplan. Čerpala jsem především ze dvou jeho knih *Československo v letech 1948-1953*⁶⁹ a *Proměny české společnosti 1948-1960*⁷⁰.

Československo v letech 1948-1953 je knihou přehledovou s akcentem na nejpodstatnější rysy přeměny společnosti po roce 1948. Podobně jako kniha

---

⁶⁷ Rozhovor I – paní Věra

⁶⁸ Rozhovor I – paní Věra

⁶⁹ Kaplan, Karel: *Československo v letech 1948-1953. 2. část*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1991.

⁷⁰ Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007.

Jiřího Kociána *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*⁷¹ nebo kniha Jana Rataje *Komunistické Československo I. 1948-1960*⁷². Tyto přehledové knihy jsou svým obsahem velmi podobné, nejdou do hloubky, ale k seznámení se základními informacemi postačují.

Proměny české společnosti 1948-1960 I. od Karla Kaplana jsou první publikací svého druhu, jež reflektuje ambivalentní roli dělnictva v komunistické společnosti Československa. Dvojnásobnou v tom smyslu, že sice byla komunistickou ideologií označena za vedoucího činitele ve společnosti se všemi možnými privilegii, sociální oporou režimu, ale zároveň (nebo právě proto) její práva byla omezena, což nezůstalo bez reakcí.

Knih *Petera Heumose: Dělníci a státní socialismus*⁷³ je přínosná v tom smyslu, že jako první hovoří o stávkách v československém průmyslu v letech 1946-1968. Autor se zabývá především dělníky z povolání a případně jejich dobrovolnou iniciativou (tzv. brigády socialistické práce, viz dále). Nikoliv dobrovolnou budovatelskou prací mladých lidí z řad studentů a rozličných profesí, nikoliv jen dělnických. Téma budovatelských brigád a staveb mládeže v knize nenajdeme.

Knih *Lenky Kalinové: Východiska, realita a očekávání poválečné doby*⁷⁴ se zabývá popisem společnosti v komunistickém režimu a analýzou vztahu obyvatelstva k totalitnímu systému. Autorka se věnuje změnám sociálně ekonomického myšlení a postojům vybraných skupin obyvatelstva.

---

⁷¹ Kocian, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1993.

⁷² Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003.

⁷³ Heumos, Peter: „Vyhřněme si rukávy, než se kola zastaví!“ *Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 2006.

⁷⁴ Kalinová, Lenka: *Východiska, očekávání a realita poválečné doby. K dějinám české společnosti v letech 1945-1948*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2004.

K porozumění některých souvislostí poválečného vývoje mi byla tato kniha přínosná, na jakékoliv příspěvky k mému tématu jsem ovšem nenarazila.

4.2 Československo po druhé světové válce

Osmého května 1945 oficiálně skončily boje druhé světové války podepsáním protokolu o kapitulaci německých branných sil, i když na některých místech boje ještě pokračovaly. Osvobození Prahy a naprosté většiny Československa si vyhradila sovětská armáda, což si sovětské vedení stanovilo jako politický cíl k získání vlivu v poválečném Československu a vůbec v celé střední Evropě. Rudá armáda byla samozřejmě vítána s nadšením, Sovětský svaz byl viděn nejen jako osvoboditel, ale i jako ochránce zájmů Československa⁷⁵ (viz obr.č. 4 a č. 5).

Ke konci války již mělo Československo ustanovenou novou vládu, jež vznikla na základě jednání politických stran v Moskvě. Výběr Moskvy již naznačoval

---

⁷⁵ Sommer, Karel a kol.: *O sovětské imperiální politice*. Univerzita Palackého, Oloumouc, 1995, str.15.

budoucí politický vývoj Československa ovlivňovaný vztahem vděčnosti k sovětské armádě a vzrůstajícím vlivem komunistů nejen v odboji, ale i v československém exilu. Dohodlo se, že politickým základem nové vlády bude Národní fronta (jež byla zformována již během války), která měla představovat koalici vládních stran. Tvořily ji Komunistická strana Československa (Komunistická strana Slovenska jí byla fakticky podřízena), dále strany Národně socialistická, Sociálně demokratická, Lidová a Demokratická strana na Slovensku. Ostatním stranám obnova činnosti nebyla povolena. Národní fronta tedy vytvářela státní politiku.⁷⁶

Zákonodárná činnost byla až do října 1945 naplňována prezidentskými dekrety, jež jsou obecně známé především kvůli dekretu o odsunu Němců z května 1945. Další vývoj Československa významně ovlivnily parlamentní volby z roku 1946. Jednoznačně zvítězila Komunistická strana, která již po roce 1945 získávala statisíce nových členů (mimo jiné jednu z mých narátorek – paní Marii) a ve své členské základně se podstatně změnila. Její úspěch lze přičíst poválečným představám a náladám, jež jsou popisovány výše.

Novou vládu vedl komunist Klement Gottwald, prezidentem byl zvolen Eduard Beneš. Vláda si v programu uložila vypracování nové ústavy a dvouletého hospodářského plánu, průmyslová výroba se měla zvýšit o 10%.

Od roku 1947 se KSČ snažila získat v Československu naprostou moc. V únoru 1948 nastal politický převrat. Vznikaly nové mocenské orgány, akční výbory Národní fronty (převážně komunisté), které si začaly přivlastňovat moc v zemi a zbavovat se protivníků na důležitých postech. Prezident Beneš Gottwaldovi ustoupil a jmenoval jím navrženou novou vládu.

---

⁷⁶ Kocian, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1993. str. 11

Převratem z konce února 1948 začalo zakladatelské období nového režimu, v té době nazývané budování základů socialismu. Jednalo se o první etapu s cílem prosadit a zajistit nadvládu nové moci. Druhou etapou bylo prosazení těchto konceptů ve všech oblastech společenského života.⁷⁷

Od této doby byla KSČ neomezenou vládnoucí politickou silou a začala si velmi rychle budovat totalitní režim inspirovaný sovětským modelem, který se za krátkou dobu „narouboval“ na dosavadní společenský systém Československa.

Proces utváření komunistického totalitarismu jsem pro přehlednost a vzhledem k tématu mé bakalářské práce rozdělila do několika okruhů:

Mezinárodní situace

Ekonomika

Mechanismus komunistické moci; nová sociální struktura

Budovatelské stavby socialismu

Mezinárodní situace

V letech 1948-1953 panovaly napjaté mezinárodní vztahy (tzv. období studené války) a hrozilo vypuknutí dalšího konfliktu v Evropě, v němž by se srazily dva mocenské bloky, na něž se svět na konci 40. let rozdělil a jejichž ekonomika se v tomto období zaměřila na militarizaci. Válka v Koreji od roku 1950 byla jakýmsi počátečním měřením sil mezi „socialismem a kapitalismem“.

Pražská vláda se zcela podřizovala příkazům z Moskvy a Československo se stalo jedním z „vazalských států“. V polovině 20. století to byl v podstatě anachronismus, neboť jinde na světě se koloniální říše rozpadaly. Sovětizace znamenala pro Československo krok nazpět. Podřízenost Moskvě se vtělovala do rozličných institucí: Rady vzájemné hospodářské pomoci, Informačního byra KS, sovětských poradců působících v Československu aj.

Sovětský blok byl tedy stmelěn nejen hospodářsky (Československo Marschallův plán hospodářské pomoci po Stalinově nátlaku odmítlo⁷⁸), ale i vojensky v reakci na Severoatlantickou alianci (NATO) západních velmocí a přistoupení Spolkové republiky Německo v roce 1955, vytvořil svoji vojenskou organizaci - Varšavskou smlouvu.

Ekonomika

Tato příprava na novou válku ekonomiku značně zatížila. Rychlá výstavba armády a ohromný zbrojní program znamenaly velké náklady. Armáda získávala významné společenské postavení a byla na všech stupních propojována s komunistickou stranou.

V zakladatelském období komunismu nabral vývoj ekonomiky naprosto nový směr. Změnily se i vlastnické a ekonomické vztahy. Tento vývoj však nebyl přirozený a vyplýval z příslušnosti Československa k sovětskému bloku.

V roce 1948 byl přijat zákon o první pětiletce, jenž měl význam pro vytvoření materiálně technické základny socialistické výstavby na léta 1949-1953. Hlavním úkolem se stala proměna odvětvové struktury průmyslu směrem k těžkému strojírenství a hutní výrobě. Do této doby spadá i výstavba první socialistické stavby - Nové huti Klementa Gottwalda a uvedení do provozu první vysoké pece v roce 1952.

---

⁷⁸ Podrobněji viz - Michálek, Slavomír: *Odmítnutí Marshallova plánu. Československá politika mezi Východem a Západem*. In: *Dějiny a současnost*, č. 7, 2007, str. 33-36.

Dalším důležitým cílem bylo zvýšení životní úrovně občanů. Původní návrh plánu, jenž byl ještě sladěn s tržním hospodářstvím, se přepracoval podle sovětského modelu. Nadhodnocená byla státní propagandou podněcovaná dobrovolná pracovní iniciativa, která čerpala z víry ve správnost komunistického programu. Stala se typickým rysem budování počátku padesátých let, zahrnovala údernické hnutí, stavby mládeže, pozdější socialistickou soutěž a jiné.⁷⁹

Nejzávažnějším zásahem do hospodářství a sociálních vztahů se stalo znárodnění průmyslu, dolů a finančních institucí. Právně se toto znárodnění začalo uskutečňovat již prezidentskými dekrety v roce 1945. Vládní zásahy do zemědělského vlastnictví měly často podporu rolníků, protože většina z nich čekala na konfiskaci půdy po Němcích a Maďarech (nejvíce v českomoravském pohraničí). Znárodněním a pozemkovou reformou se posílila ekonomická úloha a pozice státu.⁸⁰

Nové podniky nebyly „státní“, ale „národní“, měly tedy hospodařit samostatně. Za znárodněné podniky měla být vyplácena náhrada, uskutečnění se však protahovalo a v roce 1948 bylo zastaveno úplně. Na jaře 1948 bylo dokončeno znárodnění podniků nad 50 zaměstnanců, likvidovaly se živnosti, soukromá řemesla a maloobchody. Průmysl a služby ovládly podniky národní (státní). Třísektorová ekonomika (vlastnictví státní, soukromé a družstevní) tedy nadobro zanikla.⁸¹

Pro hospodářské a politické propojení sovětského bloku vznikla v roce 1949 již zmiňovaná Rada vzájemné hospodářské pomoci, jež byla ve skutečnosti zaměřená nikoliv na propojování výroby, ale na obchodní vazby a izolaci od západních států.

Stalin prosazoval teorii o rozpadu světového trhu a existenci samostatného trhu

---

⁷⁹ Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003 str. 133.

⁸⁰ Kocian, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1993. str. 35

⁸¹ Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007, str. 91.

socialistického. Československo ztratilo možnost určovat své místo ve světové ekonomice, bylo nuceno pomáhat méně rozvinutým zemím a podřizovat se jejich potřebám (většinou se jejich požadavky týkaly těžkého strojírenství) a například i vyvážet na dluh.⁸²

Kvůli těmto nepřírodným hospodářským poměrům vznikaly problémy se zajištěním životních potřeb obyvatelstva. K tomu přispívala i poúnorová situace v zemědělství, kdy byl soukromý sektor likvidován a nastala kolektivizace zemědělství, která probíhala ve třech vlnách; nejvyššího stupně bylo dosaženo v třetí vlně v letech 1952-1953. Kolektivizaci předcházela poúnorová pozemková reforma, jež mimo jiné zahrnovala vyvlastnění půdy nad 50 ha, čímž se výrazně změnily vlastnické vztahy na vesnici. Kolektivizace měla navíc uvolnit pracovní síly a finanční zdroje pro průmysl a jeho militaristicko-strojírenskou výrobu. Nejen, že se očekávaná velkovýroba nekonala, ale navíc se zemědělství v roce 1953 dostávalo do potíží.

Jedním z krizových otřesů nového režimu byla měnová reforma, jež byla zákonem vyhlášena v roce 1953. Do poslední chvíle komunistické vedení veřejnost ujišťovalo, že se měnová reforma konat nebude. O to více bylo obyvatelstvo nepříjemně překvapeno a rozhořčeno, v závodech (např. v Plzni) vypukly stávky. Většina lidí kvůli reformě přišla o své úspory.

Mechanismus komunistické moci; nová sociální struktura

Nové Národní shromáždění si komunistická strana vytvořila parlamentními volbami v květnu 1948. Jednotnou kandidátkou Národní fronty, kterou však sestavila KSČ, se volby v podstatě znehodnotily a staly se bezvýznamnými. Navíc účast byla prosazována jako povinná. Tento rys se stal trvalou součástí nového režimu.

Po volbách prezident Beneš odstoupil, odmítl již předtím podepsat novou

---

⁸² Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007, str. 97.

nedemokratickou ústavu, jež omezovala občanská práva a svobody a uzákoňovala komunistickou moc při „budování socialismu“.

Novým prezidentem byl zvolen Klement Gottwald, kterého v čele vlády nahradil Antonín Zápotocký.

Hlavním zdůvodněním komunistického převratu roku 1948 bylo vybudování sociálně spravedlivější a prosperující společnosti.⁸³

Charakteristickým rysem této přeměny bylo to, že společnost, která byla dosud diferencovaná vlastnickými vztahy, rozdílnými příjmy i sociálními pozicemi, se stala společností zaměstnanců státu; až devadesát procent lidí pracovalo v institucích a podnicích, jež spadaly pod stát.⁸⁴

Společnost se tedy po únoru 1948 proměňovala ve všech směrech – sociálně, politickým smýšlením, ve způsobech života, kultuře, ve všech institucích a organizacích. Počet členů KSČ vzrostl – jak z důvodu obav, tak díky představám o sociálním vzestupu a kariéře. Mizely celé středostavovské vrstvy obyvatelstva a vytvářely se prakticky dvě skupiny obyvatelstva – dělníci a zaměstnanci. Komunistický režim si verbálně cenil zejména dělnických profesí a fyzické práce a ve své propagandě to dával náležitě najevo. Dělnickou třídu ideologicky povýšil na hlavního společenského tvůrce a nositele pokroku, kdy se odvolával na teorii marxismu a leninismu o zákonitosti vývoje. Z dělnické třídy se také rekrutovalo nejvíce komunistických funkcionářů.⁸⁵

KSČ se rovněž snažila vychovat „vlastní inteligenci“. Většině dosavadní inteligence aparát nevěřil, považoval ji za příliš svázanou s bývalým demokratickým prvorepublikovým systémem. Po nedlouhých vzdělávacích kurzech přicházeli na vysoké školy především mladí vybraní dělníci („tzv. rychlokvašky“).

Socialismus byl pro tyto sociální skupiny výrazem spravedlivější společnosti,

---

⁸³ Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003.str. 140

⁸⁴ Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007, str. 118.

⁸⁵ Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003.str. 140.

neboť kapitalistické rozdíly mezi lidmi skutečně mizely a mnozí lidé nabyli dojmu, že komunisté své sliby opravdu plní a hájí zájmy pracujících. Praxe komunistického režimu však toto privilegované postavení dělníků spíše vyvracela.⁸⁶

Tomu přispíval i další rys české společnosti této doby, a to, že neustále rostla zaměstnanost, ovšem nerovnoměrně. Nejvíce v odvětvích těžkého průmyslu, pokles zaměstnanců nastal naopak v zemědělství a ve službách.⁸⁷

Zpočátku záleželo komunistické straně na tom, aby tyto změny měly alespoň navenek ústavní a právní zakotvení. Brzy si ale režim vytvořil vlastní pravidla. Byla zavedena tuhá cenzura, noviny a časopisy přinášely jen pozitivní články o úspěších u nás a v Sovětském svazu, o nezdarech se psát nesmělo.

Formálně sice byly moc zákonodárná, výkonná a soudní odděleny, ale ve skutečnosti je všechny ovládala KSČ. Stát a všechny instituce podléhaly „stranickému řízení“ – stranickému aparátu, jenž vedl předseda ústředního výboru strany a stranický sekretariát. Strana rozhodovala o obsazování míst, které chtěla mít pod dohledem, a to ve všech institucích (jednalo se o tzv. kádrovou nomenklaturu).

Parlament se tvorby státní politiky fakticky neúčastnil, jen schvaloval a vykonával stranická rozhodnutí. Funkce prezidenta republiky se zachovala, KSČ ji však spojila s nejvyšší stranickou funkcí.

Státní bezpečnost (StB) ovládaná komunisty se vměšovala do politického vývoje už před únorem 1948, usilovala o prosazení totalitního režimu. Po únorovém převratu se dále podílela na utváření tohoto režimu, stala se časem dokonce nezávislou na vládě a státních institucích. Propojení fungovalo jen mezi ní a aparátem KSČ, od kterého se rovněž časem odpoutala.

---

⁸⁶ Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007, str. 118.

⁸⁷ Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007, str. 119.

Nezákonnosti sloužily v prvních letech k ustavení moci komunistické strany, v dalším období po roce 1950 tuto svoji moc a společenské a hospodářské proměny dále tímto způsobem utvrzovaly. Do vězení a koncentračních táborů se mohl dostat každý, kdo byl nositelem jiného než oficiálního myšlení – nábožensky věřící lidé, demokratičtí odbojáři z druhé světové války, příslušníci elit, ti, kdo se bránili znárodnění a mnozí jiní. Internací se trestalo i bez soudu.

Vrcholem nezákonností byly vykonstruované politické procesy – s Heliódorem Píkou, Miladou Horákovou, Závišem Kalandrou a jinými. Hledání nepřítelů probíhalo i ve vlastních komunistických řadách – například proces s bývalým generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským a „jeho skupinou“.

Mládež; budovatelské stavby socialismu

Po sovětském vzoru panovala snaha sjednotit všechny sportovní, tvůrčí, zájmové a vzdělávací kluby a spolky. Po únoru 1948 byla ukončena sdružovací a spolčovací svoboda. KSČ chtěla ovládnout nejpočetnější organizaci, Československou obec sokolskou, jež byla nejen tělovýchovným spolkem, ale i střediskem českého společenského života. KSČ se nejdříve snažila své členy do Sokola infiltrovat. Později jeho činnost zcela ochromila.⁸⁸

Skautské hnutí bylo zakázáno a v roce 1949 ho nahradila Pionýrská organizace, jež napodobovala stejnojmennou organizaci sovětskou.

Významnou přesvědčovací akcí komunistického režimu se stala I. celostátní spartakiáda, jež proběhla v létě roku 1955 a jíž se zúčastnilo přes půl milionu cvičenců. Pozdějších spartakiád se aktivně zúčastnily i dvě mé narátorky, neboť vystudovaly a učily tělocvik. Spartakiáda měla ukázat úspěch masové

---

⁸⁸ Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003. str. 72

socialistické tělovýchovy a dát lidem náhradu za zakázané sokolské slety. Vzhledem ke své výpravnosti a režii se skutečně setkala s většinou kladným přijetím veřejností. Petr Roubal ve svém článku *Jak ochutnat komunistický ráj*⁸⁹ vidí spartakiádu jako dynamické pole, kde se střetává touha režimu transformovat člověka i společnost s potřebou lidí si tímto způsobem zpestřit každodenní žití v komunistickém režimu.

Mládež často vstřícně přijímala dobová hesla o „šťastné budoucnosti“, neboť nezažila prvorepublikovou demokratickou politickou kulturu, byla ovlivněna hrůznými zážitky z války a komunistickému režimu věřila a upřímně jej, asi většinou, podporovala.

Idealismus mládí, víra v program, vůle přinášet oběti, mladistvá netrpělivost a ambicióznost, to vše nahrávalo Komunistické straně a její agitaci „rozjásaného svazáckého mládí s vyhrnutými rukávy směle hledící ke komunistickým obzorům“⁹⁰ (viz obr. č. 13 a), b) a č. 14).

Mnoho mladých a nezkušených dělníků bylo mimo jiné povoláno na místa vyšetřovatelů StB.⁹¹

Jiní dělníci zase pracovali přes čas a překračovali stanovené úkoly. Členové Československého svazu mládeže (ČSM) se podíleli na tzv. stavbách mladých budovatelů socialismu, pomáhali budovat nové továrny a hutě, studenti trávili prázdniny na různých zemědělských brigádách. Věřili, že svou obětavou prací naplní myšlenky komunismu a všichni se budou mít lépe. Vláda však sledovala jiné cíle.

Československý svaz mládeže svoji činnost zahájil po roce 1945 jako Svaz české mládeže (SČM). V roce 1949 KSČ ustanovila jednotný Československý svaz mládeže, sloučením národních organizací československé mládeže (Svazy české, slovenské, polské mládeže a mládeže Karpat). Všechny ostatní

---

⁸⁹ Roubal, Petr: *Jak ochutnat komunistický ráj. Dvojitá tvář československých spartakiád*. In: Dějiny a současnost č.6, 2006, str. 28-31.

⁹⁰ Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003. str. 111.

⁹¹ Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003. str. 111

(nekomunistické) mládežnické organizace (Skaut, Orel aj.) byly zakázány a zrušeny, jejich vedoucích představitelé byli perzekuováni.⁹²

ČSM zahrnoval mládež od 15 do 26 let, součástí svazu byla i Pionýrská organizace pro děti od 9 do 15 let.

Roku 1968 se Československý svaz mládeže rozpadl a činnost nakrátko obnovily komunisty zakázané organizace (Junák-Skaut). Po upevnění moci KSČ, v roce 1970, byl Československý svaz mládeže obnoven jako Socialistický svaz mládeže (SSM), jenž zanikl v roce 1989.⁹³

Zajímavým příspěvkem k roli mladých lidí při budování komunismu je článek Jiřího Pernese *Mládež vede Brno*.⁹⁴ Akci „Mládež vede Brno“ zorganizoval tehdejší krajský tajemník KV KSČ v Brně Otto Šling, který byl brzo poté odsouzen v procesu s Rudolfem Slánským.

V této akci šlo o to, aby si brněnská mládež vyzkoušela vést různé oblasti veřejného života - v rozhlase, armádě, dopravě, ve školství a jinde, čemuž předcházelo několikaměsíční školení. Pernes zde upozorňuje na to, že tento nápad neměl za cíl jen obohacení mladých lidí a získání nových zkušeností, které jim umožnila právě Komunistická strana (a tímto způsobem je nenápadně „vábila“ k oddanosti), ale zároveň i snahu ukázat těm, kteří vedoucí funkce reálně zastávali, že jsou nahraditelní jinými „kádry“, a tak v nich vzbudit obavy.

Ráda bych zdůraznila rozdíl mezi budovatelskými brigádami, jichž se lidé účastnili po válce a v 50. letech, které byly organizovány Československým

---

⁹² Občanské sdružení Totalita. cz. Dostupné z: <http://www.totalita.cz> (cit. 30.11. 2007), autor: PhDr. Bedřich Marjánko.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Pernes, Jiří: *Mládež vede Brno. Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945-1950)*. In: Soudobé dějiny č. 3, 2004, str. 45-60.

svazem mládeže, a **brigádami socialistické práce**, jež vznikly v roce 1959 a byly „nejvyšší formou socialistického soutěžení“. Inspirace přišla ze Sovětského svazu, kde v roce 1958 vznikl první pracovní kolektiv soutěžící o titul Brigáda komunistické práce. Roku 1984 bylo v tomto hnutí zapojeno na 200 tisíc kolektivů, ve kterých působilo přes 2,5 milionu pracujících, především dělníků. Členové brigád získávali drobné výhody, někdy vyšší ohodnocení, jindy lepší možnosti užívat rekreační objekty podniku, jezdili na zájezdy apod.

5. Obraz budovatelských brigád v dobové literatuře

S ohledem na to, že problematika budovatelských brigád dosud není zpracována v odborné literatuře, rozhodla jsem se pokusit se o rekonstrukci obrazu těchto brigád tak, jak byl vytvářen v dobové propagandistické literatury. Cílem této literatury z padesátých let je přiblížit čtenářům z různých skupin obyvatel „radostnou pracovní“ atmosféru staveb socialismu.

Kniha *Jiřího Brabence Velká proměna*⁹⁵ je napsána pro dětské čtenáře. Připomíná pohádky, hlavním hrdinou ovšem není princ, který jde vyrvat princeznu ze spárů hrůzné příšery či zloducha, ale pracující člověk, „*který tvoří krásnou budoucnost naší vlasti.*“⁹⁶ Kniha je opatřena ilustracemi, fotografiemi a vysvětlivkami některých slov a pojmů.

---

⁹⁵ Brabenc, Jiří: *Velká proměna*. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954.

⁹⁶ Tamtéž, str. 170.

Pro děti je rovněž napsána kniha *Lenky Haškovcové Lidé z velké stavby*⁹⁷, kdy velkou stavbou je míněna první stavba socialismu Nová Huť Klementa Gottwalda v Kunčicích u Ostravy. Příběh je zasazen do pracovní atmosféry výstavby a zapálení první pece.

Kniha *Vladimíra Rýpala Veliké dílo*⁹⁸ je fotografickou reportáží o první československé stavbě socialismu. Díky fotografiím a doprovodnému textu může čtenář sledovat, jak stavba vznikala, nejprve za pomoci dobrovolných brigádníků, na jejichž práci při pozdějších těžších stavebních konstrukcích navazovali odborníci.

Ve stejném duchu a stejnou formou je napsána i kniha *Na stavbách Ostravska od Zdeňka Novosada*.⁹⁹ V těchto dvou fotoreportážích nejsou stránky očíslovány, proto v citacích uvádím jen odkaz na knihu, nikoliv čísla stránek.

Kniha *Miloše Šváchy Země na úsvitu*¹⁰⁰ je rovněž reportáží o budování Ostravska, ale v literární podobě.

Brožura *Brigády mládeže na státních statcích*¹⁰¹ obsahuje souhrn směrnic a pokynů, jež vysvětlují postavení brigád mládeže v rámci organizace státních statků.

---

⁹⁷ Haškovcová, Lenka: *Lidé z velké stavby*. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1953.

⁹⁸ Rýpar, Vladimír: *Veliké dílo*. Orbis, Praha, 1952.

⁹⁹ Novosad, Zdeněk: *Na stavbách Ostravska*. Práce, Praha, 1953.

¹⁰⁰ Švácha, Miloš: *Země na úsvitu*. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953.

¹⁰¹ *Brigády mládeže na státních statcích*. Ministerstvo státních statků, Ústřední výbor ČSM, Ústřední výbor odborového svazu zaměstnanců v zemědělství, Mladá fronta, Praha, 1955-1956.

5.1 Příběh jedné stavby

„Naše Gottwaldova Huť, to není jen veliké pracovní dílo, to není jen veliká stavba, která tu byla nadšenou prací a obětavostí desetitisíců pracovníků vybudována. To je opravdu ohromná, velkolepá píseň práce, veliké básnické dílo, veliký historický pomník, který bude hlásat nové pracovní nadšení, jaké nikdy nebyla s to vyvolat kapitalistická společnost.“¹⁰²

---

¹⁰² Novosad, Zdeněk: Na stavbách Ostravska. Práce, Praha, 1953, (Antonín Zápotocký: Z projevu při zapálení první vysoké pece).

Podstatné pro chápání propagandistického obrazu budovatelských brigád v padesátých letech je skutečnost, že jako počátek budování nebyl považován rok 1948, převzetí moci komunistickou stranou, ale již osvobození Československa sovětskými vojsky v roce 1945. O amerických zásluhách se mlčí, nebo je jejich činnost popisována jako záškodnická.¹⁰³

Osvobozením a skončením válečných útrap vzniklo mezi Československem a Sovětským svazem specifické pouto, které se skončením válečných bojů nepřerušilo, naopak se stalo spíše odrazovým můstkem pro další, již politicko-mocenskou spolupráci.

„Kdy to vlastně začalo, od kdy datovat rozmach kraje a celé země, jaký neznají dějiny? K roku 1945! K vítězství Rudé armády nad fašismem, k začátkům naší lidové demokracie a cesty k socialismu! Dvouletka! Únor 1948! První pětiletka dvouletkou. Vše souvisí, nic není možno odtrhnout, posuzovat samo o sobě.“¹⁰⁴

„Proto toto přátelství, zpečetěné krví sovětských hrdinů, jejichž hroby najdeme po celé vlasti, je věčné a nerozborné a naše vděčnost Sovětskému svazu a generalissimu Stalinovi nevyčerpatelná.“¹⁰⁵

„Bez Velké říjnové socialistické revoluce by nebylo našeho osvobození, bez Sovětské armády by nebylo našich staveb socialismu.“¹⁰⁶

Inspirace budování za pomoci dobrovolných brigádníků pochází tedy rovněž ze Sovětského svazu.

„V Sovětském svazu tak pracují již dávno - když se staví nová část města nebo závodu podílejí se obyvatelé a pracující na úspěších této stavby, vyplňují mezery tam, kde je málo stavbařů.“

Popis vzniku Hutí Klementa Gottwalda není nepodobný biblickému příběhu o

---

¹⁰³ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

¹⁰⁴ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 12-13.

¹⁰⁵ Novosad, Zdeněk: Na stavebách Ostravska. Práce, Praha, 1953.

¹⁰⁶ Novosad, Zdeněk: Na stavebách Ostravska. Práce, Praha, 1953.

stvoření či mytologiím o vzniku světa. Na počátku nebylo nic. Země byla pustá a prázdná. Roku 1949 se však začal dít „zázrak“.

„Když stavbu začínali, bylo tam holé pole. Kopáčův krumpáč zařal do ornice a vysekl první hroudy. Byl podzim roku 1949 a sedláci chystali pole k setí. Stavbaři je zastavili. Do dvou let tu budou nové železárny a my začínáme stavět.“¹⁰⁷

Nikoliv dílem Božím, ale díky tomu, že se zapojily desetitisíce lidí, díky těmto „cévám a tepnám“ počalo toto „železné srdce republiky bít“. Podle dobové propagandy městský výbor KSČ vyhlásil brigádnickou akci „milión hodin výstavbě Ostravska“ a na místo stavby se začali sjíždět lidé z celé republiky

„Ve dne v noci proudí na stavbu mladí lidé, ta živá krev budování“¹⁰⁸

„Na každém kroku a na každém metru převrácené a znovu navršené země je ukryto velké lidské hrdinství a velké odříkání.“¹⁰⁹

Budovalo se „velké dílo“ a mnozí z pracovníků zůstávali přes čas i o svátcích. Všichni rádi obětovali své volno ve prospěch budování. Jako by se válečné strasti přetavily v pracovní nadšení, které se vlévalo do počínající „velkostavby“ a živilo ji. *„Když nebylo lidí na směnu, zůstávali dělníci na svých místech. Sta a tisíce hodin bylo přidáno a manželky s dětmi čekaly často několik neděl na svého tátu, který se nevracel. A byly velké svátky a na stavbě se přece dělalo, a byly Vánoce a tisíce dělníků je oslavily na stavbě, protože bylo třeba jejich rukou. A místo vánoční hvězdy svítily modré hvězdičky svářečů vysoko pod temnou zimní oblohou.“¹¹⁰*

Lze si povšimnout, jak propagandistická literatura převzala jazyk náboženství a používala jej ke svým záměrům.

---

¹⁰⁷ Novosad, Zdeněk: Na stavbách Ostravska. Práce, Praha, 1953.

¹⁰⁸ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

¹⁰⁹ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

¹¹⁰ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

Velmi silně se zdůrazňovalo, s jakým nadšením a odhodlaností mladí lidé pracovali na společném díle, „naší stavbě socialismu“.

„Ach za kolik práce vděčí svazákům naše první stavba socialismu!“¹¹¹

„Když šli do práce, zpívali si, když šli z práce, zpívali si zas, a starý Kozdera¹¹² s fajfčíčkou v bezzubých ústech se na ně rád díval. Ach jo, dnešní mládež, to je jiná mládež, to je jiná doba, než bývala.“¹¹³

„Zpěv, hudba a radostný smích zní z tábora, kde žijí mladí, chlapci a děvčata, mladí lidé ze všech krajů republiky, brigády z Čech, ze Slovenska i z Moravy. A mládežnické brigády soutěží mezi sebou na pracovišti i v táboře. Té radosti, když je vyhlášen výsledek soutěže! Zvláště těm, kteří vyhráli, kteří si povezou domů uznání a diplom, těm oči jen září.“¹¹⁴

Pracující člověk je zobrazován jako hrdina ověčený ctnostmi. Nejde jen o to, že pomůže vyrůst stavbám socialismu, ale rovněž tím vyrostе i on sám. Z prostého člověka se stane „uvědomělý budovatel“.

„Stavby rostou! Lidé rostou! Zde roste mládí země!“¹¹⁵

„Je to práce pro ty, kteří vědí, že v životě něco dokáží, kteří se chtějí na své příští úkoly včas připravit – kteří věří sami v sebe i v nepřemožitelnou sílu kolektivu, kteří chtějí široce otevřít bránu do života. Práce pro ty, kteří milují stroje a techniku.“¹¹⁶

„Velké stavby našeho lidu, to je škola, kterou by měl projít každý mladý člověk. Škola života, praxe, která položí základ k desetiletím další práce. Sem patří člověk, který věří sám v sebe, který chce vyrůst, který se chce seznámit s posledním vývojem techniky v různých oborech.“¹¹⁷

---

¹¹¹ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 60.

¹¹² Literární postava starého zemědělece.

¹¹³ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str.102-103.

¹¹⁴ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str.103.

¹¹⁵ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 19.

¹¹⁶ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str. 170.

¹¹⁷ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str.170.

V socialismu má práce (ta správná a prospěšná práce, například budování staveb socialismu) specifickou hodnotu, je prezentovaná jako výsada a čest pro každého člověka („*Všichni na velkých dílech pracovat nemůžeme*“¹¹⁸). Zájem stavby je postaven nad osobní zájmy, ty ovšem nejsou odsunuty stranou, ale rozvíjejí se v podmínkách výstavby a budování.

*„Hoch ze zapadlé vesnice, řeklo by se. Ale stavba na něm zanechala své stopy. Vychovala ho. Září z něho sebevědomí a jistota, radost z práce, která je uznávána a hodnocena.“*¹¹⁹

Budovatelé jsou se svým dílem, se svojí stavbou propojeni jako jedna bytost. *„Ostravsko vzkvétá, roste, mohutní. V té době se mění i lidé. Přibývá na nich něčeho nového, krásnějšího.“*¹²⁰

Brigádníci se zapojili na různých místech stavby, kde nebylo třeba kvalifikovaných pracovních sil. K prvním jejich úkolům patřilo položení kolejnic (což zahrnovalo podbíjení pražců) mezi staveniště a železnici kvůli dopravě materiálu (viz obr. č. 6). Vykládali a přemísťovali zeminu a důlní kámen na potřebná místa, vrstvlili vysoké mnohakilometrové železniční násypy aj. *„Měkké ruce mladých pracovníků i prvních dobrovolnických brigádníků ztvrdly těžkou prací při hlubokých výkopech pro základy jednotlivých objektů příštího kombinátu.“*¹²¹

Jednalo se tedy především o hrubé a fyzicky náročné činnosti často ještě před samotným začátkem stavění.

V dobové propagandistické reportáži Miloš Švácha popisuje běžný den mladých brigádníků následovně. „Svazáci“ byli ubytovaní poblíž Kunčic ve Vratimově, kde se nacházel jejich mládežnický tábor „Stavba mladých budovatelů

---

¹¹⁸ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str.170.

¹¹⁹ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 62.

¹²⁰ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 10.

¹²¹ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

socialismu“. Zeleně natřené domky tvořily jakési malé městečko.

„*Loni se tu vystřídalo 35 000 mládežníků.*“¹²² Vpravo od vchodu do tábora bylo umístěno sídlo štábu stavby. „*Tady se sbíhají všechny nitky, zprávy o úspěšných výkonech, připravují se plány a řídí se život stavby.*“¹²³ „Místní“ rozhlas měl celodenní pořad jako by to byla normální rozhlasová stanice. Ráno ve čtyři vždy vzbudil ranní směnu. Pak následovala rozcvička, snídaně, nástup do práce. Pracovní doba trvala osm hodin. Po návratu do tábora se brigádníci umyli, naobědvali a věnovali se zájmovým kroužkům, četbě literatury, školení, sportu a podobně (viz obr. č. 16, č. 17 a č. 18).

„*Jak dovedla mládež pracovat a svými výkony dávat příklad všem ostatním, tak se mládež uměla ve chvílích volna i radovat a bavit. Tanec a zpěv patřil k nejoblíbenějším druhům zábavy.*“¹²⁴

Rozdělení tábora na pět středisek, která se dále dělila opět na brigády a brigády na čtyři, asociuje svojí terminologií vojenskou strukturu. Čtyři žily kolektivně, pracovaly pokud možno na stejných pracovištích a pohromadě rovněž i bydlely. V prostorném kulturním domě byly dle dobové literatury denně pořádány estrády, filmy, divadelní představení, na něž sem zajížděly ostravské soubory.

Pro brigádníky platila přísná disciplína, připomínající armádní organizaci. V dobové literatuře je líčena událost, kdy mladý muž přišel do tábora opilý:

„*Poradili jsem se kolektivně všichni a soudruh dostal podmíněčné vyloučení z tábora. Politická instruktorka plzeňské brigády, soudružka Nopálová, viděla už na stavbě mnoho. Řeklo by se, že je to fráze: člověk vyrostl. Ale je to tak. Je to v maličkostech, je to i ve věcech větších.*“¹²⁵

V knihách se zdůrazňuje propastný rozdíl mezi „starými“ Vítkovicemi („*ani neodborníkoví neujde neuspořádanost závodu, který se nevyvíjel podle žádného*

---

¹²² Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 61.

¹²³ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 61.

¹²⁴ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

¹²⁵ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

záměrného plánu ^{“126)} a „novou“ Hutí Klementa Gottwalda.

Obraz nepřítele je všudypřítomný. Kapitalisté stavěli pomalu a špatně, my to zvládneme lépe a rychleji; odpůrci nového řádu samozřejmě jejich odhodlání nevěřili.

*„Za kapitalistů se stavěly staré Vítkovice sto let. Za vlády dělnické třídy bylo rozhodnuto, že první vysoká pec spolu s koksovou bude stát již do dvou let.“*¹²⁷

*„Vítkovice byly budovány jen pro kapitalisty, bez ohledu na zájmy veřejnosti a státu, bez ohledu na pracující.“*¹²⁸

Ostrava je v propagandistické literatuře představována jako „ocelové srdce republiky“, které „nemůže přestat tepat“, jinak by se veškerý život v celé republice ochromil. Její fungování je popisováno jako životně důležité pro všechny lidi, stejně jako je srdce životně důležitý orgán těla, bez kterého by nebylo života.

*„Kdyby pojednou celé Ostravsko zmizelo – co by se stalo? Zastavily by se vlaky. Za několik dnů by stála velká část elektráren. A za krátký čas by utichly všechny naše továrny. Veškerý život v republice by byl ochromen.“*¹²⁹

Za fungováním této „pumpy“ stojí Komunistická strana, jako by i ona byla nepostradatelná pro život obyvatel Československa.

*„Jaká to vlastně síla pozvedla Ostravsko, že se tam upírají zraky celé země? Pětiletka, Gottwald, strana!“*¹³⁰

Ostrava je představována jako symbol budování a lepších zítřků, toho, kam Československo směřuje, *„bědná minulost, velká přítomnost, radostná budoucnost, to je Ostrava.“*¹³¹

---

¹²⁶ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str. 97.

¹²⁷ Novosad, Zdeněk: Na stavbách Ostravska. Práce, Praha, 1953.

¹²⁸ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str. 97.

¹²⁹ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str. 99.

¹³⁰ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 14.

¹³¹ Brabenec, Jiří: Velká proměna. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954, str. 96.

„Nové továrny na Ostravsku zasáhnou do života nás všech. Svou obrovskou výrobní kapacitou přiblíží příchod socialismu.“¹³²

„Naše stavby socialismu na Ostravsku jsou skutečně ocelovým základem zvýšené výroby. V desítkách jiných závodů jsou naší hmatatelnou zárukou růstu životní úrovně, vyšší produktivity práce a bohatšího stolu našich pracujících.“¹³³

Plnění norem, závod s časem (asociující zázraky z pohádek) a neustálé zlepšování a míření kupředu je charakteristickým rysem socialistických staveb padesátých let. Tento postup byl nastartován nejdříve tzv. dvouletkou a později tzv. pětiletkou, kdy nešlo jen o to plány splnit, nýbrž nejlépe je i překročit.

„A proto můžeme s hrdostí říci, že v základech stavby není uložena jenom lidská práce, ale i lidská odhodlanost a velká iniciativa pracujících, kteří překračovali normy a doslova předháněli čas.“¹³⁴

„Teď jsme v průmyslu na desátém místě ve světě. Až to tam na Ostravsku všechno postavíme, budeme na šestém. A ani tam se nezastavíme.“¹³⁵

Propagandistická literatura popisuje, jak vláda pečlivě a „důvtipně“ organizovala hospodaření, a tedy i socialistické stavby, jako jakýsi „mozek republiky“, který vše schopně a předvídavě řídil. Pracující měli za úkol již jen tyto „dobře promyšlené“ plány uskutečňovat, jak nejlépe uměli.

„Jednotlivé úkoly byly zabezpečovány pod vedením stranických orgánů za spolupráce hospodářského vedení, odborových i mládežnických organizací

---

¹³² Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 13.

¹³³ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

¹³⁴ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952, z předmluvy Jiřího Marka.

¹³⁵ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 9.

s jedním cílem - splnit usnesení vlády a dodržet termíny vládou stanovené.“¹³⁶

Atmosféra na staveništích je přirovnávána k bojišti, kde jde o všechno, nejen o materiální zabezpečení, ale o celkové „duchovní směřování“ jednotlivce i celé společnosti.

„V Ostravě zuří bitva, v níž se rozhoduje o budoucnosti celé země. Jaká je to však zvláštní bitva! Jde v ní o výstavbu nových továren, nových měst. O nový lepší řád! O nového člověka! O nové velkolepé perspektivy!“¹³⁷

*„Není tu místa pro slabochy a zbabělce. Bojuje se s termíny, s materiálem, s přírodou a lidmi...“*¹³⁸

V boji je ovšem nutné mít soupeře. Tímto soupeřem si ovšem není člověk jen sám sobě neustálým zdoláváním svých možností a mezí, ale k dovršení atmosféry války je potřeba mít i obraz nepřítele vnějšího. Tím jsou samozřejmě „západní imperialisté“, kteří „s oblibou válčí, mají-li proti sobě slabšího“, řekl na minulém zasedání ÚV soudruh Klement Gottwald. „Mají-li proti sobě silného, je s nimi spíše řeč.“¹³⁹ (viz obr. č. 21)

V tomto boji, v těchto výstavbách nejde tedy jen o budoucnost jednotlivce, společnosti, republiky, nýbrž je do toho zahrnut celý svět a nastolení pořádku a míru v něm.

*„Spolu s našimi pracujícími roste také naše vědomí víry v zachování a upevnění světového míru, ve zvýšení obranyschopnosti naší země a zmaření plánů imperialistických nepřátel.“*¹⁴⁰

---

¹³⁶ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, z předmluvy Josefa Bíny, str. 8.

¹³⁷ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 9.

¹³⁸ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 19.

¹³⁹ Švácha, Miloš: Země na úsvitu. Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953, str. 18.

¹⁴⁰ Rýpar, Vladimír: Veliké dílo. Orbis, Praha, 1952.

6. Popis budovatelských brigád – analýza rozhovorů

6.1 Obecná charakteristika brigád

V poválečném období a především v padesátých letech bylo běžným jevem, že se lidé různého věku (ale především mladí) a z různých vrstev obyvatel účastnili dobrovolných brigád o nedělích, neboť neděle byla v té době jediný volný den, sobota byla ještě pracovní.

Karel Kaplan ve své knize *Proměny české společnosti 1948-1960*¹⁴¹ zmiňuje skutečnost, že političtí vězni byli donuceni kvůli nedostatku pracovních sil pracovat v průmyslu (i v zemědělství). Je otázkou, zda byli zapojeni do budovatelských brigád či nikoliv. Nepředpokládám však, že by pracovali přímo pohromadě s mládeží, kterou by podle tehdejší ideologické propagandy mohli „názorově“ zkazit.

Brigády se konaly krátkodobé (jednodenní v neděli) a dlouhodobější:

---

¹⁴¹ Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007, str. 138-150.

například měsíční či dvouměsíční brigády pro studenty v létě během prázdnin, pro pracující i v průběhu roku, kdy je zaměstnavatel musel propustit k účasti či si sami vzali dovolenou, kterou trávili prací na brigádě. Paní Marie vyprávěla historku, jak ředitele liberecké Textilany málem „trefil šlak“, když šla dělat nábor, neboť měl strach, že mu odejdou všichni zaměstnanci.

Bratr paní Marie si na stavbě v Mimoni „odpracoval“ svoji čtrnáctidenní dovolenou.

Paní Marie vzpomínala i na mladý pár, který pracoval na brigádě v Ostravě dokonce půl roku.

Brigády se často týkaly těžších manuálních prací, na které nebylo třeba kvalifikované pracovní síly a jež bylo nutné vykonat před samotným začátkem stavby, nebo se jednalo o stavění hrubých základů.

Paní Marie vzpomínala, jak v Liberci v Lidových Sadech stavěli přírodní divadlo. „*Jezdilo se s kolečkem, vozila se hlína, s lopatou se dělalo.*“¹⁴² Nebo jak jezdili budovat „gigant“ v Mimoni pro velkochov vepřů. V neděli časně ráno měli sraz, naložili je do úložného prostoru otevřeného nákladního auta a večer je tímto způsobem zase odvezli domů. Pracovali s lopatami, krumpáčem, vozili kolečka s hlínou, míchali maltu, zdili.

Paní Jiřina a paní Věra se různých brigád účastnily ještě jako středoškolačky, pro ně tedy platí dle uvedených kategorií účast na měsíčních brigádách v létě. Paní Jiřina si pamatuje, že jela vždy v srpnu, neboť v červenci musela rodičům pomáhat na žnících.

V roce 1949 po kvintě vyrazily obě narátorky o letních prázdninách společně na krajskou stavbu mládeže do Milevska, kde pomáhaly stavět vzduchotechnický závod Janka, jenž funguje dodnes.

Paní Věra vzpomínala, že tam dělali ty nejzákladnější výkopy a pracovali na dvě směny. Ranní směna šla do práce, zatímco odpolední připravovala oběd.

---

¹⁴² Rozhovor I. – paní Marie.

„Škrábali jsme brambory a měli jsme z toho vysloveně dobrou pocit.“¹⁴³

Paní Jiřina a paní Věra dále vzpomínaly na brigádu na Lipně v roce 1952, které se po oktávě účastnila většina studentů ze třídy. *„Na konci oktávy většina třídy řekla, že pojedem na Lipno, to se budovalo Lipno.“¹⁴⁴*

Bylo běžné rovněž vypomáhat ve volném čase v zemědělství „jezeďákům“. Lidé chodili na brigádu na pole, stavěli obilí do panáků nebo k mlátičce, když se mlátilo obilí.

Paní Marie ještě v šedesátých letech, kdy pracovala na směny v továrně Severka, kde se šily dětské kabátky, chodila dobrovolně pomáhat na pole. *„Přišla jsem z vodpolední, to jsem ještě Elišce Karáskové, sousedce, vždycky říkala, pojed', jdeme stavět panáky, víš jaký, panáky z těch snopů[...]"¹⁴⁵*

Československý svaz mládeže (ČSM)

Všechny stavby mládeže organizoval Československý svaz mládeže (dále ČSM). *„Jó, bylo to dobrovolný, jel, kdo chtěl, ale organizoval to ten Svaz mládeže.“¹⁴⁶* Přesto si však narátorky většinou přesně nepamatují na to, jak se k dané konkrétní práci (většinou na krátkodobé brigády) dostaly, kdo to zařizoval a vymýšlel. Možná tato skutečnost pro ně nebyla zase tak podstatná, vyskytla se někde příležitost pracovat, tak se jednoduše rozhodly jet. *„To nám asi okresní výbor Svazu mládeže dal vědět, co je třeba dělat.“¹⁴⁷*

Paní Věra ovšem podává podrobnější informace. Tvrdí, že brigádu v Milevsku organizoval krajský výbor Československého svazu mládeže, který pověřil

---

¹⁴³ Rozhovor I – paní Věra.

¹⁴⁴ Rozhovor I – paní Jiřina.

¹⁴⁵ Rozhovor II – paní Marie.

¹⁴⁶ Rozhovor I – paní Věra.

¹⁴⁷ Rozhovor II – paní Marie.

okresní výbor ČSM, a pak se tato nabídka dostala na jednotlivé školy; ale byla tam i dělnická mládež, nejenom studenti. Pamatuje, že se na brigádu hlásili dobrovolně, ale již neví, jestli škola měla nějakou kvótu, kterou musela naplnit. *„To byla krajská stavba mládeže, to Milevsko, no, a pak jsme si řekli, že pojedeme na celostátní stavbu do tý Ostravy, do toho Vratimova. Předsedou byl tehdy Karel Říhů Svazu mládeže, teda na škole, a ani si nepamatuju, že by tam s náma byl.“*¹⁴⁸

Na brigádu v Ostravě se paní Marie sama přihlásila na ČSM v roce 1951. V té době v něm ještě nebyla zaměstnaná, ale již se angažovala v místní svazácké organizaci v Krásné Studánce u Liberce, kde bydlela. Na vesnicích se tato svazácká organizace nazývala místní, v továrně se označovala jako závodní. Poté, co paní Marie přijela z ostravské brigády, začala v Československém svazu mládeže pracovat. Nejdříve zastávala funkci tajemnice na městském výboru, pak přešla na krajský výbor, kde pracovala jako instruktorka a jezdila po okresech. *„To bylo fajn, jezdit po těch okresech.“*¹⁴⁹

Československý svaz mládeže organizoval nejen brigády, ale i kulturní akce. Většina mladých lidí se v ČSM angažovala, *„byla to vlastně jediná organizace, nebylo nic jiného.“*¹⁵⁰

Paní Věra se do Československého svazu mládeže zapojila již jako středoškolačka díky různým tělovýchovným aktivitám. Přirovnávala fungování Československého svazu mládeže na gymnáziu k žákovské samosprávě, kdy někdo byl předseda třídy a tito předsedové se ve výboru scházeli. To funguje na spoustě škol i nyní, ale tehdy to bylo pod hlavičkou Československého svazu mládeže. *„Nebylo to tak, že by každéj musel bejt ve Svazu mládeže, v těch*

---

¹⁴⁸ Rozhovor I. – paní Věra.

¹⁴⁹ Rozhovor II – paní Marie.

¹⁵⁰ Rozhovor II – paní Marie

padesátých, čtyřicátých letech, tehdy to patřilo k životu, prostě kdo nějak chtěl žít v kolektivu. ¹⁵¹

6.2 Stavba Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích

Jak již bylo zmíněno, narátorky se účastnily různých brigád, jednodenních i dlouhodobějších, na různých místech Československa, většinou ovšem poblíž svého stálého bydliště. Paní Marie tedy v severních Čechách, paní Věra a Jiřina na jihu Čech.

Společná jim však byla účast na celostátní stavbě Nové Hutě Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích.

---

¹⁵¹ Rozhovor I. – paní Věra

Motivace

Paní Marie si přesně pamatuje, jak se na brigádu do Ostravy v říjnu roku 1950 dostala, co jí k tomu vedlo. Od Československého svazu mládeže obdržela v roce 1949 poukaz na zahraniční dovolenou do Jugoslávie. Když se vrátila, měla pocit, že za to musí něco udělat, a tak se přihlásila na stavbu mládeže do Ostravy. „*To jsme byli takovýhle blázni.*“¹⁵² „*Byli, byli jsme idealisti.*“¹⁵³

Podle paní Marie byli lidé po válce nadšení a chtěli pro republiku něco udělat. „*Dneska tomu ty mladý lidi ani nemůžou uvěřit.*“¹⁵⁴

V létě v roce 1950 jely na stavbu mládeže do Ostravy paní Jiřina a paní Věra, v té době sedmnáctileté studentky gymnázia. I když věděly ze své zkušenosti z Milevska, že práce bude náročná, kolektivní život na brigádě se jim natolik líbil, že se rozhodly přes Československý svaz mládeže přihlásit na měsíční stavbu mládeže do Ostravy.

Ze třídy byly jediné, kdo se přihlásil. „*My jsme byly takový trošku dobrodružky.*“¹⁵⁵ Usuzuji, že krajské brigády byly častější záležitostí než celostátní, je tedy ale otázkou, nakolik bylo mezi mladými lidmi běžné a samozřejmé na brigády jezdit. Další léto, poslední prázdniny před maturitou, jela paní Jiřina již sama, protože paní Věra si v létě dělala řidičský průkaz na traktor, aby mohla jezdit se samovazem.

Z vyprávění paní Marie je znát, že hnacím motorem pro ni byla samotná práce a pomoc republiky povzbuzovaná jistými politickými ideály, neboť ona se

---

¹⁵² Skupinové interview – paní Marie

¹⁵³ Skupinové interview – paní Jiřina

¹⁵⁴ Skupinové interview – paní Marie

¹⁵⁵ Skupinové interview – paní Jiřina

v politice po válce již angažovala, v roce 1945 vstoupila do Komunistické strany. Myslím si, že rozdílná motivace u ní a středoškolaček paní Jiřiny a Věry je způsobena i věkovým rozdílem sedmi let. Paní Jiřinu a Věru spíše lákalo dobrodružství, kolektiv nových lidí, poznávání „nových obzorů“. To, že se něco „budovalo“, stálo spíše v pozadí, i když to přímo takto neřekly. *„Bylo to něco jiného, než když trávíš dovolenou[...] no já jsem dovolenou s rodiči[...]rodiče dovolenou neměli. Mě pořád něco hnalo jet támhle a támhle.“*¹⁵⁶

*„Z takovýho entuziasmu, s tím, že budu v partě lidí, že budem pracovat těžce nám nevadilo vůbec.“*¹⁵⁷ Zároveň touha pomoci a budovat v jejich vyprávění rovněž probleskuje. *„Prostě jsme měli pocit, že teď musíme budovat, a brali jsme to jako budovatelskou povinnost a samozřejmost zadarmo pracovat.“*¹⁵⁸

Neležela na nich také žádná velká zodpovědnost na rozdíl od paní Marie, jež byla v Ostravě vedoucí liberecké brigády. *„Volal mně pak tajemník, nějaký Stolín se jmenoval, že mám přijít na krajskej výbor. Bylo to na Gotwaldáku, tak jsem šla a von mi říká: podívej se, my dáváme dohromady tu brigádu a rozhodli jsme se, že tě požádáme, abys dělala vedoucí brigády, a já jsem říkala ježišmarja, to já nezvádnu, a von mě zase tvrdil, že tam podle těch kádrovejch materiálů ňák si myslej, že jsem nejschopnější [...]“*¹⁵⁹

Na všech ostatních brigádách měla paní Marie roli účastnice, tak si vyzkoušela, jaké je to velet i poslouchat. *„Když vo tom tak přemejšlim, tak sem asi byla jediná ženská, která byla vedoucí brigády. Vždycky to byli kluci [...]“*¹⁶⁰

Složení brigády; vedení

Paní Jiřina a paní Věra jely v srpnu 1951 na brigádu do Ostravy s krajskou

---

¹⁵⁶ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁵⁷ Rozhovor I. – paní Věra.

¹⁵⁸ Rozhovor I. – paní Věra.

¹⁵⁹ Rozhovor II. – paní Marie.

¹⁶⁰ Skupinové interview – paní Marie.

jihočeskou brigádou. Co se týče složení jejich brigády, mimo souboru Vpřed¹⁶¹, který vedl Antonín Korběl, se účastnili různí lidé, nejenom studenti. „*Vím že tam byl učitelka z mateřské školy a mladí pochopitelně.*“¹⁶² V českobudějovické brigádě bylo několik set lidí. V létě přijelo do Ostravy přes pět tisíc brigádníků, prostory pro takový počet lidí musely být uzpůsobeny, byla tam velká kuchyně, přesto se na jídlo muselo dlouho čekat. „*No, to bylo šílený, když se šlo do jídelny, no ty fronty.*“¹⁶³

Paní Marie měla v říjnu roku 1951 na starost třicet až čtyřicet, většinou mladých (šestnáctiletých, dvacetiletých) lidí, kteří ovšem už pracovali, neboť studenti (středoškoláci a vysokoškoláci) jezdili na brigády v létě. Co se týče složení, pracovali tam většinou lidé z továren a také tam byli dva muži z hotelu Zlatý Lev v Liberci, kuchař a číšník. „*A to byl problém, protože voni byli starší, ale ty prostě nesnášeli, že jim holka velí, že jo. Voni je ty ostatní dali do latě.*“¹⁶⁴ Lidé fungovali dohromady jako jeden kolektiv. „*To měli vliv ty ostatní.*“¹⁶⁵

Paní Marie musela jako vedoucí sestavit ještě z některých pracovníků výbor, prý asi pětičlenný. Jinak vše organizoval hlavní štáb, který byl na místě přítomný neustále. „*No, a ten štáb z té brigády se pravidelně scházel a hlavní štáb nám dal úkol, kam půjdeme dělat.*“¹⁶⁶

Vztahy mezi lidmi; role kolektivu; atmosféra

---

¹⁶¹ Svazácký pěvecký soubor, který řídil Antonín Korběl, dle slov paní Jiřiny pozdější ředitel Jihočeského divadla; bližší informace jsem nezjistila, vyžadovalo by to bádání v místním archívu.

¹⁶² Rozhovor I. – paní Věra.

¹⁶³ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁶⁴ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁶⁵ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁶⁶ Rozhovor II. – paní Marie.

Paní Věra a Jiřina se ve svém vyprávění věnovaly spíše atmosféře na stavbách v Milevsku (kde pracovaly rovněž jako středoškolačky, hloubily základní výkopy, než se samotný vzduchotechnický závod Janka začal stavět), která jim ovšem v Ostravě přišla podobná.

Náladu na letní brigádě v Milevsku přirovnávají ke skautským táborům. Všechny narátorky se nezávisle na sobě shodují na tom, že mezi mladými lidmi panovaly kamarádské vztahy, které byly podle nich „čistší“ než jsou dnes. „*Vysokoškoláci se třeba vedli za ruku, ale nic víc,*“¹⁶⁷ a středoškolští studenti mezi sebou žádné sexuální vztahy nenavazovali. „*Byli jsme všichni čistý jak slovo bží, vopravdu.*“¹⁶⁸

Vzhledem k tomu, že paní Jiřina a paní Věra pracovaly celý život ve školství mezi mladými lidmi, můžou tuto změnu pravděpodobně posoudit.

Radostná pohodová atmosféra však panovala i v Ostravě.

„*Ten náš tábor nebyl přímo u toho pracoviště, tak jsme chodili ve štrůdlu krajem Milevska, řvali jsme ty písničky.*“¹⁶⁹ Paní Věra vzpomínala, že tam jeden kluk, jmenoval se Tlachač, pojídal žížalu. Někdo udělal plakát „*žížalička malá Tlachačovi zachutnala*“. „*To byl takovej vobrázek toho, jak jsme si tam pokojně hezky žili.*“¹⁷⁰

Paní Marie vzpomínala, jaký tam panoval přísný režim a důraz na disciplínu. „*Prostě to by si ted'ko ty mladý neuměli představit. Věra, co mi dělala zástupkyni, jednou vyskočila z okna, protože tam to bylo nízký, že jo, ty domečky, ty vokna byly skoro při zemi a ona mně byla podobná, taky velká a štíhlá, a voni volali vedoucí brigády liberecký at' se dostaví na hlavní štáb. A voni říkali: jak*

---

¹⁶⁷ Rozhovor I. – paní Jiřina.

¹⁶⁸ Rozhovor I. – paní Věra.

¹⁶⁹ Rozhovor I. – paní Věra.

¹⁷⁰ Rozhovor I. – paní Věra.

se to chováš? Ty skáčeš z vokna? A já říkam, já jsem z vokna neskákala. A pak jsme zjistili, že to byla ta Věra[...]“

Když se někdo nechoval způsobně, mohl být z brigády vyloučen a poslán domů. „*Nějakej Strnad z Jablonce z Nový Vsi, jiný si nepamatuju jménem, jeho jo, se ve volným dnu vopil a co myslíš, že jsme museli udělat? Šupem se jelo domu, ted' by to nebylo. Ted' by se mu řeklo, to nesmíš dělat, ale tenkrát to bylo tak přísný, taky měli strach, bylo tam hodně mladejch lidí, tak se to muselo držet zkrátka, tak jsme toho Strnada poslali šupem domu.*“¹⁷¹

Paní Marie vzpomínala na jeden pár, který se seznámil na půlroční brigádě v Ostravě. Když měli mít svatbu, přišli na radnici v pracovním oblečení. „*Přijeli do Liberce a tady se brali, to už jim dávali oblečení, měli takovou prošivanou vestu. A voni se v tom mundúru tady na radnici nechávali voddat.*“¹⁷²

Běžný pracovní den

Paní Marie se svojí brigádou pracovala jak na ranní, tak na odpolední směny. Středoškolačky paní Jřina a paní Věra měly většinou jen směny ranní. „*Na to odpolední chodili asi vysokoškoláci, víš, že ty asi střídali. Jihočeskej kraj to byla jedna brigáda věkově rozdílná, bych řekla vod těch šestnácti[...]*“¹⁷³

Vedoucí brigády paní Marie líčila náročnou noční směnu. „*Jednou, když jsme přišli z odpolední směny, dostala jsem za úkol sehnat deset lidí na skládání cementu. Samozřejmě se přihlásili bez problémů. Bejvalo by se přihlásilo dvacet místo deseti. To bylo strašný, voni nám dali sice ochranný brýle na voči, šátky jsme si uvázali přes nos, ale ty pytle byly protrhaný, vono to čpělo, no, to na tu noc těžko zapomene člověk, to bylo peklo. Vono sice ty pytle byly pětadvaceti kilový nebo dvaceti kilový, takže dva to snadno unesli, nebyl to*

---

¹⁷¹ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁷² Skupinové interview – paní Marie.

¹⁷³ Rozhovor I. – paní Jřina.

problém na tíhu, ale bylo to špatný, že se z toho prášilo[...] ¹⁷⁴

I středoškolačka paní Marie si pamatuje, že noční směnu zažila. *„To k nám jednou přišli, to bylo večer, že by potřebovali, aby se ty vagóny vyložily, buď potřebovali ty vagóny pryč, aby se vyložily, nebo ten písek, spíš ty vagóny asi vyprázdnit, to šli jen dobrovolníci.“* ¹⁷⁵

Práce byla hodně fyzicky náročná. *„Všecko možný jsme dělali, lopatami, krumpáčem. Já říkám, že ty mladý lidi dělali neuvěřitelný věci, my jsme třeba dělali, to ještě nevíš, na takovejch kolejnicích a jednomu klukovi ulítla lopata a já tady mám ještě jizvu /ukazuje na nos/ a vylítla mi do nosu [...]* ¹⁷⁶

Také podbíjeli pražce u kolejí, které se stavěly pro dopravu materiálu. *„To byla hrozná práce. To bylo takový nudný, víš, pořád si jen podbíjela, sypala štěrk, to se dělaly ty úzkokolejk.“* ¹⁷⁷ (viz.obr. č. 6).

Paní Jiřina si na fyzickou únavu nestěžovala, neboť byla zvyklá z domova pracovat. *„Tatínek kluka neměl, tak některý práce, který příslušely klukovi, jsme museli dělat my.“* ¹⁷⁸ Spíše jí nevyhovovalo, že se muselo brzy stávat. *„Já jsem dost dobrej spáč, nebo ráda spim, tak ten pocit nedostatku spánku.“* ¹⁷⁹

Do práce se z místa, kde byli ubytovaní (zvláště ženy a muži), chodilo pěšky. *„A to se zpívalo, když se šlo ze šichty, byli jsme udřený sotva sme se táhli, ale zpívalo se. Ty budovatelský, že jo [...]* ¹⁸⁰

„Ale i jiný i jiný.Takový národní, Okolo Hradce, takovýhle. Kolíne Kolíne, zpívalo se hodně se zpívalo, ted' poslouchaj hodně mladý. No, rozumíš, dřív se

---

¹⁷⁴ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁷⁵ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁷⁶ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁷⁷ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁷⁸ Rozhovor I. – paní Jiřina.

¹⁷⁹ Rozhovor I. – paní Jiřina.

¹⁸⁰ Skupinové interview – paní Marie.

bavilo takhle, že se zpívalo.“¹⁸¹

Paní Marie dojatě vzpomínala, jak se její liberecká brigáda stala brigádou údernickou. *„No a když jsme byli dobrá brigáda, plnili jsme plán nad sto procent, když jsme potom měli vodjíždět, tak se vyhodnocujou ty brigády a my jsme byli vyhodnocený[...] /slzy v očích/ jako údernická brigáda. Brečim, vid', dostali jsme prapor a [...] dostali jsme vodznaky. A teď jsme přijeli do Liberce a tam nás už čekali s velkou slávou.“¹⁸²*

Původně bylo domluveno, že budou pracovat v Ostravě měsíc. Ale pak si to prodloužili ještě o týden, aby byla zachována návaznost brigád.

Za tuto pětítýdenní práci žádnou finanční odměnu nedostali. *„V novinách je patnáct korun na den /myslí novinový článek z té doby/, ale to není pravda dostali jsme svazáckou košili“¹⁸³* (viz obr.č. 1).

Paní Jiřina si ovšem jako středoškolačka z letní brigády v Ostravě jistou finanční odměnu přivezla. *„Já si pamatuju, že jsem si přivezla něco kolem dvou set. Z tý letní, kolem dvou set. Jinak jsme měli hrazenou cestu tam a zpět a jídlo.“¹⁸⁴*

Kulturní akce, doprovodný program o nedělích

Život pracovní i popracovní se odehrával uvnitř brigády. Všechny tři narátorky rády vzpomínají na doprovodný program, sportovní a kulturní akce, jež se

---

¹⁸¹ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁸² Rozhovor I. – paní Marie.

¹⁸³ Rozhovor I. – paní Jiřina.

¹⁸⁴ Rozhovor I. – paní Jiřina.

konaly většinou o nedělích, kdy se nepracovalo. Některý program byl hromadně organizovaný. „*Taky jsme byli v divadle v Ostravě, chodili jsem za kulturou, když jsme měli volno, no, to bylo hezký.*“¹⁸⁵

Jiné činnosti vznikaly ve volném čase spontánně. Paní Marie vzpomínala, jak chodili k lesu hrát volejbal, jezdili na výlety na Radhošť (viz obr. č. 19).

Nějaká politická školení či přednášky se během brigád nekonaly. „*Žádná politika tam nebyla. Žádný školení tam nebylo, na to nebyl čas. Byla tam přednáška, stavitelé a architekti ukazovali, jak si představují novou Ostravu, jak bude vypadat, vim, že na tom sem byla v jídelně.*“¹⁸⁶

Paní Jiřina zmínila, že v roce 1950 se v Praze konal mezinárodní kongres studentstva a ji a ještě další mladé brigádníky z Ostravy tam poslali. Již si nepamatuje detaily nebo o co přesně se jednalo, každopádně to pro ni byl zážitek, neboť se setkala s lidmi z celého světa.

Každý den večer pouštěli do rozhlasu vážnou hudbu, což paní Jiřinu velmi ovlivnilo, neboť od té doby je milovnicí vážné hudby.

Dnešní reflexe období brigád

Všechny tři narátorky na období brigád a staveb mládeže vzpomínají rády. „*Vždyť je to naše mládí.*“¹⁸⁷

„*Vono to bylo hezký, Verunko, že ta mládež šla dohromady, rozumíš, vono v tom Svazu mládeže tady v Liberci to bylo fajn. Některý ty organizace, když byly větší, měly třeba pěvecký soubory, tady byl nejznámější nějaký soubor Pěst. A*

---

¹⁸⁵ Rozhovor I. – paní Marie.

¹⁸⁶ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁸⁷ Skupinové interview – paní Jiřina.

my taky ve Studánce jsme chodili recitovat, když byly nějaký schůze veřejný. Ted'ko to není takový na těch vesnicích asi, že by ty lidi mladý šli tak nějak dohromady. ¹⁸⁸

„Když ted' vo tom člověk uvažuje, tak obdivuje, co ty lidi po pracovní době po celým týdnů ještě klidně šli makat. A ne lehkou práci, asi že bylo po válce, byli jsme takový šťastný, že bylo po válce, a prostě by bejval každej udělal cokoliv. ¹⁸⁹

Ostatně zdá se, že poválečná atmosféra hrála v možnosti uskutečňování brigád značnou roli. Jednak po skončení války panovalo všeobecné nadšení z osvobození. *„Byli jsme tak nadšený, že bychom stavěli snad i komíny nahore.* ¹⁹⁰ Dalším důležitým momentem je kolektivní sdílení atmosféry obnovy státu.

Všechny narátorky se shodují na tom, že to lidi do kolektivů táhlo, měli chuť společně něco tvořit, budovat, sdílet s ostatními lidmi. *„Po válce takovýto kolektivní cítění bylo hodně silný, bylo to v národě, bylo to v lidech, bylo to něco zcela jinýho, než je to dneska.* ¹⁹¹

Možná lidé ani příliš nepřemýšleli, co bude dál, žili přítomností. *„Já myslím, že jsme o tom zas tolik nepřemejšleli, víš, že jsme to brali, bylo to kolektivní, ty vztahy byly takový hezký[...]* ¹⁹²

Všechny tři ženy zdůrazňují roli kolektivu a společné činnosti. *„Jsme to brali,*

---

¹⁸⁸ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁸⁹ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁹⁰ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁹¹ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁹² Skupinové interview – paní Jiřina.

bylo to kolektivní mezi sebou ty vztahy, byly takový hezký, málokdy se tam vyskytl nějaký hajzlík, víš. ¹⁹³ „*Šli ty lidi víc dohromady než teď.*“ ¹⁹⁴

Když se liberecká brigáda vrátila domů jako údernická a předávali jim údernické odznaky, vymysleli heslo: „my stavíme stavbu, stavba staví nás.“ Toto heslo pak ostatní brigády převzaly. „*Vono to bylo trošku tak, vono nás to formovalo.*“ ¹⁹⁵

Pokládají budovatelské brigády za neopakovatelnou akci, která byla šitá na míru poválečné atmosféře a tehdejší náladě. Z dnešního pohledu jim to přijde skoro neuvěřitelné, že se něčeho takového účastnily, a obdivují mladé lidi, s jakým elánem dokázali zadarmo takovou náročnou práci vykonávat.

„Neumím si představit, jestli by dneska někdo šel na měsíc kopat krumpáčem nějaký rejhy, takový metr hluboký, tři čtvrtě metru široký, vůbec si to nedovedu představit ani za peníze /smích/.“ ¹⁹⁶

Paní Věra odlišuje dnešní dobrovolnické organizace a dobrovolnickou práci od tehdejších budovatelských brigád. Přijde jí, že dnešní dobrovolnictví je o něčem jiném. „*Spíš takovým duchovním sociálním směrem než takovou hrubou prací.*“ ¹⁹⁷

Všechny tři narátorky mrzí, že to nakonec se státem dopadlo jinak, než si lidé po válce představovali. „*To víš že jo, že mrzí, vysoká politika je svinstvo.*“ ¹⁹⁸ Ale nelitují toho, že se budovatelských brigád účastnily, protože na ně mají hezké

---

¹⁹³ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁹⁴ Skupinové interview – paní Marie.

¹⁹⁵ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁹⁵ Skupinové interview – paní Jiřina.

¹⁹⁶ Rozhovor I. - paní Věra.

¹⁹⁷ Rozhovor I. - paní Věra.

¹⁹⁸ Rozhovor I – paní Jiřina.

vzpomínky, a za své tehdejší nadšení se nestydí.

„Ono to zklamání přicházelo asi postupně, že jo, ta byrokracie, slova byla jiná než činy, ale to je teď taky.“¹⁹⁹

Paní Jiřina a Věra, v době své účasti na brigádách středoškolačky, se nad politickou situací a nad tím, jak vše půjde dál, příliš nezamýšlely. Z jejich vyprávění je znát, že si užívaly své bezstarostné mládí a kolektiv mladých lidí.

„Né, šla bych do toho znovu, ale musela bych mít stejný věk, stejný myšlení.“²⁰⁰

Zklamání u nich přicházelo spíše až postupně, ale v menší míře než u paní Marie, která se do roku 1968 v politice angažovala mnohem více než zbylé dvě narátorky.

„Hlavní můj cit byla lítost, my jsme netušili, já jsem absolutně nevěděla, že jsou nějaký lidi v těch padesátých letech v Jáchymově.“²⁰¹ Tuto nevědomost, nedostatek informací přirovnává paní Věra k situaci za války, také nevěděli, kam jsou Židé odváženi, že existují koncentrační tábory.

7. Závěr

Má bakalářská práce se zabývá fenoménem budovatelských brigád v padesátých letech, jichž se účastnily tisíce mladých lidí. Mým záměrem nebylo zkonstruovat přesný a „objektivní“ obraz těchto brigád, nýbrž pokusit se na ně podívat očima „obyčejných lidí“, kteří je zažili a aktivně se na nich podíleli, ať již se o politické směřování Československa zajímali či nikoliv. Pro kontext k danému tématu jsem použila dobovou propagační literaturu, jež poskytuje zajímavý pohled na budovatelské brigády a jejich ideologicky zbarvenou

---

¹⁹⁹ Rozhovor I – paní Jiřina.

²⁰⁰ Rozhovor I – paní Jiřina.

²⁰¹ Rozhovor I. - paní Věra.

prezentaci pro veřejnost.

Tato neopakovatelná pracovní iniciativa vyrostla hned z několika různých popudů a pohnutek, ale především z historicko-politických událostí poválečné doby. Jednak z euforického nadšení z osvobození Československa od fašismu, jež spontánně vytrysklo v kolektivní radost a společnou práci na „lepší budoucnosti“. Co nám z propagandistických knih zní jako prázdná fráze, při které si většina z nás neodpustí ironický úšklebek, pro tyto účastnice byla skutečná realita jejich života. Jejich mládí, nadšení a víra byly opravdové.

V následujících řádcích se pokusím shrnout výsledky svého bádání a odpovědět na stanovené výzkumné otázky.

Význam účasti na budovatelských brigádách v kontextu konstruování vlastního životního příběhu

Zvolila jsem metodu narativních interview, abych od narátorek získala nejen vzpomínky na budovatelskou atmosféru, ale aby brigádnická aktivita za časů jejich mládí byla chápána v souvislostech života jako celku. Vypracovala jsem analýzu narativních rozhovorů, v níž jsem sledovala, jakým způsobem a na jakých momentech narátorky svůj životní příběh staví a jaký význam v něm má účast na budovatelských brigádách. Je otázkou, zda by si ženy na brigády samy vzpomněly, kdyby téma mého výzkumu dopředu neznaly.

Všechny tři mi chtěly co nejvíce vyjít vstříc, v průběhu jejich životopisného vyprávění skoro vždy zazněla věta typu „tak a teď konečně k těm brigádám“.

Domnívám se, že by svou účast na brigádách stejně zmínily, i když asi každá z jiného důvodu. Řekla bych, že u paní Marie je to dáno velkými kontrasty v její politické angažovanosti, jež začala těsně po válce vzala za své, když v roce 1968 byla ze strany vyloučená, což ji a její rodinu v jistém ohledu společensky znevýhodnilo. Jako by tato dvě období, mezi nimiž se rozprostírá dvacet let,

stála na opačném břehu. Právě proto je zajímavé sledovat náznaky manipulace a planých slibů již na samém počátku „zakladatelského období komunismu“. Velké nadšení se v případě paní Marie změnilo spíše ve zklamání a celkovou deziluzi.

Paní Jiřina a Věra tak velký ideový otřes nezažily, neboť se v 50. letech ani později nijak výrazněji politicky neangažovaly. Vzhledem k tomu, že budovatelské brigády prožívaly spolu, také na ně spolu rády vzpomínají a vedou je tímto jaksí v patrnosti.

Řekla bych tedy, že vzpomínky na budovatelské brigády nejsou ani u jedné z narátorek pohřbeny kdesi hluboko, odkud by je pro můj výzkum musely „lovit“.

Reflexe vlastní motivace k účasti na brigádách v souvislosti historických i soukromých událostí

U paní Marie, když pomínu její účast na krátkodobých brigádách v okolí Liberce, jichž se účastnila spíše spontánně spolu ostatními mladými lidmi, vycházela její motivace k účasti z její činnosti v Československém svazu mládeže.

Paní Marie popisovala událost, kdy ji ČSM zajistil zadarmo dovolenou v Jugoslávii. Pochybuji, že by tato nabídka vyšla jen z dobré vůle ČSM, spíše si tímto způsobem chtělo vedení mladé lidi zavázat a vyvolat v nich pocity vděčnosti a zadluženosti, která si žádá oplatu.²⁰²

Na v té době třiaadvacetiletou paní Marii to mělo očekávaný účinek. Když se vrátila z dovolené, přihlásila se na stavbu mládeže do Ostravy.

Z dnešního pohledu jí její odhodlání, nadšení a dobrovolné pracovní nasazení přijde jako neuvěřitelné, až téměř bláznivé. Ale v té době to pociťovala jako

---

²⁰² Srv. Mauss, Marcel: Esej o daru. Sociologické nakladatelství, Praha, 1999.

něco „normálního“ a samozřejmého.

Paní Jiřina a paní Věra se jako šestnáctileté, sedmnáctileté rovněž přihlásily dobrovolně, nejednalo se o žádný hromadný nábor, dokonce byly ze třídy jediné, kdo se na celostátní stavbu mládeže vydal (na krajské stavby mládeže jezdila například celá třída pohromadě).

U nich jejich motivaci přičítám mladistvé touze být pohromadě s ostatními vrstevníky, neboť v té době nebylo mnoho možností, jak trávit čas s ostatními mladými lidmi – Skaut i Junák byly Komunistickou stranou zrušeny).

Budovatelské brigády tuto jejich touhu naplňovaly – nejen, že se podívaly do jiné oblasti Československa, ale zároveň měly možnost ve volném času věnovat se svým zájmům – sportu i kultuře.

Obě ženy shodně tvrdí, že se žádná politická školení během jejich pobytu nekonala, nebo si na to nevzpomínají. Z jejich vyprávění je znát, že o politice či komunistické ideologii takřka nepřemýšlely, nereflektovaly ji. Šly s dobou a trávily svůj volný čas dle možností, jaké se nabízely.

Popis průběhu brigád a vlastní úlohy

Popis brigád v kapitole o budovatelských brigádách vychází z vyprávění narátorek, z toho, co ony samy vybraly jako pro ně podstatné, zajímavé, na co si vzpomněly.

Všechny zdůrazňují, jak práce byla fyzicky náročná a vyjmenovávaly různé druhy činností, které vykonávaly, a pro něž nebyla nutná příliš velká odbornost, spíše síla a odhodlání. Uvádějí, jak podbíjely pražce u kolejí, pracovaly s lopatou, krumpáčem, nakládali hlínu či písek na kolečka apod. Pracovalo se na ranní i odpolední směny, když přišel nečekaný úkol, konala se i směna noční, na kterou nebylo prý nutné nikoho usilovně přemlouvat.

Paní Věra a Jiřina se častěji zmiňovaly o doprovodném programu ve volném čase než paní Marie, na které jako vedoucí leželo více zodpovědnosti za celou brigádu a rovněž její motivace, jak již bylo zmíněno, byla trochu odlišná.

Středoškolačky paní Jiřina a Věra získaly za své pracovní nasazení malé finanční ohodnocení, jak se píše v novinovém článku, paní Marie však pět týdnů pracovala naprosto zdarma, dostala dle svých slov jen svazáckou košili.

Splněné úkoly a odpracované hodiny se zaznamenávaly a pracovní kolektivy mezi sebou soutěžily. Liberecká brigáda pod velením paní Marie byla vyhlášena jako údernická, to znamená jako nejvýkonněji pracující kolektiv. Odměnou jim byly údernické odznaky a slavnostní přivítání při návratu do Liberce. Tyto pochvaly měly asi ohromnou moc, když paní Marie ještě dnes na ten okamžik vzpomíná s dojetím.

Tak to fungovalo, brigádníci nic víc nechtěli a neočekávali. Pochvala a dobrý pocit jim naprosto postačoval, rozzářené úsměvy mladých brigádníků z propagandistických fotoreportáží s výpověďmi narátorek naprosto souhlasí.

Současná reflexe období budovatelských brigád a vlastní účasti na něm

Všechny tři narátorky samozřejmě mrzí, že se nakonec jejich ideály neuskutečnily a že se z líbivých komunistických hesel vyklubal totalitní režim. Přesto žádná z nich své účasti na brigádách nelituje. V té době to pocítovaly jako správné do budování se zapojit.

S odstupem času všechny tři ženy vidí brigády jako něco, co jaksi náleželo k poválečné době. Jak poznamenala paní Jiřina, kdyby měla stejné myšlení jako měla tehdy, šla by do toho znovu.

Během více než padesáti let, jež od jejich účasti na budovatelských brigádách uplynuly, se udály rozličné události (ať již politické zvraty, jež skončily pádem komunismu, a spousta dalších událostí a změn v jejich osobních životech). S odstupem času přijde všem narátorkám jejich práce na brigádách neuvěřitelná

a svým způsobem obdivuhodná.

Mají na ni povětšinou hezké vzpomínky, neboť to jsou vzpomínky na jejich radostné a bezstarostné mládí, jež se z dnešní pozice může jevit často jako idylické.

Konfrontace výpovědí narátorek s dobovou propagandistickou literaturou

Když jsem poprvé listovala knihami z padesátých let, často s bohatou obrazovou přílohou, zarazilo mě, jak hodně se výpovědi narátorek shodují s tím, co v propagandistické literatuře bylo psáno a co dnešního čtenáře téměř bije do očí.

Propagandistická literatura je oděna do hávu pohádek a mytologií, které by se daly číst dětem na dobrou noc. Najdeme v ní hrdiny i velké činy, nepřitele, proti kterému je nutné bojovat, a i sladkou odměnu v podobě dokončené stavby a vyhlídek na krásnou budoucnost. Člověk by skoro rád věřil, že je něco takového možné.

Narátorky rovněž vyprávěly o nadšené práci, společné radosti v kolektivu, zpěvu, přesčasech, dobrém pocitu z vykonané práce a jistě měly úsměvy na tváři stejně jako mladí lidé na dobových fotografiích s krumpáčem přes rameno. Brigádníci měli skutečně pocit, že staví stavbu sobě, jako by národ byla jejich rodina, které pomáhají stavět dům.

Ale nic z toho nezpůsobila Komunistická strana, jak řekla jedna narátorka: „to bylo v národě, to bylo v lidech“. KSČ si to jen přivlastnila a použila pro své vlastní účely, aniž by to většina lidí postřehla, neboť to *téměř* odpovídalo skutečnosti.

Komunistická propaganda nenápadně zaryla své drápky do tvarovatelného myšlení mladých lidí přesně do míst, která byla nikoliv jen dílem jistého osobního směřování, nýbrž hlavně vlivem souhry dějinných událostí nejvíce

citlivá a náchylná k manipulaci.

Zde se nabízí jisté otázky k zamyšlení: Je možné nadšení bez jisté zaslepenosti? Jak to, že se našlo tak málo lidí, kteří měli pochybnosti? Musí člověk být intelektuál, aby dokázal mít jistý odstup a nadhled? Je vůbec možné prožívat radost a u toho přemýšlet? Nekazí přemýšlení pravé prožívání radosti, jejíž energie a síla by se měla raději využít k činům?

Hannah Arendtová se ve své knize *Eichmann v Jeruzalémě*²⁰³ a v knize *Život ducha I.*²⁰⁴ věnuje tématu myšlení. Rozvádí možné důsledky bezmyšlenkovitosti, kdy lidé si nejsou vědomi důsledků svých činů. „Absence myšlení je zcela běžnou zkušeností v našem každodenním životě, kdy nemáme ani čas, ani tendenci zastavit se a myslet.“²⁰⁵

Arendtová byla přítomna jeruzalémskému procesu s Adolfem Eichmannem a byla překvapena „banalitou zla“, neboť Eichmann nebyl démonickým zločincem, spíše horlivým úředníkem, který si ve své bezmyšlenkovitosti neuvědomoval, co skutečně dělá. Tato nepřítomnost myšlení neznamena hloupost, a přesto z Eichmanna udělala jednoho z největších nacistických zločinců.

To, že desetitisíce lidí bezmyšlenkovitě nebo jen s jedinou myšlenkou (je otázka, jestli mezi tím je nějaký rozdíl) vybuodovalo Novou huť Klementa Gottwalda, jistě nezpůsobilo žádné velké zlo.

Kdyby se zastavili a přemýšleli, stálo by možná o jednu stavbu socialismu méně, spíše jde o to, že v podobné bezmyšlenkovitosti, víře a nadšení například v roce 1935 zvedali ve jménu lepší budoucnosti nataženou levici rovněž desetitisíce lidí a takové situace se v dějinách budou opakovat ještě mnohokrát.

Velká je síla kolektivu a síla jediné myšlenky, která rozsekne všechny pochyby.

---

²⁰³ Arendtová, Hannah: *Eichmann v Jeruzalémě*. Mladá fronta, Praha, 1995.

²⁰⁴ Arendtová, Hannah: *Život ducha I.* Aurora, Praha, 2001.

²⁰⁵ Tamtéž.

Když jsem svým známým a přátelům vyprávěla o tématu své bakalářské práce, zaslechla jsem častokrát názor, jestlipak má cenu se ještě něčím takovým zabývat. „Vždyť je ta doba už dávno pryč.“ Má tedy cenu zabývat se minulostí? Zabývat se počátky komunismu, když uplynulo od tzv. sametové revoluce téměř dvacet let?

Budou vůbec moje děti chápat, co a proč jejich prababička za svého mládí dělala? Jak jim budu vysvětlovat éru komunismu, kterou jsem já sama zažila již jen ve školce?

V pohledu na historii se inspiroji slovy Friedricha Nietzscheho²⁰⁶ v tom smyslu, že historie má smysl a je užitečná jen tehdy, pokud slouží životu a činům, a není jen prázdným řečením o ničem.

A rozumění době a událostem, které se děly za časů mládí našich babiček a dědečků, mi přijde podstatné pro chápání nejen vlastních kořenů a tedy své identity, ale i pro porozumění tomu, z čeho vychází, kam směřuje společnost, ve které žijeme.

---

²⁰⁶ Nietzsche, Friedrich: Nečasové úvahy I. Mladá fronta, Praha, 1992.

8. Použitá literatura

1. Fialová, Zuzana: *Orálna história – história s tvárou a menom*. In: Malé dějiny česko-slovenských vztahov VI. Nad. Milana Šimečka, Bratislava, 1996. s. 31-46.
2. Fischer-Rosenthal, Wolfram a Rosenthal, Gabriele: *Analýza narativně-biografických rozhovorů*. In: Biograf, časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 24/2001.
3. Guillemin, Marilys a Gillam, Lynn: *Etika, reflexivita a „eticky důležité okamžiky“ ve výzkumu*. In: Biograf č. 35, 2004, str. 11- 31.
4. Hamar, Nóra: *Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit*. In: Biograf č. 27, 2002, str. 29-49.
5. Hamar, Nóra: *O narativitě a biografickém vyprávění*. In: Biograf č. 22, 2000, str. 47-52.
6. Hendl, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, Praha, 2005.
7. Heumos, Peter: *„Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!“ Dělníci a státní*

- socialismus v Československu 1945-1968*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 2006.
8. Jechová, Květa: *Lidé Charty 77: Zpráva o biografickém výzkumu*. Centrum orální historie Ústavu soudobých dějin, Praha, 2003.
  9. Kalinová, Lenka: *Východiska, očekávání a realita poválečné doby. K dějinám české společnosti v letech 1945-1948*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2004.
  10. Kaplan, Karel: *Československo v letech 1948-1953. 2. část*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1991.
  11. Kaplan, Karel: *Československo v letech 1953-1966. 3.část*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1992.
  12. Kaplan, Karel: *Proměny české společnosti 1948-1960*. Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha, 2007.
  13. Kocian, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1993.
  14. Leix, Alicija: *K problematice transkriptu ve společenských vědách*. In: Biograf č.31, 2003, str. 69-84.
  15. Michálek, Slavomír: *Odmítnutí Marshallova plánu. Československá politika mezi Východem a Západem*. In: Dějiny a současnost, č. 7, 2007, str. 33-36.
  16. Pernes, Jiří: *Mládež vede Brno. Otto Šling a jeho brněnská kariéra (1945-1950)*. In: Soudobé dějiny č. 3, 2004, str. 45-60.
  17. Rataj, Jan: *Komunistické Československo I. 1948-1960*. VŠE, Oeconomica, Praha, 2003.
  18. Ritchie, A. Donald: *Doing Oral History*. Twayne Publishers, New York, 1995.
  19. Roubal, Petr: *Jak ochutnat komunistický ráj. Dvojitá tvář československých spartakiád*. In: Dějiny a současnost č.6, 2006, str. 28-31.
  20. Schütze, Fritz: *Narativní interview ve studiích interakčního pole*. In:

- Biograf, časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, č. 20/1999.
21. Sommer, Karel a kol.: *O sovětské imperiální politice*. Univerzita Palackého, Olomouc, 1995.
  22. Šimečka, Milan: *Kruhová obrana*. Archa, Bratislava, 1992.
  23. Vaněk, Miroslav: *Globalizace a digitální revoluce aneb Čtvrtá vývojová fáze orální historie: Ohlédnutí za 14. mezinárodní konferencí orální historie v Sydney*. In: Soudobé dějiny XII., 2006, č. 1-2, str. 269-279.
  24. Vaněk, Miroslav: *Možnosti a meze orální historie při výzkumu českého exilu*. IN: AUPO Fac. Philosophica. Historica 2002, Sborník prací historických, s. 399-404. Univerzita Palackého, Olomouc, 2002.
  25. Vaněk, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2004.

Internetové stránky

Česká asociace orální historie. Dostupné z: <http://www.oralhistory.cz> (cit. 30.11. 2007)

Občanské sdružení Totalita. cz. Dostupné z: <http://www.totalita.cz> (cit. 30.11. 2007)

Prameny

provedené rozhovory s paní Marií, Jiřinou a Věrou

Dobová propagační literatura:

Brigády mládeže na státních statcích. Ministerstvo státních statků. Ústřední výbor ČSM. Ústřední výbor odborového svazu zaměstnanců v zemědělství. Mladá fronta, Praha, 1955-1956,

Brabenec, Jiří: *Velká proměna.* Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1954.

Hašková, Lenka: *Lidé z velké stavby.* Státní nakladatelství dětské knihy, Praha, 1953.

Novosad, Zdeněk: *Na stavbách Ostravska.* Práce, Praha, 1953.

Rýpar, Vladimír: *Veliké dílo.* Orbis, Praha, 1952.

Švácha, Miloš: *Země na úsvitu.* Práce – Vydavatelstvo ROH, Praha, 1953.

9. Obrazová příloha

Obr. č. 1: Paní Marie ve svazácké košili v roce 1950 (z archívu paní Marie).

Obr. č. 2 a č. 3: Článek o výstavbě Nové hutě Klementa Gottwalda z 50. let (z archívu paní Jiřiny); konkrétní periodikum nezjištěno.

Obr. č. 4 a č. 5: Vděčnost ruským osvoboditelům (In: Novosad, Zdeněk: *Na stavbách Ostravska*. Práce, Praha, 1953, pramen nemá číslování stran).

Obrázky týkající se výstavby Nové hutě Klementa Gottwalda z dobové fotoreportáže Vladimíra Rýpara (In: Rýpar, Vladimír: *Veliké dílo*. Orbis, Praha, 1952, pramen nemá číslování stran):

Obr. č. 6: Stavba kolejí pro dopravu materiálu.

Obr.č. 7: Vykládání materiálu (písek, štěrk) z vagónů.

Obr. č. 8 a č. 9: Základy stavby. Povšimněte si, jak stejnou práci vykonávají muži i ženy.

Obr. č. 10: Mladé ženy pracují s lopatami. V pozadí první pec hutě.

Obr. č. 11: Dívky nakládají materiál na kolečko.

Obr. č. 12: Pracovalo se i v zimě.

Obr. č. 13 a) a č. 13 b): Mladí lidé s krumpáči přes rameno hledí vstříc „lepší

budoucnosti“.

Obr. č. 14: Mladí lidé ve svazáckých uniformách.

Obr. č. 15: Brigádníci zpívají a tancují ve Vratimově, kde byli ubytováni.

Obr. č. 16: Společenská místnost. V pozadí nápis „Kulturou k práci, prací ke kultuře“.

Obr. č. 17: Brigádníci poslouchají rádio, čtou denní tisk, v pozadí je bedlivě střeží „velký bratr“ Stalin.

Obr. č. 18 : Mladí lidé trávili volný čas četbou a sportem (obr. č. 19).

Obr. č. 20: Hry na lanech v lese (obrázek není nepodobný dnešním „team-buildingovým“ akcím).

Obr. č. 21: Klement Gottwald při jednom ze svých projevů.

Obr. č. 22 a č. 23 : Hotový komplex Nové hutě Klementa Gottwalda.

10. Přepsané rozhovory

Symbole použité v prepisech:

T	tazatel
N	narátor
@	smích
...	pauza
,	naznačení pokračování výpovědi
.	oznámení; konec výpovědi
?	otázka
<u>text</u>	zdůraznění slova nebo jeho části
!	zdůraznění konce výpovědi
(?)	z nahrávky nesrozumitelné
hm	neverbalizované přitakání
/text/	doplnění, komentář autorky přepisu
slo/	nedokončené „slovo“

Rozhovor I. – paní Marie (*1927)

Paní Marie se narodila v Čížkovicích na Jablonecku. Vyučila se na dámskou krejčovou a svému řemeslu se po celý život věnovala, kromě čtyř let (1951-1955), kdy pracovala v Československém svazu mládeže.

Je rozvedená, má jednoho syna a vnučku. Její o čtyři roky starší bratr Fanouš zemřel v roce 2006. V současné době žije v Liberci v domě syna Jiřího a jeho rodiny

V padesátých letech se účastnila různých budovatelských brigád. Na stavbě Nové huti Klementa Gottwalda pracovala pět týdnů na podzim roku 1951 a byla pověřena funkcí vedoucí liberecké brigády.

Rozhovor proběhl u paní Marie doma v jejím pokoji 26.9. 2007 dopoledne ještě v přítomnosti mého kamaráda Jiřího, jenž studuje obor historie-čeština.

T: babi my bychom chtěli, abys nám pověděla o svém životě, o dětství od začátku co tě napadne nám vyprávěj, važ si že máš teď možnost povídat @

N: jako co bylo před osmdesáti lety jo? @

T: no tak náá.

N: ani tomu nechci věřit že už je to osmdesát let @

T: no jo,

N: ale bohužel je, já jsem se prakticky narodila u Jablonce... na nějakým Jistebku, možná že to tam znáš? /*Jirka krouť hlavou*/ a pak jsme se přestěhovali na Čížkovice protože děda byl zedník a postavil tam domek. to je vesnice, tam bylo tak dvacet abych nepřehnal pětadvacet baráčeků tam nebylo a když vám řeknu, jak to bylo před osmdesáti lety tak tomu ani nebudete věřit, tam bylo jedno, rádio, v jedné rodině ty děti starší já byla malá že jo ty kluci starší jako můj brácha chodil k těm co měli ty Sedláčkovi rádio věčně poslouchat k nim. protože opravdu v té vesnici bylo rádio před osmdesáti lety jedno.

T: hm

N: to se přesně pamatuju. pak bylo to že tam byli... bylo prostě... terén na lyžování na sáňkování tak to bylo vopravdu... dětství krásný. vopravdu krásný.

T: hm

N: do školy jsem to měla to ani nebylo pět minut, takže to bylo skvělý. kočka nám chodila naproti do školy @ a lyžovali jsme sáňkovali takže to bylo všecko fajn až do toho osmařicátého roku...

T: vy jste celou dobu bydleli,

N: tak jsme se stěhovali k Jičínu no a tam jsme přežili celou válku. tam jsem vychodila celou na Čížkovicích. od svých dvou let. na těch Čížkovicích, když jsem vychodila obecnou školu to byla obecná měšťanka že jo v té době, obecnou školu tak jsem se šla přihlásit do měšťanky to bylo kousek dál, asi kilometr... a... chodila jsem tam asi dva dni protože v září přišli Němci a zabrali pohraničí že jo. a přesně se pamatuju přišel kantor ani nevím kterej já jsem je prakticky moc neznala protože jsme tam byli dva tři dny v té měšťance, přines mapu a hezky nám ukazoval jak nám to odřízne to pohraničí, no a pak jsme se stěhovali. brácha začal že za žádnou cenu do německý školy chodit nebude. já neměla z toho rozum. měla bylo deset jedenáct, a brácha ten kategoricky že s musíme stěhovat měšťanku vyučila jsem se krejčovně a... to bylo taky dobrý tam, šlo to no. potom po pětáctýřicátým jsme přišli sem na liberecko zase. no a já nevím jestli to mám vyprávět všecko...

N: tak o svém životě babi, jaké to bylo na tom Jičínku?

T: tam to v pětáctýřicátým roce nebylo jednoduchý třeba když Němci začali... stěhovat ty zajatce ruský, jo... tak to bylo složitý, my jsme bydleli na takovým... to byl statek, a voni měli vejměnek jako tak my jsme měli zvláštní vchod, do toho našeho bytu, za tý války a ... všude v těch stodolách byli zajatci ruský a já jsem třeba viděla že kolik mně bylo a viděla jsem že nemaj ty zajatce lžice tak já jsem jim nesla lžice, ty Němci zuřili prostě, to si žádnej neumí představit ani lžici jsem jim nemohla dát. oni jedli jako zvířata. tak jsem jim nesla ty lžice a to byl tenkrát cirkus. a v jednom dokonce,

T: a dala jim ty lžice?

N: nó nakonec jsem jim je dala. ale nejhorší bylo to jsme mohli přijít vo život. tatínek byl na Křivoklátě dělal v lesích protože... tam nebylo žádná on byl zedník zedničina tak jel na Křivoklát. my jsme byli s maminkou doma Fanouš /*bratr paní Marie*/ odjel do školy do Turnova do obchodní akademie brácha... jó byl doma večer, někdo bouchal von jeden zajatec utek z toho a přišel k nám a my jsme tenkrát měli si pamatuju nějaký bramborový placky nebo lívance k večeri a zbyly, tak von se tam najed děda ten nás (?) tomu klukovi ruskému tak se tam najed a maminka ta mu šla ukázat kudy má utéct tam byli partyzáni nebylo to daleko ale von mladej kluk no von si vlez do takový šupy na zahradě za tím bytem a voni ho nemohli najít ráno tak voni k nám přišli s puškou ráno to teda byl zážitek, já myslela že nás postřílí ten Němec my jsme měli kozu ve chlívku a nad tím bylo seno, a když šel hledat do toho sena maminka říkala jéžíš to bude katastrofa tatínek už nebyl doma Fanouš odjel, a jestli ho tam najde ale tam ho nenašli našli ho v tý šupě, ještě že odešel, ten byl bit jako žito.

T: hm

N: ty s nima zacházeli. to si žádnej neumí vůbec představit.

T: hm

N: no a tam pak projížděli ty tanky německá a couva/ couvali @ už domu že jo tak tam se...Fanoušovi bylo jedenadvacet dvaadvacet v tej době a oni tam někde poletovali a jeden strejda přišel a říkal že Fanouš tamhle leží a von byl schovanej v příkopě a maminka myslela že je mrtvej a kluci blbli a co ty benderovci? tam dělali to si neumí žádnej ani to si neumíte ani představit co se zažilo voni po sobě házeli granátem a zabíjeli se navzájem.tam je takovej lom tam pod Mrkáčkovejma ty to víš...tys tam byla.

T: nebyla babi.

N: ne? tam byl takovej lom a tam se postříleli navzájem Rusáci.

T: hm

N: no a pak jsme se odstěhovali sem do tý Studánky. jezdila jsem nejdřív na kole to nejezdily autobusy tak s jezdilo klidně těch pět kilometrů na kole do práce,

T: Jirka taky přijel na kole@

N: jenomže to nebyly takovýhle kvalitní kola, jezdila jsem... nejdřív na kole do práce...no a co potom...

T: a kde jsi pracovala babi?

N: dělala jsem u živnostnic že jo.

T: po konci války?

N: po konci války, to už jsem byla vyučená,

T: a stěhovali jste se jak ? totiž jak jste našli to místo tady?

N: my jsme se nejdřív chtěli stěhovat na ty Čížkovice zpátky,náš tatínek do toho našeho baráku jeho bratr šel sem na liberecko tak on šel taky na liberecko, a říkal zas tam budeš dělat se sklem to tam dělali všichni ve dne v noci za první republiky vono to nebylo tak krásný jak to teď říká třeba Klaus ja nevím první republika kdo ví jaká byla vona to není pravda. protože ...protože ta dělnická třída to neměla lehký, tatínek byl zedník v létě v létě práce byla v zimě práce nebyla chodil třeba sekat led. protože to chtěj zase řezníci ten led já nevím jak to dělali že potřebovali led...nebyli lednice, nevím na voho potřebobali.vona ta první republika nebyla tak svatá jak to teďka pořád hlásej...protože třeba se pamatuj strašně moc tam pravidelně chodil k nám žebrák /úsměv/ žebrák...a maminka mu dala vždycky najíst, slušnej takovej čistej to se přesně pamatuju i když mi bylo těch deset, vždycky si s náma popovídal a říkal dobrá chundálka Alois Havlišta, to zas nějakej že to říká že je dobrá chundálka, no taky tam byli žebráci že jo, ono to nebylo lehký ta první republika, maminka dělala v noci s tím sklem.

T: co to přesně dělala prababička?

N: navlíkali korále nebo takhle vostřihávali jak se dělali ty kameny tak to vostřihávali tak prostě to... vono v tom pohraničí tatínek vždycky říkal... možná to řeknu blbě, je to jen pro tebe...

T: @

N: že ty pravý Němci jsou lepší než ty zparchantělý rozumíte? třeba náš Fanouš jednou šel vodvíst práci mamince to bylo o vesnici dál oni měl nák holku osmiletou v tej době a von se nějak podíval na vobraz Hitlera a byl z toho hroznej cirkus zdálo se tý holce že se na to dívá špatně, asi se díval špatně, maminka ho tam nemohla bráchu pak pustit vono to nebylo v tom pohraničí tak jednoduchý.

T: takže po válce na Liberecku jste se uchytila už při práci? a máte vztah k tomu co jste se vyučila?

N: tady, já jsem to dělala prakticky celej život mimo těch pěti let kdy jsem byla v tom svazu mládeže,

T: takže krejčovinu?

N: krejčovinu pořád.

T: jak to probíhalo, kde jste pracovala?

N: nejhezčí salón byl Zdeny Starý naproti...nynější... ježiš co tam je teďko? tam v tý spořitelně je pojišťovna? tak tam jsme měli salón. to byl krásnej salón tam jsem začala,jenže vona se pak odstěhovala do Prahy tak jsem to pak musela změnit, a dělala jsem u nějaký Urbanový to bylo taky fajn. dokonce k nám chodily herečky už nevím který šili jsme herečkám oni byli povídavý jako já teď.

T:@

N: já nebyla tak ...tak to bylo strašně fajn, no a vod tý Urbanový jsme někdy bylo málo práce nebyly látky že jo v tý době tak jsme s holkama jely na brigádu na chmel na Mělnicko.

T: a kolik ti bylo v tý době?

N: mělo bylo tak dvacet na Mělnicko na brigádu na měsíc jsme jeli, to bylo fajn pak jsme se k ní zase vrátily, to jsme byli u soukromníka na brigáde že jo.

T: hm

N: to bylo ještě soukromý, to bylo tak fajn. no to začaly ty brigády taky už.

T: jak jste vlastně vnímala tu postupnou změnu politickou po roce čtyřicet pět?

N: no upřímně lidi byli v pětačtyřicátým šťastný že je po válce tak pro to dělali všecko mysleli si že dělaj všecko aby bylo dobře. například jsem vstoupila do strany to tam nikde nepiš.

T: @

N: to tam nikde nepiš. pak jsem to zase vodnesla v osmašedesátém roce že jo. že jsem byla vyloučená, Jiří se nemoh dostat do školy, no takovýhle věci.

T: to není žádná ostuda babi, ve straně byli skoro všichni. takže byl obrovským rozdíl mezi začátkama komunismu že jste to vnímali a pak?

N: jistě jistě, my jsme si mysleli že to bude lepší tenkrát. třeba já jsem dělala hodně ve Svazu mládeže, kdy umřel Beneš? devětačtyřicátým?

T: né to dřív, jó asi jo.

N: já vim že umřel když jsem jela z Jugoslávie. v devětačtyřicátým. já jsme dělala ve Svazu mládeže a na vesnici a voni mě jednou poslal okres do Jugoslávie na dovolenou, to bylo tenkrát že jo v té době s nikam nejezdilo, já jsem si pořád říkala když jsem přijela za to něco musím udělat. takovýhle jsme byli idealisti já za to musím něco udělat. no tak jsem proto jela na tu stavbu mládeže protože jsem byla přesvědčená že za to musím udělat něco navíc takovýhle jsme byli blázní no. doslova...co bych měla teď...

T: jak to potom bylo dál v tom tvým životě?

N: nó tak jsem šla dělat vrátila jsem se z té brigády a voni mě nastrčili do aparátu svazáckýho...takže jsem byla od jedenapadesátého roku do pětapadesátého když se narodil Jiří v aparátě svazáckým.

T: jo takže jsi nedělala krejčovou ale dělala jsi tam.

N: nejdřív jsem dělala tajemníka městského výboru ČSM to jsme měli tadyhle jak je Donald tak nad nim, sekretariát,

T: @

N: a no to bylo fajn vobdobí a potom jsem dělala na krajském svazu mládeže instruktora. to jsem jezdila po okresech že jo.

N: no a pak jsem se nešťastně vdala, měla jsem Jiřího /babička pláče/ já to vobřečim.

T: ale babi, já vim. Jiřího přece ještě máš, vid'? to je v pohodě...

N: vždyť viš jak to vždycky...

T: tak se přesuneme dál,

N: ne to, dva roky jsem byla doma s nim. a pak jsem maminka dělala na směny tak já jsem taky koukala abych šla dělat na směny, šla jsem dělat do Severky. tam se šily dětský kabátky a to vždycky Basl říkal dostaneme brambory@ dostaneme za ně od Rusáků brambory@

T: a Severka byla co?

N: národní podnik, taky byl komunist a vždycky říkal to si zase pomůžeme dostaneme za to brambory. fakt je ten že jsme za to nedostávali nic když se jim něco dalo. to už začínali lidi asi, tak nák mít rozum, mně to tak připadá aspoň a že se na to na ten Sovětskej svaz dívali trošku jinak a pak přišel ten rok já byla dokonce v krajském výboru strany. bohužel. jenomže tam byli jiný lepší lidi jako třeba Zdeněk Krajman z vysoké školy ten už nežije bohužel dlouho, umřel dávno. pak přišle rok šedesát osm jenomže já byla v té době bohužel marod takže jsem se angažoval tak nějak mírně ale eště dost protože jsem nakonec přesto byla vyloučená,

T: jsi byla na té operaci a jela jsi do lázní, vid'?

N: no no tak jsem je la do lázní a to bylo krásný@

T: @

N: mám to říct?

T: no povídej.

N: ne kvůli tomuhle /ukazuje na diktafon/ ale kvůli Jirkovi. v těch lázních já jsem chodila pořád pro noviny a četla jsem noviny že jo, a ta trafikantka byla fajn chodila jsem pořád k jedný trafikantce a tak jsme se rozhovořili o politice a tak, jsem přišla jednou ráno pro noviny a říkala já jsem vás čekala. přijede Dubček. jo a bude v té...budově armádní tam měla armáda na náměstí takhle... nějakou budovu bude tam. tak já jsem zpunktovala řihu ženskéjch a šly jsme před tu budovu, skandovaly jsme že jo...museli vylézt Černík tam byl a...toho jsem neměla ráda ale to byla takovej...a Dubček a já nevím kdo všechno, a skandovaly jsme a von vylezl na balkon a my mu nedali pořád pokoj až prostě se konečně vytratili šli jsme já jsem šla @ samozřejmě já byla velitelkou a chlapi mě hecovali že mu nedáte pusy nedáte pusy @ no a já jsem musela@

T:@

N: von s námi šel dlouho s námi šel takhle jsem měla vedle něho a ptal se mě co dělám odkud jsem jak to vypadá v Liberci fakt to byl ohromně fajn člověk ale byl asi moc měkkej až moc hodnej voni stejně asi zabili určitě. určitě. já jsem přesvědčená že ho zabili. no to já se už nedožiju toho že se řekne o Dubčekovi pravda. ale určitě si ne něj pak vzpomeňte že ho zabili.

T: ale tu pusy si mu dala, ne?

N: dala dala na tvář jsem mu dala pusy, vopravdu. to víte to bylo haló. mně bylo čtyřicet v té době,

T: @

N: to jsem byla docela ještě slušná ženská.

T: tys byla hezká babi.

N: dlouho s námi šel, celá ta branže ten Černík ja nevím kdo všechno tam byl mně šlo hlavně o Dubčeka že jo, tak s námi šel dlouho samozřejmě si se mnou povídal pak m chlapi zastavovali a ptali se sme spolu mluvili@ jo

jo? bylo to hezký... no a potom v tom krajském výboru Ústí nad Labem Fanouš moh dělat nějaký diskusní příspěvky byl na to chytřejší brácha, tak jsem taky diskutovala občas, ten Pepik Rajmanů byl nejlepší, Alena Pokorná byla nejlepší... a třeba mě nejvíc třeba štválo že jsem si vydělávala v tý Severce daleko víc než měla inženýrka Pokorná v Bytuxu který štválovala tadyhle pět let ona měla míň než já dělnice v Severce.

T: a to tě štválo?

N: štválo, protože sem říkala že to není spravedlivý. ne že bych já měla mít míň ale vona by měla mít víc, ne? já jsem byla ráda že si vydělám tak jsem votomhle taky například diskutovala na krajském výboru.@ to se divili že dělnice říká něco takovýho a když přijeli Rusáci...tak bratr byl v Praze s tím jsem ani nemluvila ten tam měl...v práci...dost co dělat.

T: co vlastně děda přesně dělal? /babiččinýmu bratrovi jsem od malička říkala dědo/

N: Fanouš byl na ministerstvu národní obranu tak...ty byly vyloučeněj vyhozeněj z práce rok nemoh najít práci protože všude mu řekli my bychom vás vzali ale nesmíme...no prostě to nebylo jednoduchý, já jsem na tom krajském výboru no to bylo potupný když si nás pozvalo pár lidí a dělali s námi rozhovory a my jsme tvrdili pořád že ta politika Dubčekova je správná a voni pořád že nemáme pravdu a vylučovali nás to bylo potupný přitom to byli taky dělníci obyčejný někteří jo někteří ne a chovali se k nám otřesně.

T: hm

N: nebo ten Štrougal, to byl takovej takovejhle /ukazuje rukou výšku/

T: @

N: a von mně říkal děvenko a Zdeněk Rajmanů říkal co si to necháš líbit co ti má von co má říkat děvenko, ty nemáš pravdu říkal vždycky takhle nás přesvědčovali ještě no...

T: přesvědčovali vás abyste nebyli pro toho Dubčeka?

N: no no, ale my jsme stáli na svém až nás vyloučili a ježiš švagrová ta byla s Fanouškem to byl malej ted' už,

T: ted' už je velkej@

N: a byli ve Střekově na dovolený v lázních neznáte to tam? tam je to hezký. byla jsem tam s Jiřím. byli na dovolený, nemohli se dostat do Prahy protože Fanouš ten byl někde zašitej to byl problém když byl na Ministerstvu že jo.

T: co tam vlastně dělal?

N: já nevím co dělal.to nevím. to nevím co dělal.

T: tajný agent@

N: to nevím co dělal ale...Vlasta byla tam já jsem přesvědčila jednoho chlapa ředitele divadla Glance tady dělal ředitele divadla já mu říkam mám švagrovou tam a tam vona tam je už sama... ne vona tam je s klukem brácha tam není nevím co je s nima nezajeli bysme pro ně? tak von jó že tam pro ně zajede, přijeli jsme tam Vlasta se hned dala do breku že neví vo Fanoušovi ještě vylejvala tam guláš v tý chatě špinavý hrnce naházela do nějakýho pytle a vodvezli jsme ji k nám a byla u nás asi čtrnáct dní než se Fanouš ukázal to nebylo jednoduchý...

T: pro tebe to byl asi takovej zlom v tom šedesátým osmým, ne? vyloučili tě ze strany, následovala různá omezení,

N: no pro mě prakticky ne protože jsem byla dělnice že jo, dělala jsem v Severce tak pro mě né, ale pro lidi kteří měli nějakou funkci tak samozřejmě šli z toho že jo,

T: tak s tím tátou.

N: no to bylo špatný, třeba když vycházel základní školu na Háji Havlíček kterej mě znal jak svý boty jenomže se tam udržel ve straně napsal na Jiřího takovej posudek že by se na gympl nedostal.

T: už na gympl?

N: přišla za mnou jeho učitelka, a říkala bež tam. tak já jsem šla za Havlíčkem a říkam, já mu tykala tak jsem mu tykala a říkam jak si to dovoluješ psát posudek na mě a ne na Jiřího, já ho chci vidět ten posudek. von mi to ukázal a byl to posudek na mě. já říkam to se přepíše ten posudek jinak udělám strašném cirkus, tak ho přepsali ten posudek na Jiřího von byl dobrej měl samí jedničky jestli tam měl nějakou dvojku už nepamatuju tak se na ten gympl dostal ale bejval by se nedostal když by ta učitelka bejvala mě to neřekla tak nešel posudek,

T: to byla ta jeho třídní učitelka?

N: ona to přinesla Štěpánková že mi vzkazuje Říhová, ať tam jdu. no von by se bejval málem nedostal ani na gymnázium.

T: myslíš že to bylo častý v tý době?

N: to bylo častý to víš že jo. to víš že jo. vždyť víš co Veselejš.

T: tak to Jirkovi pověz.

N: bydleli na tom Háji. to jsou nejlepší lidi jaký jsem poznala. von byl právník, Jarmila učila na hudebce a von...komunista teda člen strany, a von v tom devětašedesátým osma/devětašedesátým začal něco psát přímo jim. Husákovi psal, ústřednímu výboru, a dostalo se to tak daleko že se dostal na Vory a byl tam dva roky.

T: jako do vězení? jenom za to že psal nějaký svoje názory,

N: ano do vězení. Jiří /má na mysli syna/ ty materiály viděl před pár roky a říkal že to nebyl důvod ho zavírat.že

to nebylo po právnický stránce vodňvodněný protože on nepopuzoval nějaký lidi, kolem, von psal jim rozumíš. Jiří tvrdí že na to neměli právo a vodnes to tak že už asi sedm let leží jako lazar, Jarmila ho musí krmit na záchod si nedođe nic. eště že Jarmila je o deset let mladší že to všechno zvládne. je úplně vodkecanej. přitom nejlepší lidi jaký jsem kdy poznala.

T: a pamatuješ co tam psal?

N: to Jiří to čet, já to nečetla. je pravda že mi přines Chartu no to je fakt že mi přines Chartu a tenkrát přišla Jarmila když ho sebrali Jiří ti vzkazuje abys to honem zlikvidovala, Jiří mě pak vynadal že jsem to spálila. Jiří mě pak vynadal že jsem to měla schovat.vzhledem k tomu že jsme se stýkali tak jsme měli strach Veselí že by mohli přijít i k nám že jo. na prohlídku. my jsme šli jednou s Jarmilou s tou jeho manželkou ve městě kupovat šla jsem Jiřímu kupovat košile a to nás pozoroval určitě nějakaj policajt...protože šel pořád za námi chlap a když jsme šli do krámu a prohlíželi jsme košile dal hlavu mezi nás Jarmila stála vedle a poslouchal co říkáme a mě už to naštvalo tak jsem mu povídala chcete taky košili? prostě hlídál Jarmilu asi.

T: Jarmila taky podepsala Chartu?

N: no ne ale byla jeho manželka.

T: a pan Veselý podepsal?

N: no to asi jo. já jsem byla taky asi strašně nevopatrná jsem to nesla třeba do práce, hloupá jsem byla čtyřicet roků ještě jsem to jednom chlapovi pujčila domu, mohlo to špatně dopadnout že jo. byla jsem nevopatrná.

T: hm a pak další mezník co tě napadá ty sedmdesátý léta, osmdesátý léta,

N: no a potom mě napadlo že se budem stěhovat z tí Krásný Studánky do města že nechci aby Jiří chodil na vesnici do školy tak jsme koupili družstevní byt na tom Hájí a odstěhovali jsme se na Háj. a do Severky jsem chodila pořád, až do toho důchodu to se mi moc nechtělo.taky se vašim nechtělo do důchodu?

T: no vůbec.

N: já jsem byla úplně nemocná z toho. jsem šla o rok a tři čtvrtě dýl, a to jsem šla ještě kvůli tomu že jsem pak hlídala Verunku.

T: kolik ti bylo?

N: já jsem šla v osmdesátým čtvrtým v únoru a ty ses v květnu narodila /*později posouvá babička odchod do důchodu o rok*/ protože počítali s tím že ji budu hlídat tak jsem šla do důchodu jinak bych asi ani eště nešla. tak jsem hlídala Verunku no. to bylo nejhezčí @ rozmazlovala jsem ji. no to je všechno.

T: @ to zdaleka nemůže bejt všechno.ty osmdesátý léta, osmdesáte devátej...

N: to už jsem jenom hlídala tebe,

T: @

N: jezdila jsem s kočárkem je to tak Verunko.

T: proti Verunce sametová revoluce hadr@

T:@

T: takže vnímala jste nějak to kvašení směrem k tomu převratu?

N: no to bylo fajn že jo, všichni byli rádi, každej počítal s tím že se něco bude dít...

T: a co se dělo?

N: všude se může jezdit@

T: a u vás konkrétně?

N: u mě už prakticky nic.

T: jak jsi vnímala ten rok osmdesát devět?

N: u mě prakticky nic co už když seš v důchodu tak nic. nestáli jsme třeba fronty na banány,

T: přímo ten závěr roku jak jste vnímala?

N: ježiš to já už nevím. víš že nevím.

T: a nebylas v Liberci na náměstí?

N: ne nebyla. nebyla. to už jsem brala asi jako samozřejmost. se čekalo že se bude něco dít že něco musí přijít protože ta generace naše ta si protrpěla dost. je to tak. ta naše generace si protrpěla dost. nejdřív Němci pak Rusáci doufám že vy nic takovýho už nezažijete.

T: snad ne.

N: to nebyla legrace, to člověk osm hodin dělal ve fabrice pak stál dvě hodiny na maso fronty dvě hodiny když chtěl člověk pro děti ovoce tak zas dvě hodiny na ovoce to prostě ten život byl úplně jinej než teďko. nejen že jezdíte ale koupíte si co chcete. je to tak? byly na všecko fronty. ale fakt je ten že to nebyla legrace osm hodin dělat osmapůl se dělalo i v sobotu a pak stát dvě hodiny na maso aby se nakrmila rodina a pak zase stát frontu na ovoce dneska se maj lidi prakticky jak prasat v žitě všecko si můžou koupit všude můžou jet i když se nám leccos nelíbí no tak... ne...

T: co třeba vy v dnešní chápete jako negativní oproti tomu co vidíte jako pozitivní v tí minulý éře řekněme od roku čtyřicet osm kdy jste jako dospělá žena vnímala co se děje kolem vás, a vytvářela si názory.

N: já bych řekla že lidi se hodně změnili. lidi...asi to bylo tím že žádněj neměl nic moc tak si nezáviděli a měli se radši. kdežto teď teď je vidět že jeden má víc než já tak si záviděj to vidíte i vy, že...

T: ale my nemáme to srovnání.

N: jo vy nemáte to srovnání. lidi se měli radši pokud nic neměli pokud měli všichni stejně. fakt je ten že v tý době... měli lidi poměrně tak nějak všichni stejně ale teď už se diferencují. že jo, teď už jsou bohatší lidi chudší lidi a už je tam zášť mezi těma lidma. a to my nejvíc vadí.

T: a dřív jste ji třeba nevnímala?

N: dřív jsem ji nevnímala. vona nebyla. taková velká aspoň.

T: jak vypadalo to mezilidský soužití?

N: já si vzpomínám na mýmo otce kterej už je pětadvacet let mrtvej a ten říkal teď už se lidi nemaj tak rádi jako se měli když my jsme byli mladý. ale kdyby to viděl teď tak by snad umřel a byl by mrtvej taky hned. vopravdu, teď se lidi... vopravdu. my jsme nikdy neměli žádný spor se sousedem, ne, až teď.

T: čím myslíte že to bylo způsobený?

N: já si myslím že to bylo právě tím že měli ty majetky stejný všichni. že nebyly žádný velký rozdíly v majetku. určitě je to tím. teď já nevím. teď se maj málo lidi rádi a to mě teda štve... teď se maj málo lidi rádi.

T: a vnímala třeba rozdíly v těch mezilidských vztazích za války, po válce?

N: já třeba mám fůru známých z mládí a v osmašedesátým roce mě přestali znát a neznaj mě, doted' protože jsem měla jiné politické názory než oni, takovejch lidí je hodně.

T: hm

N: že mě teď neznaj. od tý doby co jsem vyloučená mě neznaj.

T: a dokázala byste si vzpomenout na vnímání německé otázky po v roce třicet osm a po válce? já vim že vám bylo hodně málo,

N: já nevím pokud jsme byli na tom Jablonecku tam žili Němci Češi v tý naší vesnici nebyli Němci ale o kousek dál byli a my jsme třeba naši nás nechtěli pustit na koledu vo Velikonocích maminka říkala pro maminku to bylo potupný. já vim že jsme jednou utekli a ty Němci se k nám chovali skvěle. jako k dětem těm bylo jestli jsme Češi Němci těm to bylo jedno pak když to Hitler zabíral pak už se tam ty vztahy měnily že jo. protože,

T: a nějak konkrétně jste to nevnímala na základě vztahů s konkrétníma lidma?

N: to ne, to ne. ale v tom osmašede/ no ale když jsem pracovala v tý Severce tak jsme se s ženskejma diskutovali s Loudovou jsme se hádali kvůli tomuhle. já jsem hodně obhajovala národnosti, že národnost za to nemůže, třeba Němci že za to celý národ nemůže že nás obsadili a že byla válka, kdežto ty ženský to nechápali v Severce, ty vždycky říkali hádali sme se kvůli tomu když jsem obhajovala třeba německej národ. vždyť voni za to nemohli. vždyť my teď kamarádíme s těma Němcema jedněma že jo už asi dvacet let... a když jsme přišli k nim byli jsme tam to říkám jenom vám ne tomuhle /ukazuje na diktafon/

T: @

N: tak jsme šli s nima do kostela voni choděj tak nám ukazoval tablo a říkal z každého baráku je nejmíň jeden mrtvej. tak je to tam vystavený. tak Němci trpěli válkou taky člověk se na ten národ nemůže zlobit že jo,

T: hm

N: mně tohle bylo jasný vždycky. že na národ není možný se zlobit že je to politika že jo. to já jsem blbá ženská ale tohle mi je jasný. stejně tak na Rusáky se nemůžu...

T: takovej prostej ženskej pohled na život je přínosnej,

N: zrovna tak se nemůžu zlobit na všechny Rusáky protože sem vpadli že nás vokuovali, můžu se zlobit na všechny? no nemůžu. voni tím trpěli taky. není to pravda? to říkám jenom vám. Jiří si dlouho psal s nějakým klukem z Ruska ještě jsme mu posílali voblek jsme si říkali voni nemaj když měl narozeniny, tak jsme si posílali ještě jsme mu posílali voblek než voni přijeli von to chudák už asi nedostal že to zůstalo někde na hranici... a von se neozval potom už po tý vokuaci. na národ se není možný zlobit kvůli tomu to dělá všecko politika.

T: jakou roli myslíte že hráli ve vašem životě média a jak se váš přístup k nim měnil?

N: to já nevím já jsem celkem novináře já proti novinářům nic nemam jen proti Topolánkovi a spol. @ no nemam proti nim nic, já myslím že je tisk otevřenější že se dovídáme víc dneska...

T: a jak byste to hodnotila?

N: no určitě kladně kladně, jedinečně dobře.

T: množství informací jedinečně kladně. a co se týče kvality informací?

N: nó některý blbosti by nemuseli psát jako vo Topolánkovi a vo tý Talmanový a vo těch druhých... to si myslím že je zbytečný tím zatěžovat druhý že by se měli opravdu zabývat věcmi co jsou důležitý@

T: a to by bylo podle vás co?

N: hospodářství republiky a takovýchle věcí. hlavě no.

T: babi napadá tě ještě něco bys chtěla říct o sobě o svém životě?

N: já nevím.

T: já se tě ještě zeptám na ty moje praprarodiče. pradědeček byl zedník, prababička byla v domácnosti?

N: no byla doma, dělala na Čížkovicích se sklem tam na Jičinsku tam musela dělat bydleli jsme u toho sedláka podmínka že nás vezmou do bytu voni ty byty nebyly v tom osmašedesátým /myslí rok 1938/ ale můj tatínek dělal právě na Jičinsku zedničil ale ten sedlák pronajal byt že maminka mu bude pomáhat na poli. takže vona dělala pořad ale takhle.

T: hm

N: dělala celý život a když měla dostat důchod tak nebylo nebyly podklady, to jsem prostě to se nedá vůbec přirovnat ty životy. já říkám jedno rádio bylo na Čížkovicích jo ale kdyby se teď třeba probudil tatínek nebo ta generace...mech rodičů tak se budou divit jak je rozdíl za těch pár roků i když je to osmdesát let.

T: a tenhle rozdíl vnímáte jak? spíš pozitivně?

N: no to je samozřejmý že pozitivně. a přece bysme nechtěli abyste se měli jako se žilo před sto lety@

T: a na tom co bylo i když ten vývoj nebyl tak pokročilej co jste na tom vnímali pozitivně?mělo to i svoje výhody?

N: no asi jo když si vzpomenu na tatínka co vyprávěl že se lidi sešli z celý vesnice na návsi možná že je to taky ti že lidi nemaj k sobě blízko.že maj doma televizi rádio že seděj doma kdežto dřív jako třeba vyprávěl tatínek děda...

T: praděda.

N:praděda, tak vyprávěl když nebylo večer co dělat tak si sedli na návsi a diskutovali a zpívali a, možná že je to taky tím že ty lidský vztahy jsou horší.

T: jako že nejenom tím majetkem jak jsi říkala předtím,

N: nejenom tím majetkem ale hlavně je to závist Verunko.

T: hm

N: hlavně je to závist.

T: se kterou ses předtím nesetkala.

N: ne.

T: já bych babi zkusila ještě jedno téma nauknout když se ti do toho nebude chtít tak nevádí.

N: no

T: ty ses padesátých letech vlastně rozváděla.

N: no

T: jaký to bylo v té době to nebylo moc běžný,

N: ne

T: jo už je to dávno,

N: já jsem byla první ve Studánce. @ první ve Studánce no.

T: jak jsi to vnímala, jak na to lidi reagovali?

N: no to tak nák normálně že se nad tím nepozastavovali.

T: ne? neodsuzovali to?

N: voni mě tam měli rádi ve Studánce.

T: a tys to třeba vnímala že by to někdo za to moh kritizovat?

N: ne to mě ani nenapadlo.

T: byl problém třeba na úřadech s tím rozvodem? dneska to je rychlý...

N: no já jsem se dva roky rozváděla, dnes to rozvedou na první stání. no. to víš tenkrát se rozváděl jeden z vesnice a teď se rozvádí...teď zůstanou spolu jeden z vesnice@

T: @

N: že jo? @

T: ještě babi jestli tě napadaj nějaký vzpomínky z ranýho dětství? nebo třeba co ti rodiče o tom vyprávěli?

N: já vim že když naši na těch Čížkovicích stavěli ten domek to mně byly dva roky a já jsme na jednou dělala že jsem slepá že že mě naši mysleli že se mě naprášil nějaký ten cement do očí trvalo to strašně dlouho takže museli k doktoru se mnou a ten na mě křik a já jsem viděla normálně @

T: žes si z nich dělala legraci?

N: já nevím@

T: @

N: takže jsem byla taky číslo...jinak já nevím. strašně jsme sáňkovali tam to jsou vesnice takhle trošku z kopečka a tam se strašně sáňkovalo,

T: mělas tam hodně kamarádů?

N: tam se lidi měli rádi. to není jako teď fakt. já vám něco řeknu. to není ani myslim v žádný škole jako z toho vašeho gymplu že jdete pořád dohromady několik z vás, třeba vás je asi pět holek že jdou dohromady pořád,

T: jako že kamarádíme?

N: no že se to málokdy stane.

T: tak záleží, byl to osmiletý gympl. napadá tě babi ještě něco k tomu tvému dětství? dřív se vlastně taky většinou rodilo doma,

N: to já si nepamatuju jak jsem se narodila@

T: no já vim@ ale někdo ti to třeba vyprávěl,

N: já jsem se narodila než bába přišla prej táta šel pro bábu a já jsem už byla na světě když přišli. to chodily porodní báby domu že jo.

T: a první školní den třeba nebo jiný mezníky?

N: to si nepamatuju my jsme to měli fajn tam co jsme měli školu ty se tam musíš podívat na ty Čížkovice já jsem

chodila například od dvou let do školky to taky bylo málo kde. já chodila od dvou let so školky a s tou učitelkou jsme si léta psali. z tý školky.

T: jo?

N: no moc let. vona se pak odstěhovala do jižních Čech a dlouho jsme si psali. ona chodila k nám na lívance a tak vona byla svobodná v tý době tak maminka uvařila kdeco, jako to děláme teď když někoho pozveš.

T: a nějaký kamarádi tě napadaj?

N: ty Verunko moc dobře víš že jsme kamarádili s tou Vlastou Drobníkovou a, a eště Vlastička její byla u nás na prázdninách ve Studánce,

T: takže to takhle přetrvalo?

N: teď to nějak už ochablo asi to je stáří no. a taky se tam chystáme spolu přece.

T: no no.

N: lidi na sebe byly hodnější. to se nedá nic dělat. než teď.

T: v tý škole si pamatuješ na nějaký kamarády, zážitky?

N: to se pamatuju na pěknou věc. my měli prima řídicího na tý škole na Šumburce to byly Čížkovice Šumburk a škola byla pět minut od nás od baráku. jednou mě nechal učitel Šilhán po škole a naši když už jsem dlouho nešla domu tak mě sháněli a pak si holky vzpomněli že mě nechal Šilhán po škole,

T: a zapomněl@

N: pak šla babička maminka šla do školy a von říkal ježiš marjá co ta holka vona mě vona se mně nepřipomene vona je ještě ve třídě@

T: @

N: @ vona už byla tma. to mně bylo tak osm roků.

T: to je vtipný.

N: nebo náš Fanouš von chtěl bejt teda novinář ale vzhledem k tý situaci která byla tak se ani nepokoušel že jo, von měl ty sklony i Jiří pořád tak a Fanouš byl taky takovej brácha to má asi Jiří po něm. a von mě jednou udělal slohovém úkol když jsem byla v obecný škole a Šilhánek mě tam napsal takhle velkou jedničku na to se přesně pamatuju a napsal práce není vlastní@

T: @

N: von ho taky učil tak znal jeho sloh že jo. a největší katastrofa byla v té naší škole...to byla holka vo něco mladší než já tam sice byli splachovací záchody ale nějaký jiný že se to votevřelo, my jsme měli ve zvyku takhle přelejzat...voni ty záchody byly voddělený tak že nahoře bylo kus vidět.

T: jo

N: a holka přelejzala a spadla a utopila se v sejkubně. na to se přesně pamatuju na ten její pohřeb.

T: propadla a rozbilo se to,

N: rozbilo u utopila se. to se pamatuju na to z tý školy to byla katastrofa...

T: a běžnej školní den?

N: to si nepamatuju.

T: spíš nějaký zážitky asi vid'?

N: když jsem se učila tak jsme chodili do pokračovačky že jo. něco jako učňák teďko tak byly pokračovací školy. a tak měli jsme se učit ruštinu ne němčinu za války že jo a my jsme měli nějakýho učitele Štormu mladej kluk to byl hezkej to se pamatuju,

T:@

N: že se nám všem líbil to si pamatuju, a von nás učil ruštinu místo němčiny. za války že jo. tak ho vždycky sebrali tejden byl zavřenej pak zas přišel zase pokračoval @

T: @

N: věčně ho zavírali a pak zase pustili@

T:@

N: a pořád nás učil tu ruštinu.

T: tak tušil že se to bude hodit. a co třeba mělas babi nějaký určitě nějaký nápadníky, vid'?

N: takový věci mám vypravovat@? to víš chodili jsme do tanečních v Libuni z Kněžnic to víš že byli nápadníci...že jo.

T: a jak to třeba probíhalo? jestli to bylo jiný než dneska?

N: no já si myslim že jsme byli takový zdrženlivější než jste teďka...víš. zdrženlivější. teď jste takový...víš von ček vydržel chodili spolu třeba tři roky ale nespali spolu.

T: hm

N: víš. jeden kluk se mi pak taky voženil kvůli tomuhle @ s jinou @ no tak to bylo. prostě zdrženlivější jsme byli. než teď.

T: hm že to šlo pomaleji.

N: všechno pomalejc, víš.

T: a rodiče třeba hodně zasahovali?

N: to víš že měli připomínky. to bylo jiný fakt. že já vim že to víte od prarodičů nebo od rodičů možná že byli

zdrženlivější. že to nebylo jako teďko...

T: hm

N: no

T: takže výraznější muži tvého života kdo tě třeba napadne z mládí nebo i třeba později kromě teda toho Dubčeka@ kdo tě napadne?

N: třeba my sme chodili tancovačky zakázaný že jo akorát taneční to jsme chodili,

T: jako za války zakázaný?

N: nó tak jsme chodili do takový osada to byla k těm Kněžnicům u toho Jičina tam byla taková malá hospůdka tam jsme chodili tancovat kluci z Lomnice tam chodili tancovat že jo. tak jsme pak měly takový stálý tanečníky že jo,

T: hm

N: víš...to víš já jsem dokázala jít s jedním klukem na rande a druhej na mě čekal na nádraží a nevěděla jsem co udělat@

T: @

N: ne jako ty.

T: to si pak řeknem @ žes se babi pak nevdala podruhé? mladá hezká,

N: já jsem říkala že rozvedenýho nechci.

T: tys sama byla přece rozvedená@

N: fakt jsem říkala rozvedenýho nechci to jsou mizerové, vdovce nechci protože to jsem vždycky říkala holcám vdovce nechci ten by vždycky říkal že ta první byla lepší,

T: @

N: @ svobodnýho si vzít nemůžu protože mám malýho kluka.

T: to byla tvoje teorie babi nebo to v té době tak,

N: to byla moje teorie.

T:@

N: holky mě nevěřily když jsem jim to vykládala.

T: no jo. myslíš že by to byl problém v té době když bys?

N: já nevím.já jsem se zařekla. rozvedený jsou mrzáci@ vdovci by brečeli že byla lepší a svobodný byli mimo. ne jako teď holky maj dvě děti a vezmou si svobodnýho že jo klidně. ale je to riziko.

T: to bylo běžný v té době nebo se lidi míň rozváděli vlastně.

N: oni se míň rozváděli.

T: mělas třeba nějakou kamarádku která by se taky rozvedla?

N: ne.

T: neměla. to spíš dneska máš nějakou kamarádku která by se nerozvedla@

N: no no @ to je fakt@

T: nám to babi asi takhle asi stačí když tě nic nenapadá dalšího... tak děkujem.

Rozhovor proběhl dne 25.10. 2007 u paní Marie doma v Liberci.

N: tak já ti nejdřív řeknu jak byly ty brigády v Liberci.

T: jo tak jo.

N: už to jede?

T: no povídej.

T: to se organizovali v každý vesnici v každý továrně byl svaz mládeže ty asi před národní výbor jim vymyslel co by měl organizovat za brigády kdo jinej. tak se jezdilo stavělo se v Lidových sadech to divadlo v lese to přírodní divadlo,

T: hm

N: tak se jezdilo na brigády po nedělích sobota byla ještě pracovní v tý době eště tak v neděli se chodilo na brigády jezdilo se s kolečkem vozila se hlína s lopatou se dělalo,

T: hm

N: lopatou krumpáčem a postavilo se krásný přírodní divadlo v Lidových sadech škoda že není do teďka, a tam pak jsme tam chodili na různý pořady třeba tam byli Alexandrovci,

T: kdo?

N: ten ruskej soubor no ne vždyť ještě teď je nebo se tam divadlo hrálo to bylo strašně fajn nebo v neděli tam nějaký koncerty,

T: takže to jsou ty brigády v Liberci. jakým způsobem jsi se účastnila jakou jsi tam měla roli?

N: nic jako jako prostě pracovník.

T: a jak jsi se k tomu dostala?

N: no přes ten svaz mládeže,

T: to už jsi tam pracovala?

N: ne to jsme byli v tý místní organizaci svazácký v Krásný studánce.

T: to je co babi?

N: buď byla na vesnicích svazácká organizace nebo v továrně ne vesnice se říkali místní organizace v závodě závodní organizace.

T: jo.

N: nebo se taky jezdilo na brigádu stavěl se velkej gigant v Mímoně to je velkovýrobná jak to říct vepřů.

T: jako zpracování vepřového?

N: ne vy chov chov vepřů, tak se stavěli takový nízký domy pro ně,

T: tam si byla taky jako účastnice,

N: jo a tam se jezdilo to je neuvěřitelný to se jezdilo v neděli ráno na ná/ brzy ráno byl sraz přijelo nákladní auto otevřený a na tom nákladním autě se jelo do Mímoně a večer nás zase přivezli domu. někteří tam třeba strávili dovolenou jako třeba Fanouš /bratr/ tam byl,

T: jo?

N: Fanouš tam čtrnáct dní na dovolený, jako že pracoval.

T: jasně že tam svoji dovolenou dobrovolně pracoval,

N: zadarmo na brigádě na tom gigantě.

T: pamatuješ si jak ses o tom dozvěděla kam zrovna jet?

N: to nám asi okresní výbor Svazu mládeže dal vědět co je třeba dělat.

T: a to jsi jezdila s nějakou stejnou partou lidí nebo jak to probíhalo?

N: no to ne,

T: to se vždycky něk sešli,

N: no to se vždycky něk sešli se řeklo kde bude sraz kam má přijet ten nákladník tam jsme se sešli a jelo se, tam se dělalo lopatami krumpáčem kolečka se vozili s hlínou no a stavěli se cihly maltou jsem plácali cihly že jo,

T: hm a to bylo kdy časově?

N: v těch padesátech letech,

T: jo takže padesát jedna padesát dva?

N: mimo to se chodilo na brigádu na pole stavělo se pomohlo se stavět vobilí do panáků jezeďákům, nebo se chodilo,

T: to bylo přes ten svaz mládeže?

N: přes svaz mládeže, nebo se chodilo k mlátičce když se mlátilo vobilí, opravdu já obdivuju že ty lidi tak dělali potom se já jsem se dostala to ti pak řeknu to tam nemusíš dávat, jednou mě svaz mládeže dal poukaz na zahraniční dovolenou já jsem se dostala do tý Jugoslávie, a pak jsem si řekla že za to musím něco udělat.

T: něco jsi platila?

N: ne ne zadarmo, zadarmo asi že jsme dělali v té místní organizaci, dali mě to.

T: hm

N: a já jsem cítila že něco za to musím udělat. tak jsem se přihlásila na stavbu mládeže do Ostravy to šly ty přihlášky na okres a pak to dávali na kraj a volal mě pak tajemník nějaký Stolín to byl se jmenoval že mám přijít na krajském výbor bylo to na Gotwaldáku,

T: hm

N: tak jsem šla a von mi říká podívej se my dáváme dohromady tu brigádu a rozhodli jsme se že tě požádáme abys dělala vedoucí brigády, a já jsem říkala ježišmarja to já nezávážně a von mě zase tvrdil že tam podle těch kádrovejch materiálů ňák si myslej že jsem nejschopnější,

T: a nebyla to tamta historka s tím dědou že byl překvapenej že to bude víst nějaká Marie Němcová? a von nevěděl že jste sourozenci,

N: no no to ti pak povím. tak já jsem dělala tu brigádu teda já nevím jestli nás bylo čtyřicet hodně já myslím čtyřicet určitě jestli ne víc, no a celkem to se jelo vlakem samozřejmě strašně dlouho do té Ostravy to nebyly no a dojeli jsme do těch Kunčic a Vratimov se to jmenovalo?

T: Vratimov to říkala i paní Věra.

N: Vratimov dojeli jsem tam tam bylo strašně takovejch přízemních domečků malejch tak nám určili kde budou holky bydlet kde kluci tak jsme se ubytovali a samozřejmě mě volali na hlavní štáb to byla zase jedna velká budova tam byli ty co tam byli stále organizovali to tam tak jako vedoucí brigády volali tam tak si musíte dát dohromady výbor váš já nevím jestli pětičlenný tak tam byla jedna z Jablonce a jednou tam byl prostě přísnější režim tam prostě to by si teďko ty mladý neuměli představit ta Věra ta co mi dělala zástupkyni jednou vyskočila z okna protože tam to bylo nízký že jo ty domečky ty okna byly skoro při zemi a vona mě byla podobná taky velká a štíhlá, a voni volali vedoucí brigády liberecký ať se dostaví na hlavní štáb a voni říkali jak se to chováš? ty skáčeš z okna a já říkam já jsem z okna neskákala. a pak jsme zjistili že to byla ta Věra,

T: jo.

N: no a ten štáb z té brigády se pravidelně scházel a hlavní štáb nám dal úkol kam půjdeme dělat že jo,

T: tys to organizovala aby věděli co mají dělat,

N: ano ano no a jednou to bylo taky fajn to ti musím říct jak to bylo přísný, taky jsme byli v divadle v Ostravě chodili jsem za kulturou když jsme měli volno, no to bylo hezký,

T: jak jsi tam byla dlouho v té Ostravě?

N: měsíc já jsem tam byla měsíc, a tak jsme jezdili na ty kulturní akce a tam se taky ledacos pořádalo to byla prakticky velká vesnice,

T: hm

N: ten tábor celý von mně říkal že tu bylo pět tisíc lidí já už nevím například ta kuchyně byla obrovská když jsme přišli do jídelny to byla obrovská kuchyň jo a...tak nebo něco jinýho ještě, nějaký Strnad z Jablonce z Nový Vsi jiný si nepamatuj jménem jeho jo se ve volným dnu vopil a co myslíš že jsme museli udělat?

T: no,

N: šupem se jelo domu teď by to nebylo teď by se mu řeklo to nesmíš dělat ale tenkrát to bylo tak přísný tak měli strach bylo tam hodně mladejch lidí tak se to muselo držet zkrátka, tak jsme toho Strnada poslali šupem domu. to se chodilo na ranní a odpolední směny,

T: hm

N: a jednou jsme přišli z odpolední směny a volali mě na hlavní štáb prosím tě my bychom potřebovali asi deset lidí na skládání cementu, já říkám já myslím že to nebude problém, tak jsem svolala lidi lidi po té směně za hodinu je třeba deset lidí samozřejmě se přihlásili bez problémů,

T: napadá mě jestli jsi tam nebyla ve stejnou dobu jako paní Jiřina a paní Věra?

N: ne to ne voni tam byly v prázdninách. a já tam byla v říjnu.

T: jo a možná ve stejný rok.

N: já tam byla v jedenapadesátým. tak jsem sehnala těch deset lidí a šli jsme na brigádu odvezli nás tam že jo kde bylo třeba skládat ten cement to bylo strašný voni nám dali sice ochranný brýle na oči ale šátky jsme se uvázali přes oči přes noc ty pytle byly protrhaný vono to čpělo, no to na tu noc těžko zapomeno člověk to bylo peklo vono sice ty pytle byly pětadvaceti kilový nebo dvaceti kilový takže dva to snadno unesli nebyl to problém na tíhu ale bylo to špatný že se z toho prášilo,

T: hm

N: no a potom když jsme potom byly dobrá brigáda plnili jsme plán nad sto procent když jsem potom měli vodjízdit tak se vyhodnocují ty brigády a my jsme byli vyhodnocený.../má slzy v očích/ jako údernická brigáda brečím vid' dostali jsme prapor a ...dostali jsme vodznaky a teď jsme přijeli do Liberce a tam nás už čekali s velkou slávou /babička je dojatá/

T: a třeba složení ty brigády?

N: to byli samí z fabrik protože studenti chodili v prázdninách jo to byli z fabrik a taky tam byli dva kluci ze Zlatýho lva /hotel/ a to byl problém protože voni byli starší ale ty prostě nesnášeli že jim holka velí že jo,

T: hm

N: že holka velí,

T: a bylo to běžný aby to vedla žena?

N: to nevím jestli tam byla ještě nějaká vedoucí brigády to ti nevím, ty dva to těžko snášeli ale vostatní se za mě stavěli ty byli dobří,

T: takže tam byli

N: šestnáctiletý dvacetiletý,

T: ale tys říkala že mladý tam jezdili vo prázdninách,

N: no no no ne když šla z obecný školy dělat hned tak,

T: jo že to nebyli lidi co studujou ale už pracujou, a byli to všichni mladší lidi nebo to bylo různý?

N: to bylo všechno možný jen tyhle dva kluci byli starší ten kuchař s tím čišníkem a ty nesnášeli že jim holka velí že jo ale pak to šlo,

T: a tys tam byla jednou v tý Ostravě ten měsíc?

N: jednou no. počkej ale my jsem si vlastně voni pak bylo nějaké ano my jsme si tu brigádu prodloužili o tejdén tak jsme tam byli pět tejnů byl tam nějaká ta mezera že jim chyběli lidi měla ta brigáda přijet pozděj,

T: nenavazovalo to.

N: nenavazovalo. my jsme tak prakticky byli pět týdnů to jsem pak se slávou přijeli do toho Liberce nás už čekali že jo, na nádraží.

T: vy jste teda pracovali a nic jste za to nedostali?

N: svazáckou košili.

T: @

N: v novinách je patnáct korun na den /myslí novinový článek z té doby/ ale to není pravda dostali jsme svazáckou košili.

T: jo a jídlo jste měli.

N: vařili dobře nebo nám chutnalo protože jsme byli upracovaný že jo ale třeba přijel a to vo tom Fanoušovi Fanouš dělal vedoucí krajský školy KNV

T: to je co KNV?

N: Krajský národní výbor dělal vedoucího školy v tom pod Ještědem a von tam neměl zástupce a von za nim přišel někdo a říkal už jsme ti našli bude to holka a von říkal no to je jedno, a voni řekli že teď je na stavbě mládeže že tam dělá vedoucí a von říkal tu nechci.

T: @

N: a voni říkali proč@? von říká to je moje sestra@

T: @ a děda /babiččin bratr/ taky jezdil na ty brigády do Ostravy?

N: do Ostravy ne ale pak v Liberci dělal v tom tom Machnině.

T: takže to byli lidi z různých vrstev a zaměstnání, teď dělníci o prázdninách studenti,

N: no no ano /venku vidíme srnky tak se bavíme o nich/

N: no tak takhle vono to bylo hezký Verunko, že ta mládež šla dohromady rozumíš, vono v tom svazu mládeže tady v Liberci bylo fajn některý ty organizace když byly větší měli třeba pěvecký soubory tady byl nejznámější nějaký soubor Pěst tam byla ta Olina Dvořáková jak jsem ti vo ní říkala a tam byla taky jedna cikánečka to byla inteligentní holka, inteligentní holka vona prodávala na Gotwladáku v kramě čaj hezká fajn my jsme ji měli moc rádi ta taky byla v tý Pěsti a my taky ve Studánce jsme chodili recitovat když byli nějaký schůze veřejný,

T: co všechno ten svaz mládeže dělal co všechno organizoval?

N: organizoval ty brigády kulturní akce my jsme dělali ve Studánce recitace na schůzích rozumíš,

T: a myslíš že skoro všechny mladý lidi byli ve svazu mládeže?

N: hodně většina byla.

T: vlastně to byla jediná organizace nebylo nic jinýho.

N: ano nebylo nic jinýho. no pak to po tý brigáde jsem pracovala ve svazu mládeže. nejdřív jsem dělala Verunko organizačního tajemníka na městských výboru,

T: co to bylo?

N: no to bylo že se organizovalo kde budou schůze jaký...a pak jsem dělala vedoucího tajemníka na tom městským výboru a pak jsem šla na kraj dělat instruktora to se jezdilo po okresech.

T: jo

N: a to bylo fajn jezdit po těch okresech.

T: a svaz mládeže fungoval i v době normalizace?

N: kdy se zrušil pak se zrušil,

T: já se pak podívám...ráda vzpomínáš na to období po válce?

N: ráda ráda po tý válce to bylo fajn takový šli lidi hodně dohromady ty mladí i v tý Studánce jsem se scházeli teďko to není takový na těch vesnicích asi že by ty lidi mladý šli tak nějak dohromady,

T: napadá tě ještě něco babi?

N: no ne Verunko člověk když teď vo tom uvažuje tak obdivuje co ty lidi po pracovní době po celý týdnů eště

klidně šli makat a ne lehkou práci, asi že bylo po válce byli jsme takoví šťastný že bylo po válce a prostě by bejval každej udělal cokoliv. to říkali asi i ty dvě, ne?

T: no říkali to tak nějak podobně... a kdy jsi skončila s těma brigádami? když jsi čekala tátu?

N: no to Verunko to se nedá říct to už jsem třeba i dělala v Severce a eště jsem šla na brigádu přišla jsem večer z vodpolední a šla jsem ještě k mlátičce,

T: jo už to nebylo tak moc,

N: ale pořád člověk taky brambory se chodilo to jsem ještě Elišku Karáskovou sousedku vždycky říkala pojď jdeme stavět panáky, víš jaký panáky z těch snopů,

T: jo, /zase srnky/

T: tak to babi mně to asi stačí nebo ještě něco napadá k tomu? tak děkuju.

Paní Jiřina se narodila na jihu Čech v Borovanech u Tábora. Vystudovala nejprve Tyršův Ústav v Praze zaměřený na tělesnou výchovu a sport, později ještě dálkově obory učitelství češtiny, občanské nauky a ruského jazyka.

S manželem se poznala za studií v Praze, usadili se spolu v Liberci, kde paní Jiřina až do svého odchodu do důchodu učila na učilišti. Muž paní Jiřiny zemřel v roce 1988 na rakovinu. Paní Jiřina má dvě dospělé děti a pět vnoučat. Žije v bytě na sídlišti v Liberci.

Budovatelských brigád se účastnila jako středoškolačka společně s paní Věrou v Milevsku, na Lipně a v Ostravě, kde strávila měsíc v létě roku 1950 a 1951.

Rozhovor proběhl dne 26.9. 2007 ve čtyři hodiny odpoledne v bytě paní Jiřiny v Liberci.

/povídáme, usazují se v obývacím pokoji, paní mi ukazuje fotku, zapínám diktafon/

T: ták a už nám to nahrává @

N: jmenuje se to Borovany a první zmínky o tý vsi písemný jsou z roku 1219,

T: hm.

N: v blízkosti jsou mohyly...

T: hm.

N: takže kdysi (?)

T: hm.

N: á to byl tadyhle tady... než se zorientuju... tady ne...tady tady je můj rodnej dům a támhle se podívej na obraz,

T: jó.

N: támhle vpravo to je vono, namalovaný řídícím učitelem.

T: @

N: dávno tedy dávno.

T: hm tam jste vyrůstala?

N: tam jsem se narodila jediná v tom domě v té chalupě jsem se narodila protože tatínek postavil... osmadvacet devěťadvacet á tam sme žili no. já jsem tam vyrůstala jako dítě na vsi... no dost povinností sme měli,

T: hm

N: a nás nešetřili rodiče tedy já mám starší sestru o čtyři roky. vyrůstala jsem v rodině kde bylo... kde se rodiče mají rádi,

T: hm

N: víš tatínek nás nikdy nechválil, že něco děláme dobře nebo tak,

T: hm takovej přísněj byl.

N: nó, no, nechválil nás. ále ... to sem se dozvěděla až pozděj že... maminka si ho vzala proti vůli svých rodičů že ji ani rodiče nevystrojili svatbu. ale pak ty vztahy pak byly velmi dobrý, hodně.

T: pak se s tím smířili časem?

N: nó... a tatínka měli velmi rádi.

T: hm.

N: takže maminka pocházela z movitější rodiny tatínek neměl nic jenom svý ruce,

T: šikovný.

N: nó pracovitý, pracovitý.

T: hm.

N: tak tam jsem chodila do školy tam byla obecná dvouřídka a byla jsem vášnivej čtenář ale rodiče mi to mi to zakazovali četla jsem víceméně... tajně.

T: hm to jste říkala už minule že k tomu vzdělání byli takoví, (?)

N: nó, no, když si tak vzpomenu z té mý generace šla do gymnázia, odmaturovala... jinak ty moje vrstevnice... dělali doma v hospodářství my jsme neměli pole my jsme měli jenom propachtovaný.

T: hm.

N: tatínek tedy se...byl pracoval na stavbách pak ale za války se nestavělo,

T: hm

N: nebyl materiál to se nestavěl tak dělal v lese, v lomu různě.

T: hm

N: po válce potom zas na stavbách ale pak přišlo JZD a šel dělat do JZD.

T: jo.

N: i když jsme neměli pole.

T: hm a tam pak dělal do konce života?

N: do konce života i... když šel do důchodu tak pořád ještě dělal ve stavební četě.

T: jo.

N: tatínek. a zemřel nó ještě chodil do práce normálně a v sobotu, v pátek byl...v práci v sobotu byl v lese, co se chodilo tam je hodně lesů,

T: hm

N: až jsme v Bechyni... prostě jmenuje se to Borovany podle borovic.

T: hm

N: a hezký lesy jsou tady.

T: hm

N: no a zemřel v sobotu, na infarkt.

T: hm

N: šedesát sedm mu bylo.

T: hm

N: náhle. rychle. odešel, ale on by nedovedl bejt nemocnej, ne. nó a maminka tam pokračovala žila dál jako vdova a zemřela v osmdesáti devíti.

T: hm

N:á... tu válku jsem tam prožila... tak ke konci války jsem šla do měšťanky, to jsme chodili všichni do měšťanky, se dělali přijímačky eště,

T: hm

N: a ta měšťanka byla tři kilometry vod nás...Bernatice.. no a já k těm Bernaticím něco řeknu...protože ve dvačtyřicátým tam Němci postříleli...sebrali ... zabili kolem třiceti lidí.

T: hm

N: protože... ty rodiny...měly syny v Anglii jako letce...ty utekli nebo odešli když ...jsem byla malá, nevím jak se to dozvěděli...to tady nebudu...to není tak důležitý, postříleli tedy...na třicet lidí, popravili bez soudu bez soudu ve dvačtyřicátým.

T: hm

N: á dokonce se říkalo že měly ty Bernatice...mít osud Lidic ale... ten meziná/... ten ohlas na ty Lidice to šlo mimo nás byl takovej že od toho upustili. no a osmýho, to už si pamatuju dobře...osmýho května tam postříleli dalších třicet lidí...v těch Bernaticích...i rodiny lidí co jsem znala,

T: hm

N: protože jsem tam chodila do školy pěšky pochopitelně se chodilo, jo... no... potom v tom šestačtyřicátým do měšťanky jsem chodila dva roky a ..pak ...jsem šla do gymnázia, to chtěla moje sestra protože ta vyšla za války

T: hm

N: já si myslím že možná byla i chytřejší no tak možná byla chytřejší než já,

N: ale neměla možnost.

T: hm

N: ta se po válce vyučila švadlenou... a vlastně to dělala hodně dlouho a byla velmi šikovná,

T: hm

N: a ta chtěla abych... šla... mně bylo dvanáct třináct, to jsem...

T: hm

N: mě lákalo to že tam se neučí ruční práce

T: @

N: protože já jsem byla levá na ruční práce, šít a ...to to... vyšívat,

T: @

N: no to né

T: hm

N: no a takže jsem šla do Tábora ...šlo nás ze třídy pět... do gymnázia, to sme byly dívčí třída...potom, nó, nejdřív sme byli koedukovaná za války a po válce... to šli všechny děti do měšťanky už potom.. jsme byli jedna (?) ...po té páté třídě tak udělali dívčí třídu a chlapeckou třídu tak šlo pět a ty čtyři šli do Písku a já jsem šla do Tábora, tam jsem měla tetu a u ní jsem dva roky bydlela než bylo spojení,

T: hm

N: a pak tercie kvarta jsem bydlela u tety v Táboře... a pak sexta septima oktáva kvinta sexta septima oktáva jsem dojížděla z domu,

T: hm

N: pěšky z těch Borovan do Bernatic na autobus, autobusem do Tábora, no...ještě bych dodala že tý...lidí na obci byli asi nák dost pokrokoví...se snažili...protože od šestačtyřicátého roku tam byla družstevní prádelna mandl,

T:hm

N: to...bylo tehdy...něco mimořádného, tobě to nic neříká...nebyly pračky ještě pralo se doma takže tam byla tak jsme chodili vozili práť,tam se zapisovalo a práť... rozvrh nějakaj a potom na mandl jsme ještě chodili,

T: to ulehčilo.

N: nó bylo to něco nového... do toho Tábora jsem tedy chodila do reálného gymnázia tehdy s deskriptivou...tam bylo víc kluků bylo šest holek ve třídě jenom,

T: hm

N: no a víc jsem se s nima kamarádila protože ty byli ke sportu a já jsem byla ke sportu,

T: hm

N: a tam ty děvčata ty spolužačky né, kromé tém tý Věry /další narátorka/ o který jsme mluvily tedy...

T: jó.

N: nó začala jsem hrát košíkovou hrála jsem jako dorostenka za ženy tenkrát výška nerozhodovala dnes bych neměla šanci.

T: @

T: hm

N: dřív to hrál kdo to chtěl... hrát, no a protože jsem běhala dobře na nějakých závodech tak jsem začala dělat atletiku...a tu jsem dělala tedy dobře,

T: jste i vyhrávala?

N: nó vyhrála národák dostala se na celostátní taky jsem sbírala zkušenosti,

T: hm

N: jednou jsem byla čtvrtá protože jsem vedla tu taktiku jsem ještě neovládala a před cílem mě předběhly,

T: hm

N: no a potom už jsem se poučila že není dobře vést...

T: hm

N: ten závěr dobře...

T: finišovat.

N: finišovat no jsem dělala z tý atletiky všechno... kromě hodů a vrhu,

T: hm

N: na to jsem nebyla překážky dálku jsem skákala sprinty ale hlavně tu vytrvalost.

T: hm

N: tam...ze třídy chodilo pět kluků a já...to byla sportovní škola dorostu tam jsme měli tréninky třikrát do týdne na tu dobu to bylo dost... á... tu košíkovou jsem hrála ráda za ženy a tu jsem hrála když jsem přišla do Liberce taky no ...a teď k těm stavbám tak v šestnácti v devětačtyřicátém roce byla stavba krajská mládeže v Milevsku. stavěl se nověj závod ono ty jižní Čechy nebyly moc průmyslový tak se tam tenkrát snažili i vybudovat nějaký průmysl,

T: hm

N: takže ty byly nejchudší tam byly hlavně... ve stavebnictví řemeslníci á ty jezdili po stavbách že jo no a zemědělství byl to chudší kraj tehdy no i dneska ten průmysl tolik není takže tam budovali velký závod... Janka se tomu říkalo vzduchotechnický závody a funguje dodnes.

T: jo?

N: no... funguje dodnes a má odbyt a prosperuje no. a tam jsme se přihlásily s tou Věrou ze třídy jediný,

T: to vám to nabídli ve škole?

N: no já myslím nevim prostě jsme se to dozvěděly a tak jsme se přihlásily na svazu mládeže, tohleto škola neorganizovala ne ne to ne a ze třídy jsme tam byly jenom my dvě a k tomu jednu takovou smutnou věc... ještě jedna spolužačka chtěla jet ale rodiče ji nepustili

T: hm

N:ona tam měla příbuzný tak se tam za náma přijela podívat tam se taky sportovalo byl to společenskej život nebylo to... jako teď...většinou ten sex víš kde a ... jsou mladí tak..bych řekla dřív to bylo čistší,

T: jo

N: ty vztahy,

T: jak babička říkala.

N: opravdu to bylo,

T:hm

N: já jsem učila... tak jsem jezdila s těma klukama /učila na učňovské škole/ taky na různý...no... kurzy tak jsem viděla jak se to mění tehdy ty vztahy byly čistší.

T: hm

N: zcela určitě. a tak tam byl takovej společenskej život sportovalo se dělalo se...dost tvrdě to ti asi babička taky říkala,

T: taky no, možná to u vás bylo trošku jiný, kolik hodin jste dělali?

N: ja myslím že jsme dělali určitě osm, určitě.

T: hm

N: protože ráno jsme chodili v šest sedm to už nevim ale určitě určitě osm hodin to bylo oni tam byli i starší my jsme patřili k těm mladším v těch šestnácti když nám bylo.

T: hm

N: tak tam byly spíš ze septimy a z oktávy...my jsme patřily k těm mladším s tou Věrou, z celého kraje tam byli,
T: jako studenti nebo i prostě?

N: tam byli studenti na Ostravě potom nebyli studenti ale tadyhle to bylo o prázdninách na chajdě to bylo ve srubu v chato/ takovejch táborový... dřevěný baráky to nebylo vybudovaný kvůli tomuhle to bylo zřejmě...rekreační...pro mládež a to se využilo...to jsem neřekla... já jsem byla taky ve skautu,

T: hm

N: nákou tu pořád činnost jsem hledala tak jsem byla ve skautu, pak se zrušil ten skaut se skautem jsem nikde nebyla protože naši mě nikam nepustili že musím doma o žních dělat tak jsem nejela ale na ty... schůzky ono se tomu v tý družině nějak říkalo no schůzky nák se tomu říkalo ještě jinak to sem chodila to se mi líbilo.

T: jako komunisti zrušili skauta?

N: no po osmačtyřicátým byl skaut zrušen ... á takže ještě se vrátím do Milevska přijela ta naše spolužačka Marie Biedermanová byla z blat tam vod Veselí nad Lužnicí a ...že říkala ne já zajedu domu rodičům a vydupu se aby mě sem přece jen pustili...

T: hm

N: někdy šestnáctýho sedmnáctýho července já vim že to bylo před naší poutí ale přesný datum si nepamatuju.

T: hm

N: odjela v Táboře se zdržela nák chodila s klukem po Táboře a jela posledním vlakem v půl jedenáctý asi domu její tatínek dělal na drá/ průvodčího a přišla bouřka velká bouřka a v tom Řípce zastávka Řípec u Veselího nad Lužnicí byla bouda na trati a pak louky a kilometr nebo dva je ta vesnice byla jsem tam kamarádka to byla a ...někdo říkal kdo tam sloužil aby se schovala... než přejde bouřka a ona že to přeběhnu a ráno ji našla babička když šla do kostela našla zabitou bleskem.

T: hm

N: tak jsme z toho z tý stavby nás pustili jsme jeli na ten... pohřeb to bylo to si pamatuju nás se tam ze třídy sešlo asi pět protože to bylo o prázdninách a oni říkali musíš musíš jít (?) nevím co jsem říkala,

T: hm

N: ale nad tím otevřeným hrobem jsem se s ní... za třídou rozloučila bez přípravy pochopitelně jen pár slov tak to bylo to byla taková těžká chvíle.

T: hm

N: jinak na tý stavbě byla to dřina ale ten společnej život kolektivní se nám líbil, takže další rok to tohleto byl devětačtyřicátý v padesátým jsme s tou Věrou se přihlásily přes svaz mládeže jeli jsme s krajskou brigádou jihočeskou, převážná část převážná část té brigády... byli členové pěveckého souboru Vpřed. jejich dirigent no...byl se jmenoval Korbel si dokonce pamatuju Korbel myslim studoval AMU a byl ředitel jihočeského divadla,

T: hm

N: a někteří z těch zpěváků potom zpívali s plzeňákama, z těch co tam byli, takže ty tvořili jádro a pár nás bylo mimo ten soubor tak jsme jeli na tu Ostravu, to bylo něco velkého... práce tvrdá... jednu chvíli jsme podbíjeli pražce u kolejí a to bylo únav/ votravný ale jinak se dělalo kopalो házelo lopatou prostě krumpáč a lopata to byly hlavní nástroje.

T: hm a tam jste byly s tou vaší kamarádkou Věrou a v jakým roce to bylo?

N: padesátým.

T: takže vám bylo... sedmnáct?

N: no...sedmnáct...no jak tam je ta fotka /článek v novinách/ tam jsme chodili hrát volejbal vim že na tý opeře jsem byla poprvé.

T: hm

N: v Táboře tehdy se nikam nejezdilo za operou a v Ostravě a na Radhošti ty neděle byly volný že tak jsme... byla možnost nějakých akcí, ale detailně si to nepamatuju...větší část tam byli vysokoškolský brigády,

T: jo

N: z vysoké školy to možná měli skoro povinný já nevím to já nevím tadyhle to bylo ten Vpřed tam jel to ja nevím jak se dohodli ale my co jsme tam byli navíc v tý krajský brigádě to byla jihočeská brigáda jsme byli zcela určitě dobrovolně...nó nemám na to... špatný vzpomínky jediné vim že já jsem dost dobrej spáč,

T: @

N: nebo ráda spím tak ten pocit nedostatku spánku,

T: v kolik jste vstávali?

N: brzo se stávalo ty baráky dřevěný byly velký já nevím kolik nás spalo v jedný místnosti na těch palandách... takže nedostatek spánku v srpnu byli jsme v srpnu,

T: hm a třeba nějaká fyzická únava taky, že jste se cítila unavená po tý práci nebo?

N: no tak já jsem byla zvyklá já jsem byla zvyklá

T: když si představím mladý holky..

N: ty děti ty mladý lidi byli víc zvyklí fyzicky pracovat ...

T: hm

N: chodilo se...dost se muselo chodit pěšky takže tou chůzí se fyzická já jsem musela dělat doma že, tatínek kluka neměl tak některý práce který příslušely klukovi jsme museli dělat my, a takže ten sport taky... tak únava byla ale že bych byla nějak... fyzicky zdecimovaná to ne..ten další rok no a pak byla ...septima že jo v jednapadesátým, já vim že v té době byla korejská válka takže si pamatuju padesát až padesát tři no...z té doby si to pamatuju protože že se o tom mluvilo no,

T: hm

N: velká jídelna byla ale že by byly nějaký velký školení tam a nějaký takový propírání mozků jak se tomu říká to si nepamatuju že by bylo,

T:hm

N: asi nějakej přehled tisku byl ...no nevím a jsem se o to dění zajímala protože už z války tatínek měl mapu Evropy na zdi v kuchyni, tam ukazovali jak Němci postupují a potom zase... když se z toho východu byli nuceni vracet tak to tam nějak zakresloval povídal a mě to zajímalo, takže jsem se o tyhle věci zajímala,

T: hm

N: ale jestli nějaký školení tam bylo to nevím jestli babička říkala že tam bylo?

T: s babičkou jsme o těch brigádách tolik nemluvili zatím,

N: ale nepamatuju si tam se opravdu prostě dělalo.

T: a pak nějaký ty společenský akce

N: no zpívali jsme chodili sportovat a já nevím, určitě se mezi těma mladejma nějaký ty vztahy navazovaly,

T: hm

N: to určitě ale ty brigády to měly tak že se ten život v té brigádě odehrával, všechno. pracovní i ten popracovní a Věra pak nejela ten další rok a ona si dělala nevím proč byla z města ...papíry na traktor,

T: @

N: a na nějaký to školení chodila někam strojní traktorová stanice to šlo mimo mě, ona totiž septimu to bylo v septimě a ona se mnou do třídy nechodila protože tatínek ji dal chtěli aby byla dětská doktorka mysleli si tak ji dali v septimě na latinu a my jsme byli zaměřený přírodovědná větev s deskriptivou, ty deskriptivy bylo dost našťástí jsme z ní nematurovali potom...jinak předtím se maturovalo,

T: hm

N: to mě moc nebavilo.. a takže do třídy jsme spolu nechodily ale pořád jsme spolu kamarádily ona šla dělat dá se říct za peníze jezdit se samovazem...víš co to je samovaz?

T: na traktoru jako by...

N: sbírá obilí a vyplivoval vysunoval,

T: balíky takový,

N: snopy a pak se to dávalo teprve do (?) to bylo před tím... kombajnem tak se sklízelo obilí před kombajnem, než to hned sklízeli a mlátili to bylo až později to byl ten samovaz já si pamatuju že doma jsem musela se sestrou to se dělali jednotky v družstvu, tatínek řek v neděli abychom šli stavět panáky že jo,

T: hm

N: potom...takže já jsem byla zvyklá z domova dělat. a ona šla na tom samovazu ty panáky...ty snopy takhle nějak shazovat aby to tam nezůstalo, takže někde dělala...(?) ono to nebylo placený, já nevím tehdy kolem stoosmdesáti korun nebo kolik za ten měsíc jsme dostali takovou...

T: symbolicky?

N: symbolicky to nebylo,

T: takže jídlo jste tam měli,

N: hrazenou cestu tam ale že bysme si nějak vydělali jako teď choděj na brigády to ne.

T: co vás nejvíc lákalo na tý práci, že pomůžete?

N: nó že se buduje že se pomůže a pak taky...takovej ten.. kolektivní život bylo to něco jiného když trávíš dovolenou... no já jsem dovolenou s rodiči...rodiče dovolenou neměli že trávili práci doma tatínek maminka neměla dovolenou ta byla doma a takovej... a poznávat něco nového víš takhle asi poznávat něco nového, moje sestra byla doma a nikam moc nejezdila kromě tancovaček a tak nikam dál a mě pořád něco hnalo...jet támhle a támhle,

T: vejlet s prací.

N: vejlet to tehdy taky nešlo to bych řekla že byla ta motivace,

T: hm

N: to jsme dělali si pamatuju i tvrdou práci, přišli vagóny s pískem... po práci už jsme měli odpracováno tak dobrovolníci sháněli abychom šli... na ty vykládat ty vagóny večer to bylo těžký,

T: hm

N: vyhazovat ty lopaty z těch vagónů jinak se tam kopalo někde nevím co no někde ta nová huť se tam budovala základy a odvážela dělalo se toho hodně.

T: k těm brigádám bychom se vrátili ještě příště co bylo dál v tom vašem životě, co ty padesátý léta, vy jste potom odmaturovala

N: nó já ti řeknu já jsem tedy... ještě mam jednu brigádu...

T: jo?

N: na konci oktávy ve třídě většina třídní řekla že pojedem na Lipno to se budovalo Lipno,

T: přehrada Lipno?

N: nó v tom dvaapadesátým. my jsme tam byli se školou...taky jsme jezdili se školou na brigády a tak se utužoval ten kolektiv a taky ve skautovi, v oktávě jsme byli ve skautovi,

T: to mělo něco do sebe co?

N: nó a my jsme žili dost kolek/ taková ta parta ve třídě že jo to jádro jsme byli na Lipně listopad prosinec padesát jedna, před maturitou. a jeden z těch protože se mělo maturovat z deskripce tehdy... předtím se maturovalo z deskriptivy povinně. no takže jsme tam opakovali chodili ... tam jsme budovali nějakou vlečku byli tam vozíky no a kluci kopali a my jsme to nakládaly,

T: hm

N: a vodváželo se to to ještě nebylo nějaká cesta se tam budovala ve Frymburku a ... ježíš jak ono se to jmenuje...Zábrani ne jinak...tam taky tábor takovej dřevěnej už z dřívějšíka tam jsme byli ubytovaný, a nebylo to plný byly tam z Prachatic z pedagogický školy a my a bez kantora oni myslim měli kantora a my bez kantora, a teď jeden z těch nejlepších na deskriptivu večer jsme opakovali deskriptivu.

T: hm

N: takhle nám tam něco kreslil a říkal, já už si to nepamatuju. taky jsme hráli nějaký hry společenský žádný ale techtle mechtle tam nebyly.

N: hm

N: ne. no a pak jsme tedy se rozhodli že tam pojedeme (?) a pak jsme se vrátili a dozvěděli se že budeme maturovat z matiky což jsme byli ...povinně místo tý deskriptivy,

T: to jste byli rádi.

N:nó já jsem byla ráda, řada dalších taky někteří kluci na tu deskriptivu někteří byli dobrý no. ty stavaři to potřebujou.

T: hm

N: tak jsme se rozhodli že tam pojedeme v létě na tu krajskou stavbu, na to Lipno. a já jsem tam nebyla celou dobu já jsme odjížděla, protože jsem hrála košíkovou v krajském družstvu tak jsme měli soustředění, a pak jsme jeli hrát někam do Jihlavy. v Písku jsme měli soustředění zpívali jsme v parku... když tam projíždí Pískem tak si na to vzpomenu a pak jsem dělala zkoušky na Tyršák. tatínek ani nechtěl abych šla do gymplu na co... á na vysokou to nechtěl já jsem odmaturovala dobře měla jsem dvě dvojky dvě jedničky že jo.

T: to jsem měla taky.

N: taky jo? já z matiky a ruštinu dvojku a z češtiny a volitelného dějepisu jedna. á já jsem se teda neměla moc prostoru učit hodně mi muselo stačit z té školy. nějaký ty úkoly jsem dělala ale to co mě nebavilo tomu jsem moc nedala. a to co mě bavilo to jsem zase dělala a hodně jsem četla.

T: hm

N: á tak jsme tak jeden můj spolužák, protože to už jsem vyhrála tam byla druhá vyhrála ten přespolák byla mistryní republiky v tom přespolním běhu tehdy přespolním běhu že jo já bych to ani nevěděla a on mi řek heleď tak běž do Tyršáku protože naši řekli že mi to platit nemůžou,

T: hm

N: no a vo stýpku tenkrát nevím, neměla jsem ani přehled nic to byl sportovec. tak jsem šla na ty přijímačky do tý Prahy na ten Tyršák Tyršův ústav, tam bylo z toho tělocvik...všechno pro tu další praxi, to bylo intenzivní všechno tedy.

T: hm

N: á takže jsem odjela dvakrát z toho Lipna jednou na zkoušky do Prahy a jednou na soustředění na tu košíkovou to mě pustili a já jsem se pak vrátila takže to jsem tam neměla... a mezitím jsem trénovala kolem řeky kolem Vltavy to jsme s jedním klukem trénovali chodili běhat, protože v září byli potom na dráze lehká atletika mistrovství, a tam jsem potom byla druhá na těch 800 metrů.

T: hm

N: no a pak jsem šla do Prahy na ten Tyršák. roční intenzivní a tam jsem se poznala se svým mužem.

T: jo, a vy jste pak chtěla učit tělocvik?

N: no já jsem šla potom my jsme šli na umístěnku... a pak byl založenej institut tělesné výchovy a já bych na to měla ale nešla jsem to bylo po měnový reformě a naši řekli že mi nemůžou nic dát,

T: v tom padesátým třetím,

N: třetím, nó tak v třetím my jsme si napsali kam bychom chtěli jít a mně to vyšlo, já jsem šla zpátky dostala jsem umístěnku do Sezimova Ústí učít.

T: hm

N: takže jsem se vrátila to je pět kilometrů od Tábora, do tý atletický mezi atletickou partu ... se spolužáky měla jsem tam ...to byly krásný čtyři roky.

T: a učila jste kde? na základce?

N: né ne to byla škola pro tehdejší pracovní zálohy. pro tělocvikáře tehdejších pracovních záloh, o tom jsi neslyšela?

T: ne.

N: to byl jako učňovský dorost ale tehdy to byly pracovní zálohy pak to zrušili

T: hm

N: už když jsem přišla do Liberce, ještě když jsem přišla tak byly a pak to zrušili á to bylo to bydleli v internátě i ty co byli z Tábora nebo... bydleli v internátě to byly to byla taková celková... výchova nejen škola práce ale eště mimoškolní.

T: hm

N: takovej systém pak v tom šedesátým... to dřív ne padesát sedm padesát osm to zrušili. takže tak jsem učila chodila jsem do atletiky...vedla jsem potom už taky nějaký mladý byla jsem vlastně... jak se to jmenoval atletické svaz ne jinak.. rozhodčího atletiky jsem dělala,

T: hm

N: no a muž studoval institut my jsme se poznali v tom Tyršáku a já jsem myslela že se rozejdem protože až budem každěj,

T: až to skončí, studia

N: my jsme začali až v druhý půli já jsem moc... na ty svazky ňák moc nebyla... já jsem nebyla důvěřivá... nechtěla jsem se zklamat já jsem taky tou četbou byla asi taky ovlivněná,

T: @ já vim

N: nó @ realisticko romantický představy

T: taková opatrná,

N: opatrná opatrná já jsem si nepustila nikoho k tělu. á ... vim na tý stavbě jak do mě byl zamilovanej jeden kluk mladej mně bylo osmnáct v těch...v tý Ostravě z rybářský školy, nevím jak Dušan se jmenoval, dál nevím hezkej kluk tak já jsem prostě vypadala mladší oni mi to říkali podívej jak na tebe kouká ten to prokazoval ale mně to nic neřikalo...stejně jako trenéra v atletice když mě říkali s Honzou Pánů.. ty s nim chodíš a já povídala co blbneš vždyť je starej,

T: @

N: devět a dvacet mně bylo osmnáct a je ženatej ...a to bylo...

T: to bylo jasný.

N: to bylo jasný no takže já jsem byla v tom a on nám ten vztah vydržel... pak nakonec když skončil Jarďa muž když skončil studia dostal umístěnku do Liberce... tak že se... tak jsme se vzali ne že bych se do toho do tý svatby hrnula ale když nic jinýho nezbejvalo,

T: hm

N: buď se rozejít nebo začít spolu. á v padesátým sedmým jsme se vzali a do Liberce se mi nechtělo.

T: znala jste tady někoho?

N: né já jsem totiž... muž šel na vojnu. po vejšce šel na rok vysokoškoláci chodili na rok a půl, takže šel nastoupil v červenci na okresní výbor... tělesné výchovy a sportu, ono něco takovýho pořad existuje a v jiný podobě jako metodik. tam dostal umístěnku se chodilo na umístěnku.

T: hm

N: no a tam byl od prvního říjnu šel do Dukly, on byl dobrej velmi dobrej lyžař tak šel do Dukly. Dukla byla tady v Liberci ale to nic já jsem si myslela že pujdu do toho Liberce až se vrátí z tý vojny. no a přijeli jsme sem a nabídli mi tady místo protože tady byla řada lidí z toho Tyršáku řada no pár spolužáků, my potřebujeme na Bojišti jsou tam samý kluci ale ty to zvládneš.

T: hm

N: no tak místo by bylo ale kde bydlet...no a tady vzdálený příbuzný mého muže ... ta...no to byl taky Balatka bratranec mého tchána,

T: hm

N: ta jeho žena řekla mi máme ve Františkově tam máme podnájemnici a teď končí tak tam budeme mít dvě místnosti volný tam byste mohli bydlet, tak já už neměla žádný ... námitky tak jsem si myslela že mě nepustěj protože tehdy nepouštěli hned, z práce ale za mužem pouštěli a tak už jsem neměla žádný ty takže jsem šestnáctého září, no vidíš teď to bylo padesát let co jsem šla do Liberce.

T: @

N:@ nó nikoho. na školu, samý kluky tam jsem měla taky kluky ale tam byly i holky, tam co jsem učila. á... přišli za mnou atleti se dozvěděli že jsem tady, přišli za mnou jestli bych za Liberec .. jestli bych nezávodila tak

to bylo první a pak to, pak ta košíková na Jeřábu, víš kde je Jeřáb?

T: jo jo.

N: no tak tam jsem chodila do tělocvičny učila tělocvik a tam jsem objevila že tam je nějaká košíková tak jsem se zeptala jestli bych tam nemohla chodit a hrála jsem tam do osmatřiceti let košíkovou závodně, a pak jsme chodili do mých padesáti jsme chodili si jednou za tejdén zahrát můj muž nám zařídil tělocvičnu, v pátek tak jsme chodili veteránky do toho ...do tělocvičny,

T:@

N: takže jsem řadu známých přátel,

T: hm

N: přes ten sport tam jsme totiž nejvíc ...říká se v mládí v mládí že jsou takoví silnější já mám jednu z dětství z těch Borovan ze vsi s tou se každé rok tak ňák navštívujem.. s tou jsme prožily já nevím to jsme ještě nechodili do školy a pak ty řekněme než jsem šla do toho Tábora, než jsem šla do toho gymplu

T: hm

N: nó a pořád to udržujeme... ty vzpomínky společný, pěkný, dětský... no a pak Věru z toho gymplu no a pak tady mám, hodně, některý víc blízký z tý košíkové to se známe dlouho tak chodíme turistujem no chodíme ven.

T: hm

N: do přírody. no tak jsme tam bydleli v tom Františkově, na tý škole jsem byla je to hrozný pětáctýřicet let,

T: jo?@

N: no do důchodu a pak jsem ještě učila na část, až v devětašedesáti jsem řekla ne,

T: hm

N: předtím jsem v pětádesáti řekla ne ale pak někdo odešel češtinářka já jsem potom to jsem ti neřekla ještě, já jsem potom vyštudovala dálkově, takže jsem sportovala měla děti a vyštudovala dálkově.

T: tady v Liberci jste studovala?

N: v Liberci a v Ústí potom, tu češtinu v Ústí.

T: jo.

N: ruštinu občanku, a pak tu češtinu ...protože tu jsem vždycky chtěla ale ta s tělocvikem nebyla vůbec,

T:hm

N: to byla ta ruština, nebo biologie a biologie mně kytičky nic neříkají,

T: takže nejdřív jste studovala...?

N: ruštinu s občankou,

T: jo

N: á pak... jsem si doplnila tři roky v Ústí tu češtinu,

T: jak to probíhalo to dálkový studium jste tam jezdila jak často?

N: oni jezdili tady do konzultačního střediska, tam jsme jezdili na zkoušky. potom na tu jak se ta zkouška jmenovala ta byla tvrdá na státnice taky ale ještě jedna to bylo takový divný jméno klauzu/

T: klauzura?

N: no...

T: ta písemná?

N: no celý půl dne z tý češtiny. to já nevím kolik otázek já jsem z tý češtiny měla všechno za jedna akorát ...ze slovenštiny jsem měla za dvě.

T: hm

N: né to protože jsem dělala z vlastního zájmu

T: že vás to bavilo.

N: nó bavilo a tu literaturu a tu to... tvarosloví to taky ale skladbu syntax to jsem... základy jsem dostala na měšťance na gymplu jsem v syntaxu excelovala a tady taky. a ty základy takovou učitelku nějakou jsme měli na v tý měšťance kdy jsme brali přístavek podmět a tyhle ty že mě to naučila tak že jsem z toho na tom základě stavěla.

T: že se vám to zafixovalo

N: zafixovalo... no ...

T: a v kolika letech jste se pustila do toho dálkového studia?

N: nó tak@ klukovi bylo protože jsem potřebovala něco k tomu tělocvikovi něco klukovi bylo necelej rok a to jsem nemluvila o spartakiádě v tom roce se nacvičovala spartakiáda a nacvičovala jsem chlapeckou šestačtyřicítka ...každé kluk měl v ruce míč.

T: @

N: to to mi vzalo kus života tedy...

T: @

N: prostorově náročný, ono to byla krásná skladba teď jsme na to zrovna s tou Věrou vzpomínaly...to byla asi nejlepší skladba tehdy v šedesátém roce... (?) hudba moderní to bylo a něco nového ale těžký no.. a to jsem študovala tu ruštinu já jsem literaturu znala ale neučila jsem tu ruštinu a nás učili po válce sami ty co byli něco před námi...

T: hm

N: tu ruštinu...asi rok nebo dva nás Ruska učila... no ale literaturu měla jsem přečtenou no a to takže jsem studovala padesát devět jsem začala v šedesátém třetím jsem ...skončila padesát devět no na podzim a šedesát tři jsem měla státnice, tu češtinu jsem začala... pak jsem měla Pavlu v šedesátém čtvrtém a v tom šedesátém pátém jsem asi začala češtinu protože někde v tom osmašedesátém jsem dělala státnice z češtiny.

T: hm

N: no a muž ten byl hodně pryč... učil na vejšce a voni měli kurzy a taky hodně dělal, lyžoval pak založil tady s orientačním během (?) taky běhal atletiku, to babička ví že byl hodně pryč.

T: hm

N: nebylo to lehký některý věci...možná...jednak jsem byla zvyklá dělat, hodně, takže jsem neproklábosila někde nějaký takový chodit si popovídat s někým na to nebyl tehdy čas

T: hm jste studovala,

N: nó dvakrát třikrát tejdně trénink potom když jsem tó tak mi jeden odpustili... nó konzultace byly, to jsem měla nějaký volnej den na to asi nějaký volnej den to už si nepamatuju...asi volnej den, asi o nějakou hodinu míň z úvazku jsem měla dvacet jedna hodin nebo dvacet tohleto už si nepamatuju detailně ne. a na ty státnice jsem na ty první neměla volno pak na tu češtinu jsem měla čtrnáct dní volno.

T: hm

N: to si pamatuju že jsem měla ale na tu ruštinu ne, kluka v jeslích, žádný... babičky dědeč/ tady aby někdo hlídal taky jsem jezdila na tu košíkovou taky jsme hráli jednak oblast a taky jsme hráli druhou ligu a muž byl někde pryč tak jsem si musela někde musel bejt tak někam jsem ho musela dát toho kluka,

T: ke kamarádkám?

N: nó známejm, kamarádkám jsme si ho předávali jsem přijela oni mě ho přivezli na nádraží...nó to babička se Jirkovi věnovala víc, jednak měla ty rodiče tady,

T: hm měla taky jedno dítě,

N: no taky měla...zas neměla muže já měla muže, kterej taky někdy... oni děti moc nemocný nebyli našťestí kluk chodil do jeslí já nevím babička možná ale jí rodiče hlídali... ale naše děti chodili do jeslí ale nebyly moc nemocný ale k doktorovi to občas muž šel muž s nima šel, když musel

T: se zapojil taky

N: nó přece jenom...

T: takže to jsme v těch šedesátých letech pak ten rok šedesát osm jak jste prožívala? takovej politickej mezník.

N: já ti řeknu já jsem prožívala srpen šedesát osm ve Švýcarsku.

T: jó?

N: my jsme byli tři neděle na zájezdu vysokohorská turistika.

T: hm

N: tak já my jsme jezdili do těch hor předtím jsme přešli Rylu a Pyryn v Bulharsku,

T: hm

N: s věcmi pod širákem spali bágly na zádech všechno sebou, to bylo tvrdý, čtyři pět chlapů čtyři jeho studenti vysokoškoláci, a já a to jsem si říkala to jsem nevěděla že pojedu sama přece jednu ženskou bych bejvala... potřebovala a oni byli nadupaní jak se říká, byli to orientační běžci a lyžaři,

T: ty chlapi mají větší silu ještě když jsou vytrénovaný,

N: ták musela jsem já jsem byla fyzicky zdatná to jo to jsem byla ale přeci jenom byli chvíli protože tam jsme i oni toho měli dost á tam odtud jeden z nich z těch pěti nebo z těch čtyř že byl můj muž a já, tak to je ten můj přítel.

T: jo takhle že se znáte už dlouho,

N: nó to my se známe on je mladej o deset let mladší...no známe se právě...na...mě to nenapadlo..z těch čtyř mně byl nejsympatičtější a oni taky mě obdivovali, to vím co jsem vydržela. pak jsme přešli Fagaraš to byla zas jiná parta to byli mladíci taky ale pět mužskejch a já,

T: @

N: pak jsme byli v Julskejch Alpách na Triglavu to jsme vyšli Musala nejvyšší hora Balkánu žé, jo a Triglav je obtížnější výstup ve Slovinsku to jsme byli já nevím v kterým roce už, v tom Bulharsku jsme byli v šestašedesátém to si pamatuju, no a v tom osmašedesátém jsme jeli Rakousko Itálie Švýcarsko.

T: hm

N: á jedenadvacátého srpna mám výškovéj rekord čtyř tisíce sto.

T: @

N: ve Švýcarsku jsme byli...Interlaken vlakem jsme jeli Eiger jak tam je pak jsme šli na ten (Munch?) jenom navázaný... s cepinama navázaný ve trojcích s horolezcem, šlo nás tři ne celej zájezd tři trojce,

T:hm

N: v tom Interlakenu jsme...právě ...takový kusý zprávy byly no a to taky přispělo k tomu akorát dva nějaký neměli tu děti neměli žádný vazby ty tam někde zůstali.

T: hm

N: starší myslím že ona byla židovka há nevím já jsem se o to ale ostatní jsme nevěděli co se tady děje měli jsme tu rodiny, tak jsme pospíchali já měla Pavlu u maminky na jihu tej byly čtyři a kluka jsem měla ve volešnici nó takže jsme potom přijeli domů nó, tak to už bylo jsme přijeli tejdén už po, takže nák ty bezprostřední reakce jsme čekali byli jsme v Lucernu ne... v Zurichu na letišti a koukáme nepřistávaj nelítaj letadla takže nák...tak jsme to prožili

T: kontrolovali vás nějak hodně na letišti potom že přilétáte ze Švýcarska?

N: my sme jeli autobusem.

T: jo takhle.

N: nó to nebylo tehdy to bylo až pozděj bylo víš to asi v tom osmatřicátým /myslí 68/ to nebylo tak nák... bezprostředně v těch dnech to nebylo...

T: hm

N: já jen vim že já ty Němce nemám ráda moc..že bych jako já vim že kolektivní vina by neměla bejt... ale já jsem... zažila... nebo v těch Bernarticích prostě ... my jsme nechodili poslední měsíc do tý měšťanky protože tam měli Němci vojenskej vojenský sanatorium nó lazaret.

T: jo.

N: nó a chodili jsme pro úlohy jednou za tejdén do hospod, my naše třída chodila do Husovy kaple .. no pak co člověk slyšel co viděl ale jako i když jsem byla dítě no ale...

T:ale stejně to člověk nějak vnímá.

N: no vnímá to víš že jo takže uprchlí národní hosté víš co to bylo?

T: ne.

N: to byli uprchlíci z východního Německa,

T: hm

N: z toho východního Pruska, to je teď polský že jo...tak ... byli zase v Borovanech ve škole a museli je ubytovat lidi taky...kdo měl větší byt je dostal příkazem ubytovat říkalo se oficiálně národní hosté ale byli to uprchlíci že jo...německý tak vim že taky že tehdy jsme tak trošku rozuměli tehdy všichni pak němčinu po válce odmítali.

T: hm

N: my jsme měli že jo dějepis nebyl...učitele zastřelili Němci jednoho z těch našich učitelů a spolužačky tátu á tu.. tos neslyšela doktorka (?) to je zas jiný povídání, tak ta holka chodila o dva roky vejš čtrnáct a taky ji zabili zabili je byli ukrytý v zahradě a zabili je.

T: hm

N: takže se chovali jako zvířata osmého května.

T: hm

N: čtyřicet pět osmého května.

T: nebyl už žádněj důvod.

N: no neměli jistě jistě právě v těch Bernarticích já jsem tam byla den potom co se to stalo protože.. chlapi když se tam začalo jako že jdou ze vsi no a oni na kostele měli kulomet tak to ostřelovali ...a tak se vrátili a nák vzali si s sebou věci chleba a tam to někde nechali tak mě poslali pro ten chleba...

T: hm

N: druhej den abych tam došla á tak vim jak to tam vypadalo jak po vymření a těch (?) taky voni někdo říkal pojď se tam podívat ale já jsem se vrátila protože tam byl když jsem viděla nasáklej krajíc chleba krví...tak jsem se votočila na to jsem to jsem zas nemusela vidět, á takže vim že se chovali... hrozně takže já Němce neřikám že všechny tak jsem jim v určité době nevěřila nevěřila.

T: máte takovýhle vzpomínky na ně,

N. nó kdo má takovýhle vzpomínky tak je to těžký vim že je to jiný všechno... ale to mám z toho jedenáctýho května vzpomínku... která mě utkvěla v paměti byl to pohřeb těch obětí a ze školy jsme na to šli tam jsou ve Valticích na hřbitově, naši tam jsou taky pocho/ máme taky hrob a pod nima jsou právě tyhle ty oběti... pomník tam maj, to oni se o to staraj tedy,

T: hm

N: nezapomínaj, šli jsme tedy jedenáctýho května čtyřicet pět a my jsme šli z toho pohřbu víc lidí já nevím, a proti nám šel od Bechyně průvod zajatců německejch ...tam osvobodili to Rudá armáda tak Rusové s nima tam to vede ta silnice takhle z kopečka a tam tomu jednomu Němci se udělalo zle.

T: hm

N: posadil se takhle do příkopu, a ten jeden Rusáček tam s nim zůstal vzal tu flašku a dával mu napít...

T: hm

N: a ty lidi od nás ze vsi už nevím který to byli říkali podívejte on mu dává napít měl by ho radšii zastřelit takže nálada byla taková nenávisť k Němcům... takže chápu nebo ... jak se mluví o těch.. že v těch pohraničí někde ty Němce ...

T: zabili.

N: zabili, nějaký že ty lidí byly tak. ..(?)

T: taková pomsta prostě

N: pomsta ano.

T: to je těžký.

N: těžký těžký, to bylo to by to člověk musel prožít á já vim že jsem byla straně toho to byl klučík, osmnáct mladej takhle mu já to vidim před sebou jak mu dává napít a ty lidi dospělí chlapi z Borovan říkali podívejte on se s nim ještě babrá mu dává ještě napít místo... aby... zasloužil jedinež zastřelit.

T: hm

N: tak taková byla nálada, když jsme šli z toho pohřbu tam zastřelili civilisty jenom proto že měli vyvěšený vlajky protože se čekalo už osmýho května v Praze revoluce že,

T: takže ta záminka byla že měli vlajky?

N: vlajky, dozvěděli jsme se pak já si ho pamatuju toho Němce v lazaretu byl v té škole chodil jestli neměl nohy měl berle no. já typickej Němec a v tom tý a ten je povolal od tý Bechyně oni ustupovali k Američanům, ona byla demarkační čára Vltava a to je od nás od těch Bernartic dvanáct kilometrů možná ani ne deset na Podolskou.

T: hm

N: á takže oni se přesouvali a on je pozval a nikdo po nich nestřílel legionáře jeden chlap už s trikolórami chodili a legionář se před nima schoval jak byly studně víš ...se stříškou oni se tam dobyli... ne že by ho zabili ale dobodali dobodali no

T: hm

N: a tohohle byli lidi svědkem. tenhle ten co viděl ty trikolory vlajky tak je tam pozval. jinak ne že by se tam někde nějaký partyzáni proti Němcům že by je začali střílet, nic. nic. jenom ten amok z toho.

T: takový smutný.

N: tak jsem v Liberci padesát let vidíš, to jsem ani neoslavila @

T: @

N: šestnáctýho září to jsem si vyřizovala ještě to aby mě propustili měla jsem si sehnat někoho za sebe a ...

T: a pak takovej další mezník možná spíš jako osobní, vám někdy brzy zemřel manžel.

N: nó až osmdesát osm, děti šly na studia sportovaly Pavla zpívala, hrála volejbal dělala atletiku kluk dělal atletiku dobře lyžoval dobře... á tomu jsme to rozmlouvali na fakultu tělesné výchovy to víš ty sportovci k tomu sportu,

T: po rodičích@

N: to vnučata to maj už zakázaný jít na kantořinu,

T: @

N: no fakt , to ne...to není žádněj med teď učit víš ,ne to není možná ještě na gymplu trošku ale na jinejch školách.

T: vnímala jste ten rozdíl jaký to bylo učit já nevím před třiceti lety?

N: to víš že jo...úplně ty děti něco jinýho že no já ta mladá v tom Sezimově Ústí jsem měla já teď když se s nima potkám, o čtyři roky mladší tak jsem je přivedla některý ty k atletice to jsem se teď potkala, ja nevím tu jednu jsem nepoznala když jsem byla na maturitním na tom srazu tak se tam... mi říkali jedna ta moje žákyně si vzala jednoho máho spolužáka respektive on ji si vybral,

T:@

N: á ... ten co mi doporučil byl taky na svatbě já měla ve třídě takovejch kamarádů jestli víš ten herec Potměšil jak je po tom úrazu na kolečkách,

T: vim vim.

N: tak jeho táta se mnou chodil do třídy.

T: jo?

N: nó

T: jak byl Potměšil v tý třináctý komnatě tak tam jeho táta vystupoval,

N: aha já to neviděla.

T: on hodně studoval, co?

N: jó on študoval s mým mužem a znal ho kamarádili a můj muž taky fakultu tělesné výchovy vystudoval,se mnou to byl kamarád, seděl za mnou nebo jsme vždycky dělal tu atletiku, ale on se rád takhle Jarda... nechal poslouchat.. už jako student.

T: hm

N: o některých věcech mluvil to jsem si říkala ježiš to je složitý,

T:@

N: když von vo tom vykládal no to já jsem přes ty lyže tam se nelyžovalo tam nebyly podmínky pak copak by mi naši koupili lyže tenkrát á o mazání já když jsem ho poslouchala pak když jsem to viděla běžet můj muž byl lepší než von,

T: hm v tom sportu?

N: no i ve studiu oni byli spolužáci ne vejšce a já byla na tom, spolu jsme chodili do gymplu. a tu atletiku dělali a prostě všechno. já o něm vim všechno on je teď to špatnej nebyl na srazu, prej je na mrtvici a na vozejčku no znám i jeho ženu myslim mámu mladýho...

T: hm

N: já jsem odbočila od toho Jardy... já si vzpomenu... proč k tomu Jardovi jsem se dostala... jó už vim tak tomu Ivovi říkám oni jsou tady děvčata z atletiky támhle v cukrárně děvčata z atletiky běž tam za nima, já jsem šla a ty dvě z toho byly moje žákyně a taky už to,

T: @

N: a ještě tam seděly dvě ty ale byly mladší tak jsem tam hodinu seděla my jsme vzpomínaly tu atletiku oni si tam žijou pořád, ne ta je v Německu Hana s tím mým spolužákem ta je v Německu s Ivošem, ale tamty tam žijou, no tak se vzpomínalo já jsem se ptala na někoho ...koho jsem padesát let neviděla,

T: @

N: takže byli jednak byli chytřejší, na těch učilištích na těch učňovských školách, tam chodili kluci který byli který se nechtěli študovat hlavně ty radiomechanici tehdy a slaboproudaři tak to byli dvojkaři víš, ty nechtěli študovat něco byli přes tu techniku tak tam byli chytrý kluci a teď málo,ne málo a ten přístup to říkaj všichni a na základce,

T: mě to zajímá že zvažuju že bych šla učit ale spíš na gymplu,

N: nó no na gymplu to ještě jde tam učí snacha, no ty taky se našli na vejšce, taky učí angličtinu tělocvik. no tak jsou víš... i tam se projevujou aspoň to Lenka říká rozdily... ty frackové z těch zazobanejch rodin.

T: hm, jak třeba dřív – byli všichni na tom tak stejně majetkově?

N: no nebylo já jsem ještě poznala rozdily trošku, to ještě bylo znát na gymplu jsme z dělnický rodiny byli dva. já a eště jeden kluk. takže žádný intelektuální zázemí pochopení tohle je ta práce a tohleto si vyvzpomněli že si budu učit číst já jsem byla šilenej čtenář, jsem dosud... takže byli do toho gymplu dřív chodili.. ani proto můj tatínek nechtěl nebylo to zvykem,

T: jasně no .

N: nebo nějaký řemeslo ale pro holky taky jakej bylo švadlovinu kvůli tomu jsem šla do gymplu. á prodavačky potom a takový ne že bych se na to dívala z vrchu ale...

T: nebylo to pro vás.

N: nebylo to pro mě a ...takže jsem poznala ty trošku... ale nebylo to nebyli tak taky jsem měla kamarádku že byla... z rodiny že měli fabriku jim sebrali teď ji to v restituci vrátili něco... a ona si vzala za muže vona má smysl pro humor říká no já tady kapitalistický dítě jsem si vzala... z ČKD největšího komunistu.

T: @ jak to ten osud někdy zaonací.

N: z komunistický rodiny, no vopravdu ale vona si z toho dělala to... nebyli to... nebyla, jistě byla měla více možností vybírat si...(?) na lístky bylo žádný obědy ve škole nebyly a takovýhle, ne na to nebudu já na to nenaříkám. bylo to tak teď jsou ti dávají to najevo někteří ne všichni... ty zazobanci těm kteří na to nemají... najevo...

T: takovou nadřazenost?

N: nadřazenost zesměšňujou... a tak dále to je nehezky v tomhle tom.

T: a ten vztah k učiteli jak se podle vás proměňoval?

N: respekt k tomu kantorovi tolik neuznávají. já vim když potkám ty z těch dřívějších dob ty žáky já je ani nepoznám vždyť jsou to důchodci,

T: @

N: někteří jak se hlásej a tak vzpomínaj na něco jak jsem je honila a tohle a taky srazy dělají tak vim co se tam dozvim... vod nich co jsem se dozvěděla že ale teď nemaj úctu před ničím, bych řekla.

T: mně z vašeho vyprávění přijde podobně jak říkala babička že vlastně dřív ty lidi drželi víc při sobě,

N: no při sobě no určitě.

T: tak se mi to spojuje,

N: i tó ten heleď sbor kantorském byl jistě byli i nějaký který nemuseli ale drželi pohromadě a teď každej na svou pěst.

T:hm

N: ta bezohlednost voni to píšou odborníci takže ta bezohlednost v tý společnosti ty peníze a peníze jsou...takový nevim... ty mladý... na těch vnoučatech to nevidim že by byli nějaký víš...zas spíš... já jich mám plno mám,

T: kolik máte vnoučat?

N: já jich mám pět. klukovi je čtyřadvacet Táňa tý je dvacet nastoupila teď ta je chytrá vtipná, malá ale dost nenarostla, zpívá a odmaturovala se samejma jedničkami á a měla skoro pořád samý jedničky na gymplu a... přitom je a je vtipná, hraje na saxofon byli teď v Norsku nó oni jsou hudebně po mým no můj muž byl všechny á... tak ty jsou starší a ty holky Pavliny, ty jsou mladší tam bude zádrhel menší že jsou nějaký věřící nó ...moc.

T: ona si vzala kněze že?

N: nó žije žije s tím knězem papež ho ještě ne to...já nevim jak se tomu jmenuje když ho musí... vyvázat

T: exkomunikace?

N: nó vyvázání z toho nó... Elišce je taky je trochu introvert ale jsou to ale je hrozně pracovitá až moc na tuhle dobu...

T: hm

N: no oni jsou obě ta Kristýna ta je v devítce ta zas (?) taky hraje oni všichni hrajou na něco ta hraje na flétnu tamta na saxofon a na piano, kluk hrál na klarinet, moje děti hrály na housle na kytaru... takže tak nevidím že by byli... Táňa ta je společenská pořád nějaký akce, ta je pořád v čudu.

T: hm

N: no a a kluk to je světoběžník.

T: @

N: dělal tu atletiku dobře taky reprezentoval za dorost, dělal překážky a ...je narostlej dobře narostlej /vyndává fotky dětí a vnoučat/

T: jó tady máte fotky.

N: to je rodina mého syna to je syn to je snacha, to je kluk vnuk

T: je vysokej

N: no stoosmdesátdevět a ta Táňa, někde byli na lyžích jezďej na ty lyže, a ty holky tady ale to už je asi tři roky na Vánoce na chalupě, my vždycky slavíme taky je nás tam deset to si oblíkli říkali že budou přišli v červeným že si najdou šaty tak tohleto je po mně tohleto je po mý neteři /ukazuje fotky/ no to je už tři roky,

T: tak to máte veselo když máte pět vnoučat to je fajn@

N: no jo no, tak to je ta moje dcera a to je ten můj vnuk, vona měla čtyřicátiny na chalupě

T: to je ta Pavla?

N: to je ta Pavla.

T: jo

N: a tudle je kluk, vnuk s kytarou, to je syn to je před třema roky.

T: tak se vám to zkombinovalo v rodině sport i hudba,

N: Kristýnka je na tu muziku na sport moc není, Eliška je míň na víc na sport a míň na tu muziku trošku jó hraje na tu flétnu příčnou ale zas tamty jsou lepší, no a kluk to nedělal dělal ten sport a pak tu muziku nechal ale Pavla o něm říká že by byl nejlepší z nich, kdyby to dělal no tak...co bych... no těžký období bylo když ten manžel můj byl nemocnej. Pavla dělala skončila školu zrovna vejšku s červeným diplomem že jo, na co jí to teď je.

T: @

N: a dělala...tu aspiranturu vědeckou. táta to chtěl tedy. jo á když to bylo špatný tak říkala že si ho vezmem z nemocnice a že zůstane doma, protože já jsem chodila do práce že se budeme střídat, tak jsme pět měsíců...

T: on měl rakovinu?

N: nó rakovinu to byla troska ...kosti. a všude potom už, a bolesti ...a tak to bylo... těžký období pět měsíců jednu noc mě za tejdén vystřídala že spala a vstávala každou hodinu jsem byla v noci vzhůru, každou. ještě našťestí jsem znovu usnula když bych byla to že znovu neusnu tak nevím...jednou jeden jednu noc v tejdnu Pavla prostě já jsem spala tady ona spala tam, vedle.

T: a to bylo pro něj asi fajn že byl doma, co? ne v tom nemocničním prostředí,

N: to byl dávno pryč víš

T: to by ho zdeptalo,

N: nó nó on toho moc nenamluvil že by to rozebíral, ale říkal že to má bezvadný jedinečnou ženu a bezvadný děti, řek takže kluk zase do koupelny a tohle to už bydlel ve Vratislavicích tak sem chodil a pomáhal do koupelny s ním a tohleto,

T: hm

N: to bylo těžký, takže děti se projeví jako hodně, ten kluk syn ten se postaral vo tátu, vo dědu vo babičku,

T: hm

N: odvážel do nemocnice sem pohřby... převážel všechno obstaral mladej byl byl hodně mladej tak to... taky Pavla byla v těch Mariánkách že jo... si vzala takovýho...psychicky jó ten chlap ...no taky to neměla lehký, já jsem asi...toje babička prožívá asi všechno moc...

T: moc si to bere.

N: tvůj život určitě,

T: hm

N: Jirky život všechno to protože byla soustředěná na něj ... já měla jsem dvě děti že muže to jsem... toho jsem ošetřovala prokázala tu největší péči jakou jsem mohla to ano...ale ten život za ty děti žít nemůžu.

T: pak taky to takový zbytečný trápení, že člověk...

N: no no, máš hezký oči po kom je máš?

T: @ nevím táta má zelený máma modrý.

N: tak po mámě.

T: no takovej mišmaš zelenomodrý.

N: ale víc do modra takhle se jeví víc z toho modrýho,
T: mně možná přišlo z toho vyprávění že jste měla víc aktivit než babička.
N: no já měla.
T: protože babička se hodně upnula na tu rodinu no a,
N: dělala do toho ROH.
T: no sem tam něco organizovala ona byla taková organizační,
N: jó byla čínorodá.
T: to mám asi po ní @
N: nó nó.
T: že jste měla jako víc vlastních zájmů ,
N: no to jsem měla.
T: že jste četla sportovala a že v tom stáří si pak člověk sám tak trošku vystačí, ne?
N: nó nó.
T: tak babička taky teď čte,
N: ale žila pro toho Jirku.
T: hm
N: já ne že bych pro ty děti ale nežila jsem jenom pro ně.
T: no právě ono je to možná i lepší.
N: pro mě určitě potom když jsem zůstala sama představ si...
T: a s tím přítelem jste už taky hodně dlouho, co?
N: no tak on sem chodil vždycky za mužem on sem chodil, á tak po mužově smrti se to tak nějak mě to tak ňák mě to napad/ o deset let mladší vždyt' on končil vejšku když jsme byli na těch horách ale to manželství měl takový nějaký ...ja nevím,
T: že se rozved,
N: nó já bych řekla že on mě potřebuje víc než já jeho.
T: jo?
N: no, tím že jsem byla dost... to že muž byl hodně pryč... já nebyla závislá na tom mužovi že ho musím mít za zadkem jak se říká, já jsem si dovedla najít činnost nenudila se.
T: jo
N: on je taky Jarda víš ten můj přítel,
T: jo?
N: @ hrozný @
T:@ tak se vám to neplete @
N: aspoň to nepletu@ ale ne že by neměl on je zdatnej, jezdí na kole ale pochopitelně na ten věk je velmi... zdatným... ale to zázemí prostě neměl...
T:nevyšlo mu to,
N: nó já vim jak na košíkové ta jedna Věra Regentová říkala ten Jarda k vám chodí proboha rozmluvte mu to.
T: jako tu ženu?
N: a já jsem říkala Věro to nejde když je někdo zamilovanej to nejde, ale měli tak ať tvůj muž mu řekne že to není ona tam dělala...
T: ty lidi okolo někdy viděj víc.
N: viděj víc to víš že jo ne to ne to nemá cenu, tak jsme chodili spolu já bych ale nechtěla si zvykat spolu taky jsme, jezdíme na tu chalupu a do toho na jih taky, ale netrávíme spolu veškerej čas,
T: hm že se navštěvujete trávíte spolu čas,
N: nó nó on ještě chodí do práce je už teda důchodce, né takže ten fotbal má já taky mám svý, kamarádky taky chodím já dokážu jít i sama,
T: tak to je taky fajn.
N: pak s těma na tu chalupu soboty neděle, tam je práce někdy jsem ráda když už jsem doma sama když je nás hodně teď nás bude zase deset,
T: svůj klídek
N: v tý chalupě se to nechá snýst ale v tom bytě to bych nechtěla to ne.
T: ale je to dobře že jste si někoho našla nebo si našel on @
N: @ no on si mě našel já bych nehledala to byla shoda okolností to víš že to je dobře to jistě to jistě člověk žije,
T: i to člověka vyléčí z nějakých jako (?)
N: to já jsem neměla ale víš...nějaký protože já jsem věděla že... nejhorší pro mě bylo se dozvědět že to je beznadějný. pak už ne/ nepřemějšlelas každéj den... kamarád doktor Čech mně říkal neberte si ho ,domu nevíte co vás ještě čeká...
T: hm
N: já bych vám to nedoporučoval ...takže jsem tó věděla že jsem vopravdu nevěděla co nás čeká... že si ani neotře pot

T: že se to rychle zhoršovalo, a váš muž zemřel tedy doma?

N: né no zemřel chtěl do nemocnice, nemoh dejchat my jsme nechtěli ale pak už. ..tak se tam odpoledne Pavla tam s nim jela protože tady byly malý děti jsem tady hlídala... bylo krásně dvacátýho nebo devatenáctýho, března a ještě jet na lyže...ale pak myslim Jára tady taky zůstal a vodjela Lenka jenom s tím Pavliným nějakým na ty lyže a Pavla odjela s mužem že doktorka v pátek tu byla doktorka ona sem chodila asi každéj tejdén, ale to byla Pavla s nim, ale to jsem přišla dřív do nemocnice doktorka říkala, á jsem říkala on chce pani doktorko vždyť on si tam ani pot neutře,

T:hm

N: vždyť nemůže jestli tady nějakej papír nechala já nevím byl pátek se sešli protože bylo Josefa ten Pavly byl Pepa, sešli se tady Táně bylo sedm měsíců nebo kolik byla malá klukovi byly čtyři roky.

T: hm

N: tak já jsem dělala nějakéj oběd a pak pořád chtěl tak jsme zavolali, syn šel s nim dolu s tím doktorem a říkal ten mu hned napsal že to chce do nemocnice, pak přijela sanitka ten přijel osobákem ten doktor přijela sanitka Pavla s nim jela protože tady byly ty děti, á oni potom odjeli do toho na chalupu já byla po dlouhý době sama říkali já jsem si nikdy nic nebrala na spaní, vzala jsem si něco na spaní no a ráno mě vzbudil telefon v sedm oznámili že zemřel ráno, takže veškerý odpoledne tam byl a pak jsem se dozvěděla z nemocnice že mu ho, něco píchli morfium co jinýho že takže zamřel ve spánku.

T:hm

N: po tom morfiu, pořád nevěděli kde je ložisko víš, zjistili to až když to měl v páteři a v... žebrech což není obvyklý, metastázi .

T:hm

N: á tak hledali... prostata játra žlučník nikde nic nenašli, to ložisko, no a pak ten doktor mi říkal co chceš abych ho pitval no no nevím co řekneš ty mě by zajímalo kde bylo to ložisko von říkal mě taky ve žlučových cestách ve žlučovodech... ne to byly takovýto sama kdybych na to byla to bych těžko...

T: takový nečekaná to bylo asi, on byl mladej kolik mu bylo?

N: pětapadesát nó sportovec nekouřil,

T: že by to člověk neřek.

N: neřek nevybírám si .

T:hm

N: ne hezkej chlap to byl... nó rodiče zůstali, a že jo

T: hm to asi pro ně byla velká rána.

N: no to víš že jo

T: když přežijou vlastního syna

N: dokonce jeden čas to bylo takový že dávali nevěděli co dávali vinu mně.

T: člověk to tak nemohl brát,

N: nó jistě já jsme tam nejezdila. a oni nevěděli já jsem tam nejezdila ten podzim takhle

T:hm

N: tak ten doktor Čech tam jezdil, tak tam zase jel a ten jim to tam vysvětlil.

T: a váš muž měl nějaký sourozence?

N: to je další věc... o čtrnáct let mladší sestru...no jak bych to ten syndrom...

T: Downův syndrom?

N: Downův syndrom, my jsme jedenáct let tam za ní jezdili starali když rodiče umřeli.

T:hm

N: už mě to potom... jídelníček prádlo, všechno...

T: že ona byla schopná samostatně fungovat?

N: všechno uměla vařit zatopit uměla uvařit si čaj, žili na samotě, taky jsme se brodili se Járou se synem po kolena ve sněhu tam není silnice.

T: hm

N: a to jsme taky jsme se tam jednou autem nedostali. do vsi vůbec. tak jsme museli v Tanvaldě auto nechat tak jsme museli hodinu do kopce jsme nesli to jídlo to bylo v dubnu.

T: ta jeho sestra ještě žije?

N: žije a je spokojená, já nevím před třema roky, jedenáct let jsme se starali, a já jsem řekla že mě to unavuje, jako ne tak fyzicky jako psychicky pořád přijít a všechno jí tam na to stejně některý věci byly zplesnivělý,

T: jak často jste tam jezdili za ní?

N: každéj víkend každéj tejdén za každýho počasí.

T: tak to je náročný.

N: tak do domova důchodců, když babička zemřela tak jí obec přihlásila do domova důchodců a byla přijata. a to jsme řekli je zvyklá doma, před patnácti lety asi... že to zkusíme prostě takhle no se o ni starat že některý věci dovede umejt nádobí uklidit,

T: byla tam sama?

N: byla tam sama ale ona byla zvyklá nó pak taky zestárla, taky jí je už přes šedesát čtyřicátý pátej ročník šedesát dva, no to jsme tenkrát odmítli nó a pak už to tehdy bylo těžký v zimě to bylo náročný ..á tak jsme jí přihlásili v domově důchodců je tam hrózně spokožená.

T: hm

N: když se jí ptáme jestli by nechtěla zpátky nechce.

T:hm

N: tak jezdíme tam za ni... taky jí vzali brzy bylo to do tří měsíců, tak voni znali od doktora nějaký ty a znali tu situaci, nemá rodiče nemá manžela nemá děti nemá sourozence.

T: hm

N: tak nejbližší je synovec.. a švagrová nó také tam je ve Velkých Hamrech, tak tam jezdíme.

T: a vaši sourozenci, vaše sestra ještě žije?

N: jo sedmdesát osm...jo ta má králíky slepice zahradu zeleninu pěstuje ve velkym nevim proč...

T: tak asi jí to baví.

N: nó že má činnost ale ty ruce jí bolejí, ale ta má když to bylo taky to říkali taky že jsme u čtyř vdov. jsme si z toho dělali srandu nó maminka byla vdova když můj muž zemřel, ve stejným roce zemřel tý neteří devětatřicetiletý muž lékař, na totěž.

T: hm

N: to bylo v osmdesátým osmým a osmdesátým devátým zemřel sestře muž.

T: hm

N: takže maminka byla ta zemřela devadesát jedna, nó maminka... á tak jsem se někdy říkala že jsme jak u čtyř když Blanka přijela ta je v Plzni ta vdova a zůstala tam měla nějakého přítele ale nevyšlo to nebylo to ono... tak se rozešli...á ...sestra že, já maminka a druhá její dcera ona má dvě dcery ta ovdověla když jí bylo asi dvačtyřicet.

T: hm

N: ta má ta si našla hned někoho ta nedovede bez chlapa bejt ta má, prostě přítele žijou spolu řadu let. život je to... ta moje neteř ta Blanka co žije v tý Plzni ta byla taky rok v Chorvatsku v tom jak se to jmenuje... ty zdravotníci v rámci OSN... jak se tam válčilo... tak tam sloužila jako kapitán nebo co to... víš tam byly nejmodernější přístroje nó když se po roce vrátila tak zaučovala když přišlo něco nového v nemocnici na áru nó a taky si to užila, když vezli nějakýho raněnýho tak kroužili někdy že je ostřelovali a pak až potom mohli přistát.

T: takový zážitky.

N: nó taky takovej dobrodruh to jsme toho napovídali,

T: nó @

N: @ hezky jste povídala a to jsme toho ještě nenapovídaly @

/domlouváme se napříště, že bych pozvala i babičku/

N: já jsem byla taky mám zážitek moc si z toho nepamatuju, z tý Ostravy ale nevim proč nevim proč mě poslali v padesátým roce byl mezinárodní kongres studentstva v Praze já jsem to nedávno vyhodila, jsem měla podpisy od různých těch delegátů tam, tak jsme tam jeli jako pozdravit. já si to už moc nepamatuju to víš jeli jsme z Ostravy vlakem v noci,

T: hm

N: tam jsme někde byli já nevim v jakým paláci to bylo ten mezinárodní kongres studentstva, tam jsme s nima komunikovali nevim jak a vim že jsem měla já jsem to asi vyhodila když jsme se z těch Borovan stěhovali jsme prodali tu chalupu, v těch Borovanech holky prodaly tedy, a jsme to vyklízeli o Vánocích právě ty noviny jak jsem ti dala,

T: jó jo

N: to jsme měli v Borovanech to jsem měla dávno

T: já vám je příště donesu si je ofotím.

N: nó no já nejsem kdo se v tom babrá ale tím že jsem to přivezla z těch Borovan tak jsem to měla tady na vrch,

T: to je ale zajímavěj materiál jinak se k tomu člověk nedostane

N: nó jinak tak...jsem měla i tu fotky z tý Prahy a na tý byly ty podpisy a to jsem v těch Borovanech to jsem si říkala to je na nic,

T: hm

N: tam byly v jazyce to jsem nepoznala určitě to psali zprava doleva, že jo nějaký z Egypta já nevim už si na to nepamatuju,

T: hm

N: já se já si pamatuju že jsme tam byli a zase v noci jeli zpátky do toho, do tý Ostravy vlakem...no to víš to byla taky cesta asi...no nějaký ty práce si pamatuju,

T: tak uvidíte příště na co si s babičkou vzpomenete.

N: ještě jednu věc ti řeknu, Ostrava se podepsala svazu mládeže vděčím za to že jsem posluchač vážnej hudby.

T: jo? jste tam poslouchali vážnou hudbu?

N: tam pouštěli tam byl rozhlas... na ty baráky tam někde kolem šestý hodiny byl já nevim kdo to asi (?) tam

byl takovej vzdělávací že pouštěli hudbu a výklad vždycky kousek a pak tehdy vim že jsem ležela taky jsem četla moc se toho nepřečetlo že, a ...nějaký knížky jsem přečetla byla tam knihovna... mou vlast vysílali,

T: hm

N: tak populárně naučně tam já jsem přišla k té vážně hudbě.

T: a zůstalo vám to.

N: zůstalo mi to řadu let jsem chodila jsem měla abonentky na ty koncerty tady.

T: hm

N: s jednou kamarádkou s jejím mužem jsme taky občas chodili ale to jsem chodila pravidelně a doma poslouchám hlavně Vltavu.

T: já taky @

N: @ tak vidíš no a tomu vděčím k tomu bych se jinak nedostala, v rodině a ve škole tam nás taky měli jsme hudební výchovu ale spíš takový teorie vo skladatelích a tohle.

T: hm

N: já jsem nebyla nějak hudebně nadaná abych ty houslový klíče a ty noty psala... ne.

T: tak to je pěkný.

N: k tomu mě pomohla, mě to bavilo pak jsem ležela na tý palandě, asi po večeri před večerí to bylo když jsme přišli z tý práce jsme chodili ve tři ,ve čtyři...jestli pak byl oběd já už si na to vůbec nepamatuju,

T:@

N: byly tam fronty v jídelně..nó pro pět tisíc lidí..nó..voni to pouštěli na ty baráky a kdo chtěl tak to vnímal,

T: jako když bylo volno ne při práci? to by asi nebylo slyšet,

N: né to asi né ono se chodilo asi na odpolední se nechodilo chodilo se na ráno... vidíš to si ani nepamatuju ale na odpoledne se nechodilo, to výjimečně, jako když přišly ty vagóny, to se šlo ňák mimo mimo to se chodilo nějak od sedmi do tří, bych řekla někdy se to protáhlo jsme se vraceli se zpěvem.

T: hm

N: z toho brigáda pohromadě nebo ta skupina co dělala se zpívalo. pořád. všelijaký pochodový ...to už si nepamatuju ...tam se hlavně dělalo ale že by nás tam buzerovali, nějakým školením to ne.

T:hm

N: to ne...

T: tak uvidíte co dáte s babičkou dohromady.

N: nó ta Věra jestli si... ale ta bylo v tom Milevsku, tam byla se mnou ten první rok v tom padesátém roce, a na tom Lipně to já si nevzpomenu... /zvoni telefon, vyřizuje hovor/ jsem nastoupila já jsem na tý škole dělala taky zástupkyni víš,

T:hm

N: asi dvacet let, my jsme tam měli dobrou partu. kantorskou a pak když přišli ty mladý... tak z těch starejch... a z těch mladejch se vytvořila parta, že jsme poseděli poslavili popzpívali potancovali,

T: hm

N: to bylo dobrý.

T: k těm brigádám mě ještě napadá šla byste do toho třeba jako znovu nebo to byla taková(?)

N: né šla bych do toho znovu musela bych mít stejný věk stejný myšlení.

T:hm

N: šla bych do toho znovu

T: vás to tedy asi bavilo pracovat ale pak když víte jak to dopadlo že to ten stát myslel jinak než jak to podával.

N: že nás zneužil

T: to je asi silný slovo ale

N: to já třeba,

T: spíš takový zklamání jestli to nebylo že se v něco věří a pak... ještě po tý válce,

N: ono to zklamání přicházelo trochu postupně, že jo ta byrokracie se slova byly jiný než činy no ale to je teď... slova jsou jiný a činy taky... ty voliči se taky voblbujou ale jinak.

T: jinak ale,

N: s vysokou politikou nic ... nic radši.

T: hm tak tady je ale nyní demokracie.

N: jistě jistě to je,

T: tamto předtím byl totalitní režim,

N: no jistě jistě to jako jo ale my jsme to tak...

T: vy jste to tak nevnímali

N: my jsme to tak necítili,

T: hm

N: víš později možná ty vysokoškoláci nějaký to ale v tom středoškolským já nevím, ta Věra taky v tý době jsme to necítili,

T: že byla taková spíš důvěra k tomu státu,

N: leccos se nevědělo víš ... takže já nevím no...

T: tak o tom popovídáme ještě příště s tou babičkou,

N: tak Marie ten osmašedesátý rok taky řekla odskákala vid'?

T: hm byla vyloučená ze strany, táta se nemoh dostat na vejšku.

N: já vim nó ...tim že jsem byla pryč.. já jsem nikdy do řekla já jsem se tak neangažovala.

T: hm

N: já jsem si dělala svou práci ve škole ...

T:hm

N:vždycky jsem byla nalevo hele a budu.

T:hm

N: to babička taky asi?

T: no tak ono nalevo spíš je tam nějaký sociální citění,

N: nó to jistě napravo není to sociální citění.

T: babička to mám asi tak napůl...

N: prostě to sociální citění... mě nějak neopustí, pořád táhne doleva že i s tím k zbohatlíkům nemám nemám důvěru ne. ne nemám no to se těžko předělá.

T: no jo

N: ty lidi po té válce víš byli... to nebylo donucení ten šestařicátý rok ty volby ty takový ten volební boj byl tvrděj... si pamatuju jak si na to vzpomínám, bylo tady to nadšení po válce a já nevím...

T: to asi nikdo moc nedomejšlel do důsledků,

N: ono po té válce to vždycky asi trochu bych řekla...reaguje se na ten konec války a chystá se něco nového co ti předkládaj.

T: člověk má asi takový růžový brýle.

N: jistě no růžový brejle to vystřízlivění...

T: pro vás to vystřízlivění asi nebylo tak drsný mně přijde, z vašeho vyprávění, jak jste se neangažovala v té vyšší politice,

N: no to nebylo ne ne já jsme se neangažovala, měla jsem svoji práci, své zájmy že... na tu dobu s tou partou košíkářů se scházíme víc, protože jsme prožili hezký chvíle ty zájezdy zápasy to je o něčem jiným zase.. my na tu dobu ...prožitou v té tělocvičně vzpomínáme rádi.

T: hm

N: ... tamto ostatní nebyli věci to nebylo že jo... á nevím no... byli jsme asi skromnější... a lidi měli k sobě blíž měli k sobě blíž.

T: hm to říkala včera i babička.

N. nó no měli k sobě blíž i v tom baráku v tom sousedství.

T: hm čím myslíte že se to takhle změnilo podle vás?

N: no ta doba,

T: po tom osmdesátým devátým?

N: no to hlavně hlavně... protože ale tady musíš bojovat o zaměstnání usilovat.

T: a dřív měli všichni,museli, takže myslíte že lidi jsou konkurenti nemaj všichni stejně?

N: nó konkurenti jinej smysl v tom bohatství, peníze peníze ...no hrajou největší dřív se uměli lidi pobavit k sobě blíž měli vždyť babička to říká taky to těžko ti vysvětlit, v čem to je já myslím že i ty psychologové...

T: je asi hodně faktorů společnost se během pár let hodně změnila,

N: to už začalo v osmdesátým ne až po osmdesátým devátým, já bych řekla že ta spotřební společnost že to nese hodně,

T: že třeba nejsou ideály tak po válce byly ideály zase až moc otázka jestli dneska jsou,

N: u některých jsou takový ty...nó přírodu a zvířata zas to někdy přeháněj ty ochránci... chápu něco ale něco přeháněj,

T: hm

N: ale ...nevím je to ...ne já bych řekla že je to ta spotřební společnost... nevím nevím já myslím že s tím maj i psychologové a sociologové co... na dojít k tomu kde je ta příčina, odcizení těch lidí.

T: jo myslíte že je to hodně orientací na peníze?

N: no já bych řekla že je to hodně, teď maj každej prostě touhu postavit, peníze vydělat postavit barák ukázat ostatním,

T: hm

N: já mám takový auto já takový je my máme tři my si to můžem dovolit sice to vůbec nepoužíváme ale můžem si to dovolit,

T: @

N:ale koupíme to nejlepší znám takový že si koupěj nejlepší vybavení sportovní víš ono kola a lyže a jako dohromady to nepotřebujou, ale mají značkový to nejlepší

T: hm

N: co je vede k tomu?

T: hm že taky dřív nebyl takovej výběr lidi měli stejný věci,

N: to si pamatuju že můj muž běhal lyžoval že jo tak iervinenky ...lyže který sehnal dostal nebo vyfasoval klidně jsme je mohli mít dole ve sklepe postavený,

T: hm

N: ty se neztratily... když jsme se sem nastěhovali tak měl lyže který jinak se jezdilo na těch...

T: jinak nebyly k dostání nějaký finský ne?

N: finský no to běžky že jo a klidně stály dole pod schodami.

T: to dneska,

N: představ si to.

T: dneska přikovat přivázat@,

N: no představ si to klidně stály pod schodama.

T: mně takhle přijde jak o tom povídáte že ty lidi nějak jako měli to svoje a byly s tím smířenéy.

N: smířenéy takže jejich touhou bylo žít...spokojeně, taky no nebo tak ňák... v pohodě i na tý vsi... já si vzpomínám já mam jiný zkušenosti to JZD vono to muselo přijít nějaký scelování aby se mohlo... hospodařit se stroji, nemohly ty úzký políčka... já jsem ze vsi tak to vim,

T:hm

N: ale družstva když se založily záleželo na lidech,

T:hm

N: tam ten největší sedlák když ho chtěli ňák na okrese že ho vystěhujou jako některý jestli o tom víc vystěhovávali,

T:hm

N: tak u nás družstva nebo předseda národního výboru řek já to nedovolim to funkce nechám,

T:hm

N: a zůstali tam teď ten kluk von je o něco mladší když potom přišel osmdesátej devátej, myslíš že si vzali pole zpátky?ani...Eva Stejskalů ty taky měli koně byli to sedláci tak ty říkali nám bylo nejlíp, já bych to nechtěl zpátky... ani za nic na ty doby vzpomínaj rádi představ si to mě překvapilo taky nikdo nešel soukromě hospodařit.

T: hm takže to záleželo na těch lidech.

N : na lidech, jak se postupovalo jak to tam prožívali jak se měli že a mně to když jsem s nima když jsem se s tím někde jsem se s tím Vaškem potkala von je asi já pamatuju když se narodil oni se mnou chodili do školy jeho sestry, a ten hospodařil po tom byl v tom JZD on zdědil na tom statku, na tom největším tak já jsem ani náhodou bych nešel hospodařit. to ani náhodou,

T: že to lidi nebrali jenom negativně že jim něco brali,

N: ze začátku,

T: záleží jak kdo

N: tak tohleto byl velkej sedlák,

T: hm

N: a Eva Stejskalů taky, a pak jezdil s traktorem dělal v družstvu,

T: hm

N: á já jsem říkala a hele to tě nenapadlo on on říkal to mě ani nenapadlo. tak je on je ten přístup různéj přístup víš.

T: hm taky třeba věřili v to když se to dá dohromady bude to líp fungovat a oni se budou mít líp.

N: oni se měli určitě nenadřeli se on říkal nejsem blázen abych každej tejdén neměl sobotu neděli á stával a chodil jezdil to měli no,

T: hm

N: to zemědělství takhle ale... nevim no... to víš že jsou možnosti se studiem vén jet, to všechno bylo sešněrovaný,

T: to když jsem se bavila s lidma kteří tu dobu zažili, neměli jiný možnosti tak byli spolu tvořili něco dohromady. dneska je to asi každej víc sám za sebe, ale už tam nejsou ty tak lidi pohromadě, můžou bejt třeba,

N: ale nejsou ne.

T: dřív člověk jako jedinec neměl takový možnosti.

N: nebyly nó dostal ses ven jenom... na tu turistiku vysokohorskou na tu stranu bulharskou Jugoslávie, pak jsme byli vlastně v tom... Švýcarsku v Itálii a... na těch horách no jo Marmoladu taky mám,

T: jo?

N: nó to je nejvyšší hora Itálie, to jsme šli taky přes ty Dolomity ne celej autobus jen asi deset (?) pak na tu Marmoladu, Kanasej a ...no jo tak já mam zážitky takový.

T: nó hezký zážitky máte

N: tak to jó, heleď my jsme byli taky v Koreji.

T:jo?

N: nejdál jsem byla tedy v Koreji.

T: jak jste se tam dostali?

N: my jsme byli na zájezdu v Diamantových horách zase.

T: hm

N: zase můj muž byl v Borovanech dřív než se předělal v pětadesátém jsme to ... se setrou měli jsme nějaký koruny jsme dostali po ro/ to maminka ještě byla tak jsme řekli že to dáme do chalupy,

T: hm

N: tak jsme ji nový kabát nový okna komín koupelnu a záchod a ...vevnitř ty místnosti to nebylo třeba, na zakázku dělal nám to někdo. a předtím byl záchod venku, víš budka tam byla u chalupy a tam byly vždycky noviny a muž tam někde já nevím v jakym roce to bylo na záchodě tam v novinách objevil... ještě to nebylo to ta mládežnická... turistická kancelář to nebyl Sporttunist ani Čedok ale já nevím jak se to jmenovalo pro mládež v Mladý frontě to bylo, takhle já totiž jsem brala Mladou frontu jako za studentskejch dob a pořád to tam pořád chodila Mladá fronta až maminka řekla, že to není pro ni čtení tak si vobjednala zemědělský noviny a to bylo pozděj ... a on tam našel nějakou nabídku do Koreje. já si nevzpomenu jak se ta svazácká turistická kancelář jak se jmenovala ale nám už bylo. čtyřicet určitě.

T: hm

N: já jsem říkala prosím tě vždyť je to pro mládež.

T:@

N: ale přihlásili jsme se tam nás jelo šestnáct víš,

T: -hm

N: a nebyli jsme tam nejstarší ještě tam byla nějaká režisérka z rozhlasu znám i to jméno ...režirovala i hudební pořady...byly tam v tom našem věku dva nebo tři chlapi támhle z Mostecká. tak jsme letěli do Koreji .

T:hm to letíte tak dvanáct hodin ne?

N: no nejdřív jsme letěli do Moskvy tam jsme byli v té Tretjakovské galerii, to si pamatuju tam byla výstava amerického výtvarného umění,

T: hm

N: že to byla nuda protože všechno samí bizoni.

T:@

N: protože to bylo,

T: to udělali schválně aby to bylo nudný, ne?

N: ne ne devatenáctého století,

T: jo takhle .

N: tam si měla neříkám v různých, obrazy převážně neříkám že všechno převážně pasoucí se bizoni

T: @

N: tak to je můj zážitek.

T:@

N: no a ještě jsme byli já si nevzpomenu tam se nejezdilo normálně to je středisko jejich církve pravoslavný, tam mají semináře jsou tam kostely je to od Moskvy asi osmdesát kilometrů nebo ani ne...já si nevzpomenu už na ten název a vona (*průvodkyně*) říkala tam se normálně nejezdí, a my sme říkali my bychom tam chtěli.

T:hm

N: takže tam to je jejich semináře jak se to jmenuje nevzpomenu si, a pak jsme letěli do tý to bylo zajímavý nad tou Sibiří nad Čínou,

T: to je prý vidět i čínská zeď, ne?

N: tam nahoře až ne. šli jsme jenom přes tu severní část do toho Fenjanu no a pak jsme byli, prostě dejchne na tebe tím dalším východem když jsme vystoupili na letišti je to něco úplně jinýho

T: jinej svět,

N: úplně ovzduší úplně to se když jsme vystoupili na tom letišti úplně něco jinýho byli jsme tam v cirkusu taky já o cirkus nestojím, ale byli jsme tam a v divadle, na těch typickejch to bylo zajímavý něco úplně jinýho tedy, už nevím co to bylo ale úplně něco jinýho. no a pak jsme jeli spacím vlakem na jih do těch Diamantových hor,

T: hm

N: pak jsme byli ve Vonsanu a ten Vonsan to je ... na tej osmatřicátěj rovnoběžce jak je rozdělení mezi severní a jižní Koreou,

T: hm

N: tam jsme byli na prvního máje zrovna a ten kult šilenej Kim ir Sena

T: hm

N: šilenej, kam se hrabali na Stalina tedy, šilenej. tam jsme byli taky v té jeho no šilenej já jsem říkala a když předtím mluvil rusky ten průvodce tak jsem něco taky něco řekla to tedy, tak se cejtíl dotčenej, ten kluk

T: tak jste si vyzkoušela ruštinu,

N: no tak jistě já jsem měla tu ruštinu a setkali jsme se s ruskejma turistama z Vladivostoku, v jídelně no a říkali že mluvim docela dobře.

T: hm

N: no tak já jsem nemluvila tam jsem byla nucena a ... tak tady ty Diamantový hory zas něco jinýho, tak to jsou ty mosty visutý víš,

T: hm

N: zavěšený se kejvaj s tebou, ta květena jiná, tak tam jsme byli nejdál v Koreji nejvejš na Munchu ve Švýcarsku a nejdál v Koreji.

T: a jak dlouho jste tam byli?

N: asi deset dní nebo tak ňák. bylo to na čtrnáct dní já si to nepamatuju jestli v tý Moskvě jsme byli tři dny nebo čtyři,

T: hm

N: to už si nepamatuju.

T: to je zajímavý určitě.

N: nó to bylo zajímavý to můj muž byl takovej dobrodruh.

T: hm tak to má ten váš vnuk po něm, ne?

N: @ tak to má to má,

T: @

N: to mám zcela určitě to dovedl k dokonalosti můj muž byl i v tom Finsku a ve Švédsku tam měl přátele z orientáku... ve Švédsku hlavně měl toho, některý věci jsou v tom tamhle ty svíčky ty ptáci to jsou na svíčky víš, tak to je vod toho od toho Jervinga nebo jak se jmenoval z toho Švédska nevím.

T: hm vy jste teda docela cestovali do zahraničí, co? asi víc než ostatní, ne?

N: tyhle turistický Bulharsko Rumunsko ...to bylo do těch Julskejch alp Slovinska to bylo se Sportturistem tam to bylo to jsme jeli vlakem do Bulharska do Rumunska to jsme jeli sami, jo.

T: hm

N: těch šest lidí vždycky sami.

T: hm

N: a šli trasy a svoji cestu á no a tamto bylo taky se Sportturistem to Rakousko Švýcarsko...to už bylo takový uvolněnější že jo v těch šedesátech letech.

T: hm pak se zas přitvrdilo,

N: nó a v tý Koreji jsme byli.. já bych to musela spočítat... klukovi bylo asi čtrnáct ...tak v pětasedmdesátým...

T: tak jste říkala že vám bylo přes čtyřicet,

N: byl v devítce a je devětapadesátej ročník že jo takže ...tak mu bylo tak těch čtrnáct patnáct, někdy v těch sedmdesátech letech... jo nó naši děti obě každej zvlášť Pavla i Jára byly na Bajkale.

T: jo?

N: eště taky za totáče jak se říká.

T: hm

N: zas s vejškou.

T: hm

N: já už nevím jak se jmenoval taky byl Pavle na svatbě ten kantor ten byl takovej dobrodruh taky tak jeli na ten Bajkal taky to zážitek.

T: hm

N: zážitky ti nikdo nevezme.

T: no jo dneska je to zas jiný že je spousta možností a člověk si musí vybírat.

N: nó musí aby tě to uspokojovalo abys na to měla že jo,

T: možná aby člověk jel někam protože on sám chce a ne že tam jezděj všichni,

N: ten kluk vnuk ten byl na tý Aljašce tam jel sám ale přes, agenturu pracovat dva měsíce takže se setkal s medvědy, vyrazil do hor

T: @dobrodruh

N: ty mě ale připomínáš pohyby babičku ty jsi podobná babičce že jo?

T: @ né ne

N: že jo? včera jste tady byli?

T: nó včera.

N: to mě tak nepřišlo ale teď když tě vidím,

T: ale co jsem ale viděla fotky babičky za mlada tak máme něco nó babička byla hezká jako mladá @

N: tak ty seš taky hezká holka,

T: @

N: tak babička byla vysoká že,

T: na tu dobu bylo hodně vysoká, hubená já jsem jí říkala že se jí divím že si nikoho,

N: nenašla vid'?

T: a ona měla nápadníků...

/bavíme se dále o životě mé babičky, paní Jiřina pak navazuje a vypráví o svých dětech/

N: nó no je to jejich život já tam ani nechodim moc ...k nim že bych tam nějak chodila, protože se vídáváme tak, na té chalupě se vídáváme oni tam taky jezděj naštěstí ty sourozenci jsou ... takhle ty rodiny se vídávají a snesou se na té chalupě víš,

T:hm

N: což je dobře co leckterá, je to Járy chalupa.

T:hm

N: my jsme se s Pavlou toho zřekli aby to mělo jednoho majitele.

T:hm

N: á on oni tam můžou přijet vona ta chalupa je dost velká takže oni se tam vejdou kdyby Lenka byla jiná tak třeba by to taky ráda neviděla, tak tam se vidíme vobčas já tam moc nechodim... holky někdy přijdou někdy je pozvu když jsou voni pryč na oběd v neděli když tady jsou když nejsme na chalupě. no tu Haničku já nejsem hlídací babička dobrá víš já jsem nebyla moc na hlídání.

T: hm

N: já jsem jim to řekla že jsem svoje děti vychovala sama a tak ne že bych jim nepohlídala ale tak jako to ne, když pětkrát na plesy děti byly malý hlídala jsem je a já jsem říkala plesy to už by stačilo.

T: hm tak u babičky to bylo tak že se tím sama realizovala ona nemusela taky kdyby řekla,

N: ty to říkáš ona se tím realizovala.

T: nó

N: kdežto já,

T: vy jste měla ještě jiný věci co byste chtěla.

N: nerealizovala takže tu Aničku té jsou dva vona to je šikovná holka ale je rozmazlovaná já bych ji vychovávala jinak že jo ...bych á občas ji pohlídám tak hodinku dvě nebo na chalupě. když jsme byli tam byla asi pět dní ale, že bych se na to... je to jejich oni maj ty děti tak ať se o ně staraj.

T:hm

N: jo možná jsem taková ne zrovna babička ideální.

T: ale tak ono je otázka.

N: no nejsem.

T: co je lepší když zase ta babička je tam moc, je fajn prostě když je ta možnost pohlídání ale aby tam ta babička byla zase hodně taky to není dobrý.

N: no že se oni bejvaj ty mámy který žijou se synem ...tak jsou prostě se mu obětují.

T: obětují to je přesný.

N: v tom domě bydlíte jak dlouho?

T: dva roky? chvílku, na podzim jsme se stěhovali.

/pokračuje povídání o domě, rodičích atd./

Rozhovor I. – paní Věra (*1933)

Paní Věra se narodila ve Vídni českým rodičům. Její otec byl Žid, ona tedy jako dítě ze smíšeného manželství²⁰⁷ trávila své dětství za války v izolaci od ostatních dětí spolu s o rok starším bratrem. Rodina válku

---

²⁰⁷ Podle Norimberských zákonů byla považována za míšence II. stupně. Srv. In: Pěkný, Tomáš: Historie Židů v Čechách a na Moravě, Sefer, Praha, 2001, str.: 340-342.

přežila, i když velká část příbuzenstva z otcovy strany zahynula v koncentračních táborech.

Vystudovala pedagogickou fakultu v Praze obor čeština – tělocvik a do svých šedesáti let učila na základní škole v Praze.

Se svým mužem panem Ivem má čtyři děti a je babičkou devíti vnoučat.

Budovatelských brigád se účastnila spolu s paní Jiřinou v Milevsku, na Lipně a na stavbě Nové huti Klementa Gottwalda v Ostravě, kde strávila měsíc v létě roku 1950.

Narativní interview proběhlo v příjemné atmosféře u paní Věry doma v Praze na Lhotce 17.10. od 9 hodin ráno. Prvních asi deset minut rozhovoru chybí, diktafon se sám od sebe vypnul, což jsem zjistila, až doma. K jejímu dětství za války jsme se naštěstí během rozhovoru ještě mnohokrát vrátily.

N: takže jsme bydleli několik let v Liberci já jsem tam učila na učňovce, pak se mi...šla jsem učit až když se mi v roce šedesát dva narodilo třetí dítě, jo,

T: hm

N: to jsem si nechala takovou chuťu nevím jak to nazvat prostě takovou pani taková stará pani která k nám chodila toho Vládika hlídat no, a když mu byl rok a půl tak jsem šla od tří šedesátého roku jsem tam učila do roku šedesát...šedesát šest nebo sedm počkejte, do léta šedesát sedm. do roku do léta prostě ten školní rok šedesát šest šedesát sedm a pak můj muž už byl mezitím zase v Praze v pětadesátém šel na vysokou školu a sháněli jsme byt tady, martyrium děsný načež jsme nic nesehnali, družstvo vysoký školy to bylo úplně zabít ty neměli žádný byty a v roce šedesát šest Praha vyhlásila akci pražský magistrát vyhlásil akci tisíc rodinných domků v Praze že má vzniknout. do té doby se domky vůbec nestavěli v tom období do roku šedesát šest kdo neměl parcelu tak prostě neměl ...tím že vyhlásili tuhle akci můj muž sehnal tuhle parcelu... a v roce šedesát sedm jsme začali stavět tenhle dům,

T: hm

N: jo, nejdřív manžel sám pak já jsem v létě přišla taky a pak jsem taky těmahle rukama jsem si tenhle dům postavila.

T: @ to jste dobrý ale.

N: no to bylo děsný a řekla jsem když jsme to dostavěli takhle jsem dala ruce a že už nic stavět nebudu, do smrti. a já jsem to dodržela a můj muž ne.

T: @

N: @ a pak chatu vopravoval no a v tomhle tom baráku teda bydlíme od roku šedesát sedm na Mikuláše jsme se sem stěhovali do těchle dvou místností nic nebylo hotový. nic. nebyly omítky schody podlahy záchod přívod kanalizace vody. prostě nic. a stěhovali jsme se sem protože jsme neměli vůbec kde bydlet, bydleli jsme ve stanu na zahradě,

T: @

N: @ což přes to léto šlo ale když začal podzim mlhy zima, to už nešlo to nás vzal do podnájmu jeden pán, známěj no ale za tři měsíce nás měl plný zuby protože jsme měli dvě děti tady, malej Vladiček byl v táboře u babičky ale holky byly s náma, se mu nedivím v paneláku takovouhle rodinu eště tak na Mikuláše jsme se stěhovali ještě netekla voda všechno tu bylo čerstvý topili jsem tu jako blázní ale stejně to bylo hrozný no a takhle v tom roce šedesát osm přes léto jsme udělali topení a instalaci vody a elektriku takže od roku šedesát osm tady Vláďa chodil do školy protože musel chodit do školy někam, holky chodily do školy no a můj muž prohlásil že dva roky se věnoval stavbě a že je to pro jeho profesní kariéru příliš, odjel do Itálie @

T: @

N: na studijní pobyt tedy a posílal mi peníze a já jsem za ty peníze najala zedníky a ty dělali podlahy omítky schody, jo schody udělal ještě můj muž ač je fyzik tak mu to nevyšlo@ máme o schod víc než jsme chtěli,

T:@

N: tedy do patra a von se vrátil za rok v šedesátém devátém a zorganizovali jsem omítky vnější a oni řekli že přijdou v říjnu že už tady manžel bude ale oni přišli v září jo pardon ještě jsem chronologicky zapoměla do toho se mi v březnu šedesát devět narodilo čtvrtý dítě@

T: čtvrtý dítě eště @

N: jo @ takže jsem měla miminko, půlroční, a přišli zedníci a řekli: paninko, v říjnu je pozdě na fasádu, ta se musí dělat v září, jsem říkala to je hezký ale já jsem tady sama, to nevádí, vy námto namícháte já jsem říkala co já budu míchat maltu jó to nevádí vy nám to namícháte, tak já jsem vopravdu..

T: @

N: to bylo vobdobí příšerný protože jsem měla čtyři děti,

T: hm

N: muže v tramtárii

T: @

N: a dělali jsme vnější omítky tuhle celou stranu jižní jsem vopravdu namíchala maltu to už byla míchačka

předtím jsme ji neměli to jsem řekla že musí být míchačka. a ručně jsem to vytahovala po kladce nahoru prostě ručně jsem tu maltu musela dopravovat těm chlapům nahoru aby mohli pracovat. byli tři zedníci v důchodu to je pravda že pracovali pomalejc, no ale byl to vopravdu,

T: naštěstí žila tehdy ještě manželova teta, tak ta nám vařila protože já jsem nemohla vařit protože jsem celý den stála u míchačky a tahala nahoru maltu a pak ještě v tomhle tom pracovním tempu jsme udělali tuhle stranu baráku, můj muž přijel prvního října a koukal co je to barák protože vůbec najednou byla vomítka no a tu poslední stranu dělal von. no bylo to vypětí a bylo to teda já jsem měla hodně energie hodně síly ale stejně byla jsem na mateřský dovolený a dělala jsem takovýhle věci@

T: @

N: bylo to byla to bojovka, musím říct že právě na tý stavbě mládeže jsem se naučila pracovat s lopatou,

T: se to člověku hodí v životě@

N: ale skutečně. takže ženská která v životě neměla lopatu v ruce by tohle těžko dělala já jsem vážno to jsme museli hasit vážno ještě to nebylo jako dneska s maltou kdy jsou pytle který se jenom s vodou smíchaj, tehdy písek vážno trochu cementu chtěli do toho a já jsem to po kýblech tahala nahoru no a pak se můj muž vrátil, byl na fakultě tedy pracoval a já jsem šla do práce když bylo Otíkovi pět let tomu nejmladšímu. jo děti chodily všechny do školy Otík ještě do školky ten první rok já jsem chodila do družiny nejdřív to tehdy nebyly místa jak n azavolanou že by člověk moh si vzpomenout že by chtěl jít do práce tak já jsem si vzpomněla a byla v družině půl roku tady naštěstí blízko kam chodil Vláďa do školy, holky do jazykovky Otík do školky a po půl roce za mnou přišel inspektor a říkal heleďte vy máte kombinaci tělocvik nešla byste učit do Podolí tělocvik a já říkám šla. pro mě by to bylo výhodný že jo, tak jsem šla a zůstala jsem tam asi dvacet let... počkejte já to musím spočítat šedesát devět se Otík narodil sedmdesát ...čtyři jsem šla do práce ...no a byla jsem tam do třiadvadesátého takže devatenáct let jsem učila na jedny škole velice ráda jsem učila musím říct a byla to škola se zaměřením na sport.

T: hm

N: tehdy. dneska už to není takový...už přede mnou jeden trenér zorganizoval byla to plavecká škola protože to bylo vedle bazénu tehdy těch sportovních škol bylo velice málo, dneska jsou všude že jo, takže z celé Prahy čtyři některý děti byly z Prahy dvě nebo já nevím... my jsme si mohli vybírat a ty děti byly výborný.výborný. ty chtěly dělat to plavání ty chtěly se tam udržet museli mít dobrou prospěch takže ta práce byla výborná.to se nedá srovnat s tím co je dneska ve školství rodiče byli výborný neboť jim záleželo na tom aby děti byly celý den zaměstnaný.pro ně to byl velký záhuť, ty děti tam musel být ráno v půl sedmý na bazéně a když jedna dívka dojížděla z Radotína a jeden kluk z Prady devět jo a i třeba z Kunratic tam jedna dívka jezdila takže to byl velký záhuť a ty děti byly denně byly zaměstnaný buď do půl pátý nebo do tří a ty rodiče to rádi podstupovaly protože věděli že ty děti nejsou nikde v žádný partě nejsou, oni tehdy drogy ještě nebyly a party byly no party byly jako, takže to byla výborná práce a tohleto jsem dělala do roku osmdesát osm nebo devět?to teď teda přesně ne osm osm. já jsem na tý škole pracovala dál ale už jsem měla být v důchodu,

T:hm

N: já jsem měla čtyři děti tak jsem mohla jít ve čtyřiapadesáti,

T: @

N: tak už jsem neučila tolik tělocvik tolik taky už jsem byla baba stará,

T: @

N: ale učila jsem víc tu češtinu, což mě taky bavilo ale už jsem neměla jenom tyhle plavecký třídy ale už jsem měla i normální děti který v Podolí bydleli, a patřily do tý školy tak už jsem pak po čtyřech letech řekla že končím.

T:hm

N: člověk má vědět kdy má přestat, mně bylo v tu dobu šedesát a já jsem si řekla konec. no, a od tý doby pak jsem třeba ještě šla na měsíc na tři měsíce ale neučila jsem už jako zaměstnanec,

T:hm

N: no a vod tý doby jsem tady v domečku rochním si na zahrádce,

T: @

N: zametám chodník @ a neuklízím protože mě to absolutně nebaví doma @

T: @

N: tak to je celý moje curriculum vitae @

T: tak určitě bychom to ještě rozšířily,

N: tak se ptejte no.

T: vy jste jaký ročník?

N: třicet tři.

T: a máte třeba nějaký vzpomínky na tu válku z dětství? napadaj vás nějaký výrazný momenty? váš osud byl v tomhle tom těžší,

N: no samozřejmě. no hlavně proto že já jsem byla jako Židovka já jsem nosila židovskou hvězdu, absolvovala jsem první ročník základní školy pouze protože v roce čtyřicet jak vám říkám všechny vyhodili ze školy naštěstí

maminka byla elementaristka učila na obecný škole takže celou válku nás učila my jsme denně ráno Němci nás samozřejmě vystěhovali z bytu kde jsme bydleli dneska to není samozřejmý ale bylo to tak šli jsme do jedné místnosti úplně v jiném koutě tábora do takovýho baráku byl to židovskej dům a voni jak sestěhovali lidi jakoby do gheta jakoby každá rodina měla jednu místnost a společnej záchod vodovod byl na chodbě no tehdy to bylo běžný tehdy to nebylo nic zvláštního že jo, a když odjeli transporty ve dvaacyřicátým roce tak vlastně jsme zůstali jediný v tom celým baráku tak nás zase přestěhovali jinam opět do jedné místnosti která měla padesát šest čtverečních metrů, nevím jestli si to umíte představit, místnost sedm krát osm že jo metrový zdi dům z roku patnáct tak si dokážete představit co to bylo dnes je tam muzeum a nebylo vůbec čím topit, nebylo co jíst, tatínek nebyl zaměstnanej a nemoh být zaměstnanej, maminka nebyla zaměstnaná takže jsme neměli z čeho žít. rodiče říkali po válce že jsme žili z úspor který měly být mým... věnem jo a, to bylo eště štěstí že jsme z tý Vídně přijeli s baťůžkem. maminka kabelku tatínek baťoh, protože jsme okamžitě jak Hitler zabral Rakousko tak se tam děly strašný věci, to já jsem vůbec netušila, to jsem dozvěděla až teď dodatečně jo.

T:hm

N: například jedna z věcí, Židi utíkali do Československa z Vídně nebo z Rakouska vůbec chtěli přeplavat Dunaj a dostat se do Bratislavy,

T:hm

N: Slováci je puškama zahnali zpátky do toho Dunaje a v podstatě nikdo z nich nepřežil. jo. a takovýhle věci se tam děly. takže se nedivím že naši sebrali nás dvě děti nejnnutnější věci mimo jiné vkladní knížku, teda jo, vopravdu nejnnutnější věci fotografie zlato pokud nějaký měli já nevím asi jo a vkladní knížky a takhle s holým zadkem jsme přijeli do toho Pacova. naši byli oba zřejmě dobře zaměstnaný měli dobrý platy tak jsme měli slečnu jako slečnu k dětem ona byla Česka ta Oli Olga ona se vdala za Němce za Rakušáka tedy a ona tam zůstala a zřejmě nás měla všechny ráda a všechny věci co šlo nám přepravila do Čech. takže my jsme měli svůj nábytek asi nějaký šaty i protože maminka třeba řekla tohle je ještě z Vídně, no dětský věci asi ne protože usoudila vono to trvalo rok a my jsme ze všeho hned vyrostli no to jsme asi neměli to si nepamatuju, ale bylo to takový velmi tristní, maminka třeba z Pacova máte představu kde je Pacov támhle je mapa /jde k mapě/ tady je Tábor, Pacov je tady,

T:hm

N: v Pacově je dráha tři kilometry od města a maminka jezdila... zhruba semhle někam do školy, stávala ráno ve čtyři hodiny aby došla pěšky na dráhu, vlakem jela do tábora vlakem jela tadyhle přibližně a pak šla ještě asi kus pěšky. protože nebylo jiný místo a protože neměli naši nic tak to musela podniknout a po roce když nám přišel nábytek z Vídně pronajali jsme si byt v Táboře a nastěhovali jsme se do Tábora /v Pacově měl její otec babičku/, tatínek z toho Pacova jezdil do Tábora což byla poloviční cesta ale maminka musela takhle brzy ráno a večer se zase vracela domů a nás hlídala babička. mně bylo čtyři bráchovi pět takže jsme byli malí děti. mně bylo čtyři a půl a bráchovi pět a půl, po roce jsme šli do toho tábora a tam jsme žili ze začátku normálně. protože už byla válka ta začala prvního září třicet devět to já jsem šla akorát do školy.

T: hm

N: ale ty proti židovský zákony nebyly ještě striktní a přece jenom Praha byla něco jinýho než Tábor. první rok já si docela pamatuju jsme žili docela normálně mezi všema dětma všema lidma a nebyl žádný problém.

T: hm

N: a v tom roce čtyřicet prvního září čtyřicet... přišlo to nařízení že musíme všichni ze školy teda maminka ještě dva roky učila abych byla přesná ale my jsme tři všichni museli ze školy no a to začalo bejt takový těžký.

T:hm takový vydělení.

N: no nesměli jsme se stýkat s dětma nesměli jsme chodit na veřejná místa na veřejný ulice to je špatně řečeno na hlavní ulice,

T: hm

N: mohli jsme jenom chodit na ty postranní uličky tak když jsme se nastěhovali v tom roce čtyřicet jedna čtyřicet to už přesně nevím na to starý město tak jsme chodili s tatínkem když jsme se doučili jsme chodili na starej židovskej hřbitov a to byla naše zahrada, mezi těma pomníkama jsme si hráli s kamínkama zahrádky jsme si tam s bráchou dělali vlastně jsme žili jenom my dva ještě než odešli transporty tak eště tam bylo pár židovských dětí takže stýkala jsem se s nějakou Haničkou Málerovou ale když ty transporty odešly tak jsme byli jen my dva. a ten židovskej v léte v zimě byl taková oáza pro nás je to takový morbidní já jsem to tak nějak nevnímala že jsem na hřbitově mezi kamenama byla jsem asi příliš malý dítě nebo já nevím. nebyli taky možná hrálo to že tam nebyli pochovaní moji předkové to byli cizí lidi protože moji předkové byli v Pacově tak jsme si tam tak hráli a v roce zase už to nevím přesně čtyřicet jedna dva tři to nevím vydali nařízení Němci že ty kameny z těch židovských hřbitovů se budou svážet kameníkům, aby se z toho mohly udělat nový hroby. jo,

T:hm

N: takže tam pracovali Češi čeští dělníci ty náhrobní kameny sváželi vozama na nádraží a vozili to Budějovic to mně bylo fuk. a v Táboře eště byl takzvanej novej židovskej hřbitov kterej proti kasárnám kasárna byly samozřejmě německý takže ten voni zrušili nejdřív pak došlo na ten starej židovskej hřbitov a před pár lety jsem se dozvěděla že místní lidé tak nějak využili příležitosti a nakradli si kameny a maj z toho prahey,

T: @

N: a teď to nechtěj vrátit. řekli že to nevrátěj. že už to maj zabudovaný v tom baráku, a že je to nezajímá.

T: to je šílený.

N: to jsem vůbec tehdy netušila a mně v té době fascinovalo že ty český dělníci který ty kameny lifrovali pryč se se mnou jako s dítětem bavili protože to byli dospělí cizí lidi áriji jak se tehdy říkalo a voni nedělali vůbec rozdíl a protože jsme byli tehdy izolovaný od normální společnosti tak to ve mně zanechalo hlubokej dojem prostě ten pán já nevím jak se jmenoval já ho vidím před sebou úplně bych ho ten pán určitě zemřel v tom roce čtyřicet dva mu bylo čtyřicet pětáctyřicet v mým očích byl starej ale on určitě nebyl starej když pracoval s kamenem no ale já jsem byla malý dítě byly dva ty dělníci a oba se k nám moc hezky chovali,jo,

T: hm

N: takže ten židovskej hřbitov úplně vyholili zůstal tam jeden starej židovskej kámen někde ze sedmnáctýho století nevím proč asi se jim nelíbil každej rok teď po revoluci ne hned po revoluci ale pár let je tam na tom místě taková vzpomínková slavnost.

T: takže tam taky jezdíte?

N: no jezdím tam.

T: takže takovej hlavní vrstevník byl váš brácha,

N: jedinej jedinej@ já se pamatuju že v tý ulici kde jsme bydleli bydela ještě jedna rodina a měli děti zhruba našeho stáří, a na tu Vendulu Vendula menší se jmenovala nevím proč si to sedmdesát let,

T: @

N: tak s tou Vendulkou jsme trošku nesměl nás nikdo vidět já jsem nesměla chodit k nim ona nesměla chodit k nám ale přece jenom takhle na schodech tak ňák jsme se kontaktovaly.ta měla taky bráchu tak asi šest ten byl snad mladší já nevím už si to prostě nepamatuju.

T: a váš bratr je mladší nebo starší?

N: starší o rok starší. á @ von je taky takovej po válce potom jsme se v podstatě možná to bylo reakce já jsem o tom několikrát přemýšlela, na to že jsme tu válku museli prožít takhle spolu tak se po válce ode mě úplně distancoval měl svoje kamarády jó svoji třídu já jsem byla holka jenom,

T: tak to bylo taky to pubertou,ne:

N: nó asi válka skončila mně bylo jedenáct jemu dvanáct jedenáct a půl dvanáct apůl teď přijde puberta že jo a ty holky pro něj byly takový podřadný a já jako ségra echt podřadná,

T: @ nó.

N: já nevím jestli máte takhle staršího bratra?

T: né nemam ale znám to z vyprávění.

N: funguje to tak. po válce potom už jsme žili každej svůj život bych řekla a pak jsme se zase sblížili pak zase až úplně v dospělosti po tom Liberci kdy jsme přišli úplně zpátky do Prahy von nemá děti takže miloval hrozně naše děti tak jsme se zase sblížili a do dneška je miluje a mě taky jo @ a velice jako i bych řekla že se přibližujeme sobě duchovně bych řekla on byl vždycky naprostý premiant školy vždycky měl samý jedničky ze všeho a šel studovat matematiku a já tělocvik a češtinu úplně jsme se jako rozdělili i co do zájmů i tak ňák k tomu jsem se nedostala pokud jsem chodila na gympl tak jsem chodila do skautu do Sokola ve škole jsem všechny tělovýchovný kroužky absolvovala byla jsem velmi komunikativní vždycky brácha byl spíš takovej matematik samotář už na gymplu se takhle vypracoval, sice měl pár kamarádu jako nikdy nebyl tak sportovně zaměřenej nikdy, maminka nás nutila lyžovat bruslit plavat on to všechno dělal ale s takovou nechutí@byla to pro něj prostě zátěž zato já jsem to dělala s ohromným elánem chutí každej den ráno v šest hodin jsem chodila plavat a ráno na atletiku na basket nebo do skautu nebo na nářadí do Sokola tomu učení jsem se moc nevěnovala takže jsem pouze měla vyznamenání ale samý jedničky nikdy, ten život na tom gymplu byl takovej jako pro mě hodně vopravdu takovej komunikativní měli jsme dobrou třídu znáte Marii už takový taková tam byla užší parta deset patnáct lidí třeba jsme chodili spolu na přednášky večer tam jsme měli vynikajícího kantora na biologii a chemii on dělal i večer přednášky pro studenty, a my sme třeba se tam sešli na tý jeho přednášce a jeden kluk z nás dneska je docent profesor já nevím co všechno možná budete znát je to tatínek toho herce,

T: jó to mi říkala paní Jiřina,

N: a von bydlel v Lomu u tábora je to asi osm devět kilometrů a my jsme s nim chodili večer do toho Lomu a pak jsme se zase všichni vrátili ten Jarďa šel domu a my jsme šli pak taky domu nebo jsme chodili v srpnu vždycky se koukat jak podaj hvězdy prostě taková dobrá parta, některý ty kluci byli přespolní protože to tehdy bylo běžný,

T: hm

N: i dneska jezděj lidi do gymplu z různých koutů, toho okresu a přesto se ta parta tak nějak udržela, měli jsme takovej hezkej gympláckej život bych řekla. nikdo z nás nekouřil žádný drogy to se ne to/ ani jsme nepili alkohol protože jsme byli takový sportovně založený tak se to odehrávalo více méně ten společenskej život v klubovně svazácký von nás pan školník pouštěl i odpoledne večer nebyly s tím vůbec žádný problémy, no tak @

T:@

N: abych se vrátila k tý válce snad ještě pak mám hlubokej zážitek z hloubkařů já nevím jestli víte co to bylo?

T: to nevím.

N: to byly americký nebo anglický prostě spojenecký letadla který litaly byly nálety v táboře je velká železniční křižovatka voni nalétávali na lokomotivy spouštěli se hluboko z tý vejšky přímo k těm lokomotivám a ty rozstřílely proto se jim říkalo hloubkaři,

T: hm

N: byl vyhlášený nálet a my jsme se šli schovat v táboře jsou do dneška ty sklepy z dob husitských to nevím jestli víte,

T: to nevím.

N: celý náměstí je podkopaný z dob husitských a jsou tam chodby teď se tam prochází když byste jela do tábora tak v muzeu je vchod do těch chodeb a jsou tam cedule pod kterým domem zrovna jste.

T: @

N: @ no, a my jsme bydleli právě u náměstí tak jsme chodili do těch sklepů ono to nebylo moc propojený tehdy a chodili jsme do toho sklepa do těch chodeb když byl nálet to bylo docela výhodný voni ale nikdy nebombardovali město nikdy, nikdy. ale do těch sklepů se muselo jít protože byl vyhlášený poplach a voni pak rozstříleli ty lokomotivy a vodletěli. to bylo taktický ty hloubkaři já jsem to nikdy neštudovala tam kde byly ty železniční křižovatky takže to bylo rozmlátili Plzeň protože tam byla Škodovka na jaře čtyřicet pět to bylo v rámci toho všeho co se dělo.

T: hm

N: a pak mám velkou vzpomínku když skončila válka když úplně už byl konec a vyhlásili že jsme osvobozený tak jsme všichni i my mohli jít do těch hlavních ulic s trikolórama na sobě každéj dostal takovej páseček malinkej vodpárali jsme ty hnusný židovský hvězdy a mohli jsme chodit po těch ulicích to byl pro mě hrozně silnej zážitek.

T: vám bylo vlastně dvanáct?

N: jedenáct, jedenáct a půl, dvanáct dejme tomu. pak už mám další to už jsme bydleli po Němcích protože nám Němci sebrali byt tak jsme po válce dostali my byt po němcích a už jsme bydleli v tý nové části města... už jsem snad chodila na ten gympl... prostě táhli od Prahy vlasovci. víte kdo to byli vlasovci?

T: generál Vlasov,

N: generál Vlasov kterej pomáhal Prahu osvobodit ale protože to byli Rusové který se dali k Němcům byli potom váleční zajatci oni pak táhli já to vidím jako dneska to byl pro mě hrozně silnej zážitek tou hlavní tábořskou ulicí která vede od Prahy do Budějovic já nevím jestli jich bylo dvě stě tři sta prostě hodně lidí šli v sevřeným útvaru v německých uniformách holý hlavy jo já nevím jestli neměli čepici z nějakýho důvodu jestli je potřebovali odlišit to já nevím ten důvod jo zůstal mi ten obrázek jak šli v táboře takhle kolem gymplu to byste musela vidět tu scenerii jo mně to zůstalo tak v hlavě je to tolik let a mně to zůstalo v hlavě byl to hrozně silnej zážitek pro mě.

T: hm

N: zrovna jako pohřeb Eduarda Beneše protože voni právě touhle hlavní ulicí vedli tu rakev přes Tábor do Sezimova Ústí že jo to byl taky takovej silnej zážitek to mám několik takovejch silnejch zážitků.

T: hm to zůstane.

N: to zůstane po celý život jako v hlavě kromě těch všelijakejch svazáckejch já nevím jo my jsme já i Marie jsme se ve svazu mládeže exponovaly přes všechny ty tělovýchovný aktivity měli já bych to přirovnala k tý žákovský samosprávě která teďko snad eště funguje já nevím když jste chodila do školy snad ještě jo ne?

T: co myslíte tou samosprávou?

N: někdo byl předseda třídy a pak takovej výbor,

T: jo jo to jsme měli asi už si to taky nepamatuju @

N: a tehdy se to všechno jmenovalo bylo to pod hlavičkou Svazu mládeže, byl to tak nějak patřilo to k životu bych řekla. nebylo to tak že by každéj musel bejt ve Svazu mládeže, v těch padesátých čtyřicátých letech to až později se to zvirtlo tehdy to bylo takový jako patřilo to k tomu prostě kdo nějak chtěl žít v kolektivu, vemte si koláč ježiš voda!

T: @

N: ta se naštěstí nevyvaří konvice vždycky vypne@ /krátká pauza, jde do kuchyně, ptá se na babičku odkud je/

N: manželovi rodiče totiž bydleli v Jablonci, jo takže vzal to místo v Liberci jako že budeme blízko pak se ukázalo no to je stejně jedno takže... co jsem to chtěla říct už nevím...

T: o tom Svazu mládeže jsme se bavili, co všechno ten SM dělal, abych si to představila, jak to fungovalo?

N: no já si jako pamatuju akorát že jsme organizovali ty brigády než jsme jeli do Ostravy já nevím jestli vám to Marie říkala v Milevsku na stavbě mládeže,

T: něco říkala,

N: to organizoval krajskej výbor ČSM ... to teda, a přenášelo se to na okresní výbor ČSM a teď na jednotlivý školy jako a jednotlivý školy jako vím že jsme se hlásili dobrovolně ale jestli měla ta škola nějakou kvótu to si vůbec neuvědomuju fakt je že v tý brigádě v Milevsku byli lidi nejenom ze škol, byla tam i dělnická mládež s náma,

T: hm

N: a na tý Ostravě taky potom, takže to byla krajská stavba mládeže to Milevsko no a pak jsme si řekli že pojedeme na celostátní stavbu do tý Ostravy do toho Vratimova tedy. a asi no... předsedou byl tehdy Karel Říhů Svazu mládeže teda na škole a ani si nepamatuju že by tam s náma byl jó, bylo to dobrovolný jel kdo chtěl ale organizoval to ten Svaz mládeže,

T: hm

N: a vim že manžel říkal von se taky exponoval v tom svazu mládeže a že taky von tam jel z vysoký školy byl už na vejšce tehdy a taky že to organizoval svaz mládeže a vim že s náma tam byly ty českobudějovičáci v Ostravě teda a to byl svazáckej soubor svazáckej soubor kde zpívali tancovali hráli jmenovali se Vpřed,

T: hm

N: byla to parta a my jsme se k nim přidali zase jako další vono nás v tý brigádě českobudějovický bylo hodně několik set hodně nevím dvě stě tři sta to už nevím třeba takže ten Svaz mládeže hlavně organizoval takovýhle věci já vim že jsem byla jednou na školení nějakým svazáckým, když byste mě zabila nevím kde,

T: @

N: někde v jižních Čechách @ to bylo krajský školení někde jako vod Tábora na jih u Budějovic u Hradce prostě nevím. ani nevím co nás tam školili to už taky nevím ale asi nám říkali jak se má jako jak se maj získávat nový lidi my jsme se scházeli v tý klubovně jak tomu říkám ale že bysme třeba vim že brácha třeba na škole hrál divadlo to já ne to moje parketa nebyla jestli to organizovali ty svazáci já nevím já si to nepamatuju už jo, já si pamatuju hlavně na ty brigády že organizovali,

T: jak jste to v tý době nazývali?

N: stavba mládeže, krajská stavba mládeže... celostátní stavba mládeže, a bylo jich hodně, jo. jedna velká stavba mládeže byla ve Vizovicích například nevím jestli jste o tom slyšela?

T: to mě napadá jen vizovická slivovice @

N: tam stavěli (?) já přesně nevím co to stavěli byla to velká bylo to taky v těch padesátých možná konec čtyřicátých jo s alkoholem to nemělo vůbec nic společnýho @ von Baťa stavěl tu dráhu ze Zlína do Vizovic a že... jestli to nedodělali já už nevím to by se muselo najít někde v análech...

T: proč myslíte že ty lidi do toho vůbec šli?

N: absolutně bez nároku na cokoliv absolutně z takovýho entuziasmu s tím že budu v partě lidí, že budem pracovat těžce nám nevadilo vůbec já si třeba blbost, byli jsme v tom Milevsku fakt je to blbost @ já už nevím v tom Milevsku se stavěla Janka fabrika a my jsme tam dělali ty úplně nejzákladnější výkopy já už nevím jestli na kanalizaci na elektriku nebo prostě ty přípravný práce pro tu fabriku Janku tak se jmenuje do dneška, ranní směna dělali jsme na dvě směny jo ranní směna šla do práce a vodpolední směna musela připravit jídlo škrábat brambory nás tam bylo já nevím sto ohromný hrnce takže ti hrnce byly doslova to co ukazuju a tak jsme seděli kolem hrnce každej dostal škrabku a škrábali jsme brambory a měli jsme z toho vysloveně dobrej pocit a pak jsme šli ten náš tábor nebyl přímo u toho pracoviště tak jsme chodili ve štrůdlu přes krajem milevska takhle řvali jsme ty písničky, kómandýr čapájev to byla nej nej /zpívá/

T: @

N: @ nebo zpívá: přes spáleniště přes krvavé řeky jdou pluky neochvějně dál... takový písničky to není ani budovatelský to jsou takový ruský písne který byly nesmírně populární, jo obzvlášť ten kómandýr a protože byl vždycky nějaký kluk kterej měl hlas tak jsme v tom štrůdlu takhle chodili, já jsem chtěla říct něco jinýho @... tam byl nějaký kluk jmenoval se Tlachač

T: @

N: nevím už kdo to vymyslel von pojídal žízalu @ ten kluk jo a někdo napsal obrovskej plakát žízalička malá tlachačovi zachutnala @ takovou blbost blbost ale myslim že to vyjadřuje tu náladu,

T: takovou radostnou.

N: takový takový bezvadný, třeba jedna my jsme byli po kvintě na týhleť brigádě v Milevsku á jednu holku z naší party která bydlela v Řípci což je od Tábora asi dvacet kilometrů rodiče na tu brigádu nepustili prostě řekli kluci holky dohromady nic takovýho nic nepustíme a nám to bylo strašně líto to byla taková bezvadná holka do party a představte si protože byla z tý naší party tak se jela za námi v neděli podívat vlakem protože bydlela v Řípci musela na vlak do Tábora to bylo asi dva kilometry pak na vlak do Milevska přijela za námi celej den jsme si bezvadně užili protože to se nepracovalo večer vona jela zpátky,

T: hm

N: a v pondělí ráno ji babička našla mrtvou pod stromem. protože blesk ji zabil.

T: to bylo asi těžký pro vás ztratit spolužačku.

N: přišerný pro nás pro všechny. a že to byl blesk se poznalo podle toho že měla spálený místa kde měla náušnice a křížek na krku.

T: hm

N: a sponku ve vlasech to byl takovej smutnej moment strašně smutnej, protože my jsme potom ještě za těma rodičema jezdili ale co je to platný dítě jim nikdo nevrátí. ale tá žízalička @ malá Tlachačovi zachutnala to byl takovej vobrázek toho jak jsme si tam pokojně hezky žili, vůbec absolutně žádný sexuální hrátky nic. byli jsme

všichni čistý jak slovo bůží vopravdu no. tak jsme si to užívali hezky ten měsíc já bych to přirovnala tu atmosféru ke skautskému táborům. nevím jestli jste zažila někdy,

T: nebyla jsem.

N: nebyla,

T: já jsem sportovala takže spíš ty soustředění a to je něco jiného.

N: ale ty skauti taky musej pracovat taky musej škrábat brambory a ty vedoucí jim dávaj různý zaměstnání ale všechno je to taky v kolektivu vždycky. já myslím že to byl důvod proč se nám to s Jiřinou takhle líbilo že to bylo takový hrozně příjemný. přesto že jsme makali jak blbci.../nalívá čaj/ po válce takovýto kolektivní cítění bylo hodně silný a taková ta mravní čistota já nevím jak to mám nazvat.

T: možná zvlášť u vás když jste ten kolektiv jako malá nezažila jako dítě, nebo myslíte že to tak měli všichni?

N: bylo to v národě. bylo to v lidech bylo to něco zcela jiného než je to dneska.

T: hm a jaké jste měli ideály? věřili jste že tomu státu takhle pomůžete?

N: ano prostě jsme měli pocit že teď musíme budovat a brali jsme to jako budování jako budovatelskou povinnost a samozřejmě zadarmo pracovat, neumím si představit jestli by dneska někdo šel na měsíc kopat krumpáčem náky rejhy, takový metr hluboký tři čtvrtě metru široký vůbec si to nedovedu představit ani za peníze @

T: @

N: by to nešel dělat není to pravda?

T: tak dneska jsou různý dobrovolnický organizace ale to je taky něco jiného.

N: je to jiným směrem jiným směrem spíš takovým duchovním sociálním směrem než takovýmhle než takovou hrubou prací.

T: a nebylo to pro vás zklamání přijde mi že lidé státu věřili věřili že to bude lepší, že je rozdíl mezi tím co stát překládal a co se skutečně dělo, taková špína na lidi

N: velká špína.

T: někdo to odnes víc někdo míň ale to nadšení lidí po válce obrovský,

N: no jistě,

T: a pak jak to skončilo, jak jste to vnímala?

N: no já nevím měli jsme...jako řekla bych že hlavní můj cit byla lítost, my jsme netušili, vůbec já jsem absolutně nevěděla že jsou nějaký lidi v těch padesátých letech v Jáchymově,

T: hm

N: jo z mého okolí v Táboře vůbec nevím vo žádným případě jo,

T: hm

N: byl tam v mém okolí už později mnohem byl jeden pán kterej byl jako...určitou dobu zavřenej jako já jsme vlastně nevěděla proč. my jsme se stýkali s tou jeho paní a dcerkou, byl to hrozně hodnej pán on byl voják z povolání a já jsem to spíš dávala do souvislosti s tou profesí jo, já jsem vlastně nevěděla proč.

T: hm

N: že byly procesy s Horákovou třeba to jsme věděli z rádia televize nebyla tehdy a...v Táboře nevím vo tom že by byl někdo do toho zapletenej možná byl ale já to nevím,

T: hm

N: á že byli nějaký lidi tehdy jsem nevěděla že existujou nějaký já nevím tábory v Jáchymově Příbrami voni to tak nák utajovali že jsme to nevěděli já myslím že ani moji rodiče nevěděli jako jsme nevěděli za války že jsou koncentráky.

T: to jsem se taky chtěla zeptat nechtěla jsem vám skákat do řeči,

N: my jsme věděli že jsou v Terezíně a pak nám přišel lístek jak to Němci dělali to jsem teďka četla že jo že když ty lidi přijeli do Osvětimi nebo do Birkenau tak jim nařídili že musí poslat lístek,

T: hm

N: my jsme ten lístek taky dostali od strejčka a nevěděli jsme co to znamená že jsou plynový komory to jsme vůbec netušili. takže my z toho mála co jsme měli naši každěj měsíc posílali bochníček chleba do toho do tý Osvětimi.

T: hm

N: ty lidi už dávno nežili a my jsme to samozřejmě nevěděli, víc těch lístků nepřišlo jenom ten jeden.

T: hm

N: to si pamatuju jo. že se maj dobře že jsou v pořádku zdravíme vás,

T: to je strašný.

N: psaný rukou toho strejčka takže prostě celá ta rodina on měl manželku a jedno dítě okamžitě určitě protože byli už starší lidi tatínkovi bylo čtyřicet skoro padesát a ten strejda byl starší ještě jo...

T: hm

N: tatínek byl počkej jedenadevadesátej ročník takže padesát tři a ten strejček tomu bylo padesát šest padesát osm. nad čtyřicet všichni šli do plynu že jo. a Vláda ten byl eště malej a byl to takový vypiplaný dítě protože předtím jim dvě děti umřeli a hrozně ho opečovávali dneska Arnošt Lustig říká bylo patnáct a prostě už šel do

práce a nešel do plynu ale tenhle Vláška to byl takovej mamincin mazánek takže jako všichni šli okamžitě do plynu.

T: hm

N: vy te my sme to jestli moji rodiče to tušili před náma vo tom nemluvíli my jsme to nevěděli vůbec akorát my děti jsme měli do toho koncentráku si každej měl vzít určitej počet kilo, že jo,

T:hm

N: myslím že padesát a my s bráchou naši nechali udělat takový řemínky to si pamatuju přesně a měli jsme zabalenou deku a polštář když bysme museli jít do koncentráku taky.

T: hm takhle připravený,

N: připravený protože my jsme ještě v březnu začátkem března čtyřicet pět dostala maminka protože tatínek už s náma nebyl povolávací lístek do transportu.

T: hm

N: jo ale to už byl začátek března už se ten transport neuskutečnil to byly transporty dětí který komu bylo nad patnáct let tady byl sběrný tábor tady v Bystřici u Benešova a ty děti patnáct a výše tam musely pracovat ale nám těch patnáct nebylo ze smíšených manželství jsem zapoměla říct jo

T: hm

N: nám těch patnáct nebylo a my jsme měli normální povolávací lístek do transportu.

T: to jste měli štěstí. vybavuje se mi výstava obrázku dětí z koncentračních táborů...

N: to bylo těžký. já jsem byla taky v Jeruzalémě v muzeu to je tak depresivní příšerně ono je to tak i udělaný, */nalívá čaj, povídá o bylinkách, které nasbírala, nabízí mi koláč/*

T: to jste si prožila.

N: no,

T: to člověka docela zocelí ale vy máte takovej nadhled, působíte strašně mladě, neřekla bych do vás že jste si tohleto prožila,

N: já třeba mám kamarádku její tatínek a maminka byli bratranec a sestřenice je to pani který je dneska pět a osmdesát přežila tři koncentráky je jí pět osmdesát několikrát v týdnu jezdí dělat přednášky jezdí umí řeči jezdí do Německa jezdí po republice dělá průvodkyni v Terezíně no pět a osmdesát let. já jí říkám Lízo kde bereš tu energii? vona je o jedenáct let starší než já, to je to je osud teda. jí bylo osmnáct nebo devatenáct ona je ročník dvacet dva tak dvacet když šli transporty. v Terezíně se seznámila se svým budoucím manželem, pak je rozdělili vona šla do Osvětimi von šla taky do Osvětimi a z tý Osvětimi jeho rovnou vodlifrovali Schwarzhede to byl další koncentrák jako severnějc... Líza teď nevím jak se to jmenuje v tom Německu kde byla že jo od roku čtyřicet dva do roku čtyřicet pět. protože postupovali Rusové tak ji odvezli do Maldehausenu a tam ji teprve osvobodili Američani.

T:hm

N: ten Franta ten její manžel ten taky přežil a povídá první svatbu jsme měli v Terezíně a druhou na Staroměstském náměstí a tragédie teď se k tomu dostávám maj syna kterej není normální.

T:hm

N: a řekli jim že je to následek těch koncentráků.

T: a on je postižený psychicky?

N: no psychicky... prostě má takový nervy má špatný mozek mu celkem funguje už jako dítě byl v Počernicích je nějaký ústav já nevím přesně, pak teda se vyučil kuchařem ale nikdy to nedělal dělal pomocnýho skladníka a takovýdte ty třeba chodí do divadel to ho baví koncerty ho baví, ale není vona třeba Líza mluví perfektně německy anglicky francouzsky a česky samozřejmě a vona třeba já jsem zírala úplně se mnou baví česky, vedle mě s někým anglicky s dalším německy a stíhá to všechno, tak von není schopen naučit se ani pořádně německy, von se narodil v sedmačtyřicátým tak poměrně brzo po tý válce a takovejch lidí je víc.

T: hm

N: dneska už to jsou starý lidi je jim šedesát nebo nevoženil se pochopitelně kdo by si ho vzal tak nemají vnoučata je to smutný.

T: hm

N: taky můj tatínek když se mně narodilo první dítě tak byl tak dojatej a měl tak slavností řeč z když jsem přišla z porodnice a položila jsem ji do košíku protože jsme měli košík na ni asi čtvrt hodiny a pořád říkal já jsem si nikdy nemyslel že se dožiju vnoučat. no jo a teď jí už je padesát.

T: @

N: tomu dítěti.

T: tak nejstarší je padesát,

N: teď jí bude padesát nesmím jí dělat starší@ třeba vo tři měsíce,

T: a nejmladší?

N: a Otokarovi je třicet osm,

T: hm

N: no a */povzdych/* všichni jsou dobrý všichni vystudovali všichni maj práci jo,

T: hm

N: mám devět vnoučat,

T: tak máte veselo.

N: už je to až moc veselo.

T: @

N: už je až moc když přijdou. už z nich mám vysokou tlak @ když přijdou všichni protože je to strašně lidí všichni jsou ženatí vdaní jenom osm je těch dospělejších a devět vnoučat a teď mi dva no,

T: plnej barák.

N: tak jsme ho stavěli byly tři děti,

T: tak jste tušili@

N: tak jsme tušili @ a nikdo tu nebydlí protože jsou namlsaní a každé si postavil barák,

T: hm

N: ale je to lepší když je vidím tak jsem ráda když je nevidím @ všichni tu musím říct Irena ne Zuzana tu bydlela patnáct let Vláďa tu bydlel devět let střídali se tady. jak se postupně ženili vždycky někdo přišel, než se vzpomatovali z toho @ tak jezte jezde vopravdu

T: já si ráda dám. bavili jsme se o těch osobních meznících ty děti, a vnímala jste nějak ty politický mezníky osmačtyřicátéj osmašedesátéj nebo jste do té politiky nebyla zas tak zapojená?

N: no byla. osmačtyřicátéj rok jsem prožila v posteli.

T: jste byla nemocná?

N: jo zrovna ten únor a potom jsme museli vyplňovat ty dotazníky co jste dělala v únoru roli čtyřicet osm, tak já jsem vždycky napsala ležela jsme v posteli měla jsem nějakou dětskou nemoc neštovice nebo tak, tak jsem se tomu vyhnula. a osmašedesátéj rok to jsem prožila velmi intenzivně protože ten můj osobní vývoj i politickém směřoval k tomu že jsem byla členem komunistické strany. a osmašedesátéj rok když přijeli ne než přijeli Rusové tak pracovala tam v těch Hrdlořezech Malešicích tam v té škole byla jsem mladá, a měla jsem tam vynikajícího ředitele a von říkal hele Věro, když budeš dělat předsedu partaje tady na tom pracovišti protože přes tu školu vždycky jako dáme to dohromady, on byl mladý chlap takovej charakterní fakt člověk bylo nám tam asi šest všichni zahradníci manuálně pracující žádný intelektuálové, no a teďka přišli události Dubček a spol. a já jako předseda jsem musela nebo chtěla nebo musela nevím už ..byla jsme na nějakým jak se to jmenovalo jestli to bylo okresní školení v době toho třináctýho sjezdu... jak to bylo já už si to vůbec nepamatuju ta sakra. no prostě byla to schůze těch dubčekovců ja nevím jak to mám říct.

T: jo jo.

N: ale bylo to na úrovni okresu Prahy devět což byl takovej progresivní okres že tam byly fabriky a všechno možný jo a tak to bylo takový docela nadšení a všechno prima no a do toho přišli teda Rusové a já jsem využila situace @ a já jsem otěhotněla,

T: @

N: vodošla jsem vlastně na mateřskou vodošla jsem v prosinci Otakar se narodil tedy až v březnu ale já jsem myslela že se narodí v únoru @ prostě mi to nějak blbě spočítali takže jsem prostě od prvního ledna šla na mateřskou odjela jsem do Itálie a napsala jsem dopis že prosím o vyškrtnutí z KSČ.

T: hm

N: prostě jsem si řekla tuhle tuhle politickou garnituru co přišla to teda ne to není moje to,

T: hm

N: to bych se svejm dětem nemohla podívat jednou do očí tak moje politická kariéra skončila velmi rychle jo @ jak bych to řekla tím jsem se vyšachovala úplně nikdy nikdo se o mě neotíral nikdy jsem nemusela jít na nějakéh stranické pohovor jestli souhlasím se vstupem armád nebo nesouhlasím tomu jsem se úplně vyhnula. takže to bylo výborný. můj mi říkal nikam tě nevedou uvědom si že nikam tě nevedou nepujdeš učit. já jsme říkala tak nepudu. tak budu dělat něco jinýho. já se svejm dětem prostě budu dívat do očí. a rocé sedmdesát čtyři to už bylo dost tuhý teda mě potřebovali a shodou náhod jsem se dostala k vynikající ředitelce sama byla komunistka ale velmi rozumná velmi rozumná. já jsem jí parovinu řekla že to takhle je a ..vona řekla tehdy nebo neřekla záleželo jí na tom jak učím úplně to přešla já jsem jí řekla že jsem byla v partaji komunistický ona řekla že jo. měla jsem v tomhle děsnou kliku děsnou kliku.

T: hm

N: no... a proto říkám že všechno zlý je pro něco dobrý. protože jsme samozřejmě to čtvrtý dítě nechtěli. no vono stavět barák a mít do toho čtvrtý dítě a do toho stavět barák to bylo víc než odvážný bych řekla. jo a no finančně hlavně to bylo šilený to bylo jasný že s čtyřma dětma nemůžu okamžitě nastoupit do práce že musím nějaký ten rok zůstat doma a ukázalo se že to bylo dobrý. bylo. no.

T: hm takže jste neměla žádný potíže s tím že jste nebyla ve straně?

N: ne.

T: moji babičku vyloučili ze strany,

N: no to bylo horší kdežto já jsem byla vyškrtnutá. jo a tímto, šlo do ústraní.

T: tak to jste měla štěstí.

N: no právě. to dítě mě zachránilo kdybych tam byla zůstala tak určitě tam by určitě tam ústředí toho zahradnického podniku tam byl jeden takovej mstivej chlap a ten by mi to určitě vosolil.

T: hm to si vždycky najde někdo takovej.

N: no a von byl hrbatej měl komplexy no a všichni se ho strašně báli a tak jsem z toho tak jako vyklouzla.

T: díky Otakarovi@

N: ano ano já jsem teda vynechala několik osobních těch ale to jsou moje to nesouvisí možná že manžel o tom bude mluvit já o tom mluvit nebudu protože je to zbytečný no.

T: jak chcete.

N: já si myslím že je to zbytečný. uvidím jak až s ním budete mluvit uvidíte no.

T: jo že máte pocit že to nesouvisí.

N: jo. vůbec to nesouvisí. s nějakým my m přesvědčením charakterem politickým tím nesouvisí to. já jsem si to prožila ale mám to za sebou a prostě tak@

T: a pak ten osmdesátý devátý? když jsme skákali po těch politických meznících,

N: osmdesátý devátý jsem učila že jo. @ před revolucí eště jsem si dávala pozor na hubu samozřejmě a protože jsem měla ve třídě eště jednoho kluka jehož otec byl na ministerstvu vnitra ježiš to byl šok. my jsme měli každé ráno trénink já jsem tam byla fungovala jsem a najednou místní rozhlas v Podolí mě vyvolal a řekl ten člověk do toho rozhlasu řekl prosím pani /uvádí své příjmení/ aby přišla do vrátnice čeká ji tady člověk z Ministerstva vnitra. ve mně by se krve nedořezal. já jsem vůbec nevěděla co se děje to bylo před osmdesátým devátým. a tam byl otec tohohle kluka. a přišel se zeptat jak jeho dítě funguje nebo prostě no. to bylo příšerný teda. to jsem odbočila. protože jsem učila češtinu tak jsem třeba mluvila o Škvoreckým kterej byl naprosto zakázaný a když nebyl tenhle kluk ve škole tak jsem si to mohla dovolit.

T: @

N: opravdu. vona to nebyla žádná sranda.

T: je to nepředstavitelný. vono to není dávno.

N: není. vůbec. a protože jsem četla kdysi Škvoreckýho Zbabělce a moc se mi to líbilo kterej vyjadřuje atmosféru toho roku čtyřicet pět tak voni asi všichni věděli co jsem zač že jo. a teď byl Palachův týden teda jako osmdesát devět myslím a já jsem s dětma o tom mluvila a říkala jsem nebo už jsme chrastili klíčkama? už jsme chrastili klíčkama to už bylo později já jsem o tom s dětma mluvila a povídám ji vy jste generace která se o to musí prát vy to budete žít my už jsme starý. my už máme život za sebou a jeden kluk ze zved a povída ale naši rodiče nás tam nechťej pustit a já říkam já se nedivím boje se vo vás ale vy ste na generace která ponese dál ty následky jestli to bude tak nebo tak. @ a tehdy děti v tom samozřejmě nadšení trikolory po škole a teď tam byla jedna kantorka která byla teda členka strany ale opravdu já jsem ji měla ráda to byla ženská která uměla pracovat to nebyla komunistka která by donášela nebo dělala nějaký dusno pracovně byla výborná. a vona chodila dětem ty trikolory sundávat. no prostě trapas na druhou @ no ale ve svatým svým přesvědčení že je to špatně. no a pak jsme jako svrhli ředitelku naši to už byla jiná tamtu nám sebrali. protože věděli že si s ní moc dobře rozumíme tak jí okresní výbor KSČ poslal jinam @ dali nám takovou mrchu komunistickou opravdu mrchu tak tý jsme důvěru nedali samozřejmě ta byla vzteklá jak pes. á no a my jsme si tam zvolili naši jednu kolegyni a bylo to výborný já jsem se vždycky postavila tam kde jsem si myslela že je to správně. myslela jsem si to.no.

T: a vy jste byla chrastit klíčkama @?

N: nó jó to víte že jo, tak jsem tam byla@, ale když byl když bylo to toho sedmnáctýho listopadu tak jsem tam nebyla to jsem měla vnučata,

T: že jste hlídala,

N: šla jsem s nima plavat. že babička umí plavat učí každého plavat tak musí naučit všechny vnučata plavat. já jsem jela takhle pro ně támhle do Bohnic jestli jim bylo pět let čtyři nebo tak nějak šla jsem s nima na ten plavečák teď jsem viděla na Albertově že se to dává do kupy a jsem si říkala já s těma malejma dětma přece nemůžu musím jít na ten plavečák. takže na tý Národce jsem nebyla to už se neodčiní @ no. no byl to zlom byl to zlom.

T: a čekala jste že to přijde?

N: ne ne. jako byly takový ke mně se nedostaly ty ty jak se podpisovaly archy jak se to jmenovalo ne dva tisíce slov...

T: Charta ta asi taky to bylo dřív.

N: ta se ke mně vůbec nedostala.vůbec vůbec. já ji teda v té době ne. ježiš jak se to jmenovalo vyznání ne jinak. ke mně se to taky nedostalo, já nevím jestli to sepsal Havel nebo Vaculík...já si nemůžu vzpomenout dvě slova to byly... mám vokno. lidi to podpisovali a tak se nějak formovala společnost že to propukne no.ke mně se to nedostalo já jsem to netušila že se něco že je něco ve vzduchu. akorát vim že jak byl ten týden jak byl leden naše Zuzka tehdy bydlela u Václaváku a děti vodila do školky přes Václavák jo,

T: hm

N: tehdy přišla se jsem a říkala mami já se tam úplně bojím já mám strach protože ty malý děti že jo Davida vodila do jeslí do Černý růže a děti do školky do Washingtonky jo tak vona musela pořád přes ten Václavák

s těma malinkejma třema dětma Davidovi bylo tři roky Pavlovi bylo šest a Markétě pět prostě tři malé děti vim že tehdy mi říkala že se bojí že je to hrozný a voni tehdy použili ty vodní děla tam jo,

T: hm

N: prostě bylo to takový opravdu napjatý to jsem zaznamenala pochopitelně ale že to vyústí na tý Národní to jsem vůbec netušila že jo. sedmnáctýho to byl pohřeb Opletala mezinárodní den studentů takže to byl důvod,

T: ale nečekala jste že se něco změní,

N: vůbec vůbec.

T: názory se na tohle různí.

N: já bych řekla že záleželo na společnosti v který člověk pracoval jo. protože v tý škole to je takový indiferentní víc já nevím jak to mám nazvat my jsme tam neměli nikoho kdo by tam vnášel toho ducha...takovýho revolučního,

T: tak to v tý škole nebylo asi moc možný podle toho co jste povídala, moh si něco myslet ale to bylo všechno.

N: áno áno. a ta ředitelka byla teda já ta slova nepoužívám@

T: @

N: nó byla vona se tím chlubila že byla z dělnickýho prostředí tak jako si dokážete představit co to bylo to jako, třeba já mam vod ní kvůli vybočený palce protože vona nám nakázala já jsem se furt převlíkala já jsem učila dvě hodinu češtiny pak zase tělocvik tak já jsem se furt převlíkala tudíž jsem často chodila v kalhotách dlouhejch a v teniskách protože pro mě to bylo strašně jako pracovně příjemný a vona nám nakázala že nemůžeme mít takový boty do školy a musíme mít lodičky s podpatkem jo. a já já jsem celej život chodila na nízkým podpatku mě to hrozně já jsem ty boty měla když jsme šli tancovat někam to bylo hrozný já mám vybočený palce z těch lodiček protože pro mě to bylo děsně nepříjemný.

T: a museli jste to, kontrolovala to?

N: jó jó takový nesmysly že jako furt politicky to jsem třeba vona přišla prohlížela si všechny kádrový materiály no životopisy no a pak mě potkala na chodbě a řekla no vy s máte vy jste se narodila ve Vídni a já ji řekla já jsem z toho v životě měla vždycky jenom průser a nikdy nic z toho,

T: @

N: no po válce Vídeň vždyť to byla zakázaná zóna že jo že vy jste se narodila ve Vídni a už to jelo něco no a vona nám dělala černý puntíky když jsme něco to,

T: @

N: nesplnili co jsme měli splnit tak nám dělala na nástěnce černý puntíky. no vážně.

T: to jsme měli v první třídě.

N: no no nebo si nás vohlásila že všichni pujdeme na pohovor a bude si nás zvat postupně a my jsme tam třeba čekali do šesti hodin. no prostě hrůza. takovej člověk jestli byla zakomplexovaná nebo chlap s ní nic neměl já nevím. @ někde muselo něco bejt.

T: to ne nejhorší když je takovej člověk ve vedoucí funkci.

N: no a a všechnu práci za ní dělala ta zástupkyně vo který jsem říkala že strhávala ty trikolóry @ ta to měla všechno na krku nebo třeba další věc vymyslela tahle šéfka a nechala stěny na chodbě polepit kobercem.takovým kovralem nějakým protože se jí nelíbila naše stará škola. my jsme ji milovali protože to byla stará škola z roku devatenáct žádný panelák příjemný prostředí jo v těch cihlách to je příjemný prostředí, prostě takový blbosti. dlouho jste tam s ní byli od roku osmdesát čtyři do roku devadesát jedna nebo devadesát? já už nevím přesně kdy jsme ji vystrnadili. tehdy to tak fungovalo na každým pracovišti se hlasovala jestli tam má zůstat nebo ne.

T: po tom osmdesátým devátým?

N: ano po tom. já nevím jak to bylo devadesát nebo devadesát jedna to už si nepamatuju, a možná devadesát jedna už, prostě jsem hlasovali tajným hlasováním a nedali jsme ji tak zavnou důvěru a zvolili jsme si jinou. vztekla byla ale my jsme si řekli že takovou ředitelku nechcem to bylo strašný.

T: to je jasný.

N: no /povzdychne/ ...

T: přemejšlim že bychom to mohli pro dnešek skončit mě to teda baví @

N: jo?

T: je to zajímavý.

N: kolik těch osudů jste už takhle vyposlechla?

T: no vlastně moji babičku a paní Jiřinu, vy jste třetí @

N: já jsem teprve třetí a každá jsme určitě jiná.

T: jo je to jiný /pauza, pijeme čaj, paní Věra se vrací zpět k stavbám mládeže/

N: a můj muž tam byl v prosinci padesát jedna, protože vim že vždycky léta vykládal že přišel pozdě na štědrovečerní večeři @ než se z toho Vratimova dostal zpátky tak přišel pozdě@

T: říkám si jestli se babička s vaším mužem neznala když taky pochází z Jablonecka,

N: možná po tý svazácký stránce von taky pracoval ve svazu mládeže ale von tehdy se učil von je vyučený pasíř dělal návrhy a pak i ručně nejdříve musí udělat návrh a pak zpracovává kovovou (?)

T: no na tom Jablonecku,

N: jistě a von pak šel na tu dělnickou přípravku a vlastně za čtyři roky rok gymplu a pak šel na vejšku. jeho osud je taky von se zase narodil v Paříži,

T: jo?

N: nó,

T: a jakej je ročník?

N: třicet dva, o rok starší. on byl na vejšce v tom roce padesát jedna padesát dva kdežto já jsem tam bylo v roce padesát ale říkám moc si toho nepamatuju @ ále ta takovej ten elán taková ta atmosféra byla stejná jako v tom Milevsku, jo,

T: hm

N: to bylo taky takový příjemný.

T: přijde z těch rozhovorů když to srovnám ty lidi byly jako víc pohromadě,

N: mládež. já nevím jak dospělý to nemůžu hodnotit. nebyla televize, my doma jsme večery trávili tak že jsme seděli kolem stolu u jedny lampy stolní a všichni jsme si četli třeba maminka poslouchala někdy rádio oni oba dva uměli Německy tak mohli poslouchat i německý rádio, ale v zásadě mám tu vzpomínku že jsme seděli kolem stolu a všichni jsme si četli.

T: hm

N: četli učili nebo něco,

T: že jste byly pohromadě.

N: že ta rodina byla pohromadě přes den jsme lítali venku to jsme měli před barákem takový klády opravdu klády poražený stromy a vpracovaný ty klády a na těch kládách jsem trávila volný čas pokud jsem ho měla teda a nelítala jsem po hřišti nebo někde, to si nedovedu představit dneska ta mládež veme skejt nebo něco jdou hrát fotbal tadyhle kluci ale že by takhle seděli v parku na lavičce nekouřili nepili jenom takhle kecli to si vůbec nedovedu představit.

T: hm

N: nevím nevím možná už jsem stará a mám jinej náhled na to,

T: hm

N: musím říct že by mě nikdy nenapadlo že někdo bude psát bakalářkou práci vo tom jak jsme stavěli támhle Janku nebo Vratimov@

T: @

N: ale je to hezký že jste se do toho pustila, je to hezký. a vy jste stavařka?

T: ne ne já mám humanitní studia.

N: ahá. /popisuju FHS a svoje studijní povinnosti/

N: tím že jste my byli jihočeská brigáda tak znám lidi který třeba v Táboře ten Míra Hrkalů tam s náma byl v Budějovicích ten ten Tonda Korbel já nevím jestli ještě žije já vim že byl v rozhlase českobudějovickým že tam dělal nějakýho vedoucího souboru Vpřed jak jsem vám říkala že tam byli ty vpředáci a von byl jejich vedoucí tak zřejmě se tak vypracoval pak tam byl ze Sezimova Ústí nějaký Jaroslav Sokol vůbec nevím kde ty kluci jsou vůbec nevím byli to dělnický kádry tak bůhví jestli žijou nebo nežijou možná že manžel si vzpomene ten tam byl zase z vejšky tak víc lidí bylo z Prahy třeba že byste měla těch pohledů měla víc,

T: já uvidím zatím to vypadá že by tři lidi mohli stačit abych to zas stihla zpracovat. taky s váma to byla strašná náhoda že jste se s babičkou v Liberci potkaly.vlastně tohle téma není zatím nijak zpracovaný jako vůbec ty padesátý léta,

N: není to přítomnost ani minulost a taky je to takový kontroverzní a dneska se ty pohledy na tu dobu dost zjednodušou jo že šmahem všechno to byl komunismus a všechno bylo špatný, to není pravda to není pravda.

T: hm

N: ty lidi byli pořád stejný a ta skupina lidí která byla perzekuovaná která měla skutečně nějaký problémy s tím režimem není zas tak velká jsou to tisíce jistě ale proti těm patnácti milionům že jo to jako jistě byli lidi kteří trpěli byli vystěhovaný zavřený pochopitelně to v nich i v těch jejich dětech zanechalo stopy stejně jako na mě zanechala stopy perzekuce válečná.

T: hm

N: ale pravda je že zase byli lidi jako já znám spoustu lidí který byli komunisti a byli to výborný lidi naprosto se nedá říct že každej komunista byl špatnej prospěchář že udával to vůbec není pravda.

T: pak to prosel ten rok šedesát osm, po válce byl ve straně skoro každej@

N: protože před válkou intelektuálové to byla levice a nás ty Rusové skutečně osvobodili.

T: hm no záměrně ale osvobodili,

N: osvobodili. položili ty životy a my jsme jim skutečně byli vděční skutečně jsme v nich viděli ty osvoboditele, teprve potom když vyšly najevo všechny ty sviňárny který Stalin udělal ale to jsme nevěděli. viděli jsme to že nás vod těch Němců osvobodili. v osmašedesátým se samozřejmě změnil ten pohled že jo, no ale jako... a zase ty všichni kluci který sem tehdy přišli to byli kluci ze stepí ze z venkova to byli takový jelimáci,

T: mlad'ounký. myslíte v tom osmašedesátým?

N: jo my jsme pak byli na Litvě v roce sedmdesát dva můj muž tam pracoval já jsem jela za nim na měsíc a ta

Natalie se kterou jsme se tam seznámili Litevka vůbec nedovedla pochopit že jsme je nechtěli. tady, jo v tom osmašedesátým. vždyť my jsme vás přišli zachraňovat. no Natalie nebylo třeba vždyť my jsme to nechtěli a to byla inteligentní holka tehdy holka dneska paní která vystudovala vysokou školu to nebyla žádná ta prostě vůbec to nemohla pochopit tím spíš ty vojáci který sem tehdy nadirigovali ty je tak zblbli že byly přesvědčený že nás osvobozoujete teda von kontrarevoluce.

T: asi to tak podali.

N: voni určitě. ale i v tom dvaasedmdesátým to ta Natalie nemohla pochopit přitom Rusy nenáviděli. já jsem zažila scén kdy je nenáviděli na Litvě až mně to bylo nepříjemný jak vostře se hádala s Rusama,

T: hm

N: jděte domu tady nemáte co dělat jenom nás vyjídáte přímo takhle přede mnou, v tom krámě s nima mluvila s Ruskou nějakou, jo, to bylo drsný.

T: hm

N: já jsem tam měla dvě děti nás vzala do cukrárny ta Natalie před námi platila ta Ruska, bavila se teda rusky s tou prodavačkou a ta Natalie taky rusky ji tohle před tou prodavačkou před těma lidma říkala jo. a mně se konkrétně stalo my jsme tam Ivo si tam udělal různý známosti a ten jeden já už nevím jakou měl funkci řek že nás veme na tejden k jezerům ty jsou nádherný ty jezera ale museli jsme tam něco jíst u těch jezer že jo tak jsem šla do obchodu tak rusky jsem říkala protože anglicky jsem neuměla jsem říkala že chci tuhle konzervu tuhle konzervu tyhle špagety olej a vona mi přede mnou ty konzervy otevřela, já jsem to pak vykládala ty Natalie a vona proč si mi neřekla? pro konzervy musí chodit Litevec ne Rus protože Rusové je tady kupujou a posílají je do svý země to jsem tedy netušila to mě překvapilo, voni je nenáviděli do hloubky Natalie říkala všechno co je tady špatného nás naučili voni nepracovat chlastat to tady nikdy nebylo no. už tehdy nám vykládala byla to babička ty Natalie? nebo někoho jinýho já nevím nám vykládala jak Rusové zabíjeli Litevce jak se hnala fronta že Rusové to svedli na Němce ale že to dělali ty Rusové ta babička v tom dvaasedmdesátým roce nám to říkala tady byla taková propaganda to dělali Němci všechno,

T: hm

N: oni se už tehdy nechtěli rusky bavit ale já jsem neuměla žádnou angličtinu takže já jsem se s nima musela bavit rusky ale voni nerad nerad jěžiši ta Natalie ta mě znala ta se se mnou bavila rusky normálně ale lidi, který jako,

T: si mysleli že jste Ruska,

N: no ta moje ruština, jakej jsi se učila jazyk na gymplu?

T: já jsem měla angličtinu a němčinu.

N: no tak si představ že přijedeš do Německa budeš umět německy jako Němci? že ne? já jsem odmaturovala byla jsem patnáct let po maturitě z ruštiny jsem maturovala, takže jsem ze začátku byla jak němá ale pak stačilo si,

T: hm

N: a tys měla ještě ruštinu?

T: ne já jsem se narodila osmdesát čtyři revoluci si pamatuju jen tak že ve školce nám říkali že nemáme říkat soudružko učitelko ale paní učitelko,

N: to to jsi měla jako já za ty války takový kusy vzpomínky taky mně bylo pět...dobrý a když chceš teda pardon chcete,

T: ne to mně klidně tykejte to je v pohodě @

N: já mám vnoučata takhle starý jsou taky v tomhle věku, já nevím možná začátkem listopadu že tu bude i manžel jestli byste chtěla s ním vybavovat taky já tu od prvního listopadu budu,

T: já vám zavolám a domluvíme se.

N: já vám zabalím moučníček.

T: díky.

Skupinové interview – paní Marie a paní Jiřina

Proběhlo 2.11. 2007 dopoledne u paní Jiřiny doma v Liberci.

N1: paní Marie (*1927)

N2: paní Jiřina (*1934)

T: vy jste vlastně obě dvě byly na různých brigádách ale co máte společný že jste obě dvě byly na brigádě v Ostravě, v jakém roce jste tam pracovaly?

N1: já jsem tam byla v roce padesát, v říjnu. a tys tam byla kdy?

N2: ...padesát, v létě.

N1: padesát v létě? tak jsi tam byla dřív než já.

N2: já jsem tam byla ještě v jednapadesátém v létě protože dvaapadesát sem maturovala a to už jsem byla na tom Lipně jak jsem ti říkala a kdežto tohleto já tam byla jediná ze třídy nejezdili vši/ kdo chtěl že jo, to nebylo možná ty vysokoškoláci jezdili jestli je trochu nutili do toho ta situace to nevím to nemůžu posoudit ale byli vysokoškolský brigády hlavně mně bylo sedmnáct když jsem tam byla, tak já tam byla s tou v létě o prázdninách s tou jihočeskou brigádou,

N1: jo tak tys byla taky s krajskou brigádou?

N2: jo s krajskou.

N1: já myslela žeš byla s vysokoškolskou brigádou,

N2: ne ne to sem byla středoškolačka, v krajský brigádě to byly různý lidi,

N1: ano,

N2: prostě z kraje, já jsem se prostě přihlásila že by dělali nějaký nábor to si vůbec nepamatuju,

N1: taky ne.

N2: taky ne?

N1: víš proč jsem se přihlásila? mně ti vo rok dřív poslal já jsem dělala ve svazu mládeže a voni ti přišli z okresu že posílaj mě do Jugoslávie na dovolenou a já jsem přijela že za to musím něco udělat,

N2: byli jsme idealisti.

N1: musím pro to něco udělat tak jsem se přihlásila... vo rok dýl ve čtyřicátým devátým jsem byla na tý dovolený a v padesátým jsem se přihlásila, tak jsem jela na tu brigádu.

T: hm

N2: já si vůbec nepamatuju kde jsem se přihlásila, my jsme byly */ještě s paní Věrou/* na tý krajský v tom Milevsku rok předtím v devětačtyřicátým,

N1: šestnáctiletý holky,

T: hm

N2: a to jsme byli jenom dvě ze třídy s tou Věrou v tom Milevsku a pak my jsme spolu dost kamarádily nebo jsme si rozuměly tak jsme s přihlásily do tý Ostravy spolu ale vůbec nevím kde,

N1: na svazu mládeže, ne?

N2: asi ale já si to nepamatuju. A jely jsme s tou jihočeskou budějovickou brigádou a podstatnou část tvořil soubor Vpřed, kterej byl špička.

T: tam byl ten Korbel, že?

N2: jo tam byl ten Korbel. já nevím Tonda Tonda Korbel. a pak tam byli různý vim že tam byla učitelka z mateřský školy á mladí pochopitelně a v tý druhý když jsem jela Věra původně taky chtěla a pak šla jezdit s tím samovazem, no ale já jsem jela takže jsem z Tábora byla zase sama, my jsme byly takový trošku dobrodružky.

T: @

N1: ale chtěli jsme něco udělat pro tu republiku,

N2: jo to ano,

N1: dneska tomu ty mladý lidi ani nemůžou uvěřit,

N2: no to nemůžou,

N1: protože my jsme byli tak nadšený po tý válce že bysme snad stavěli i komíny nahoře,že jo?

N2: tam byla těžká práce vždyt' víš sama v tý Ostravě potom když jsem jela podruhý jsme vyhazovali v noci přijeli vagóny s pískem, á vyhazovali se vagóny s pískem takovejma velkejma lopatami,

N1: já ti řeknu my jsme jednou dělali,

N2: co vy ste tam dělali?

N1: no všecko možný, lopatami krumpáčem,

N2: já vim že potom taky na vozejku tam kde někde měla stát pec že se kopal nějaký výkop,

N1: ano,

N2: ná tom na těch vozíkách malejch se to odvážilo,

N1: já říkám že ty mladý lidi dělali neuvěřitelný věci, my jsme třeba dělali to ještě nevíš na takovejch kolejnicích a jednomu klukovi ulítla lopata a já tady mám eště jizvu */ukazuje na nos/* á vylítla mi do nosu,

N2: a nepodbíjeli ste pražce? to byla hrozná práce.

N1: no podbíjeli.

N2: to bylo otravný a ten chlap byl takovej nepřijemnej jako když ty mladý lidi nemá rád ale pak se ukázalo že má nakonec.

N1: já říkám že ty mladý lidi dělali neuvěřitelný věci,

N2: všechno. a chodilo se pěšky.

N1: v šestnácti sedmnácti letech já už byla,

N2: tys už byla tó,

N1: stará oproti některem, neuvěřitelný věci že když o tom přemejšlim ani nemůžu věřit že se to dělalo.

N2: no jo když to člověk dneska vezme.

N1: lopaty krumpáče těžký vozejky prostě neuvěřitelný věci,
N2: těžká práce těžká, já si pamatuju tenkrát z toho ty vagóny to přišlo mimořádně tenkrát to přišlo po směně vono se tomu nějak říkalo nevíš jak? že to bylo ještě po směně těm hodinám se nějak říkalo ty se zapisovaly,
N1: nevim, nevim, počítalo se to,
N2: a vlastně jsme za to nedostali nic.
N1: voni píšou v těch novinách patnáct korun na den ale to není pravda.
N2: né já si pamatuju že jsem si přivezla něco kolem dvou set.
N1: já nic.
N2: z té letní, kolem dvou set. z té Ostravy něco sme dostali málo ale jinak to šlo na to jídlo jinak né,
N1: svazáckou košili a údernickéj vodznak jsem dostala. byli jsme vyhlášený jako úderná brigáda.
N2: úderná brigáda. vás tam bylo asi míň na podzim vás tam nebylo tolik,
N1: my jsme si tu brigádu vo tejden prodloužili protože náká brigáda měla přijet za tejden a by tam byla mezera.
N2: v létě nás bylo pět tisíc brigádníků.
N1: no to bylo šílený když se šlo do jídelny.
N2: no ty fronty.
N1: no no.
N2: a taky ste chodili k lesu hrát tam volejbal?
N1: to už nevim. ale tys mluvila vo tý noční směně to nám jednou přišli k nám,
N2: bylo večer ne do rána protože potřebovali aby se ty vagóny vyložily, buď potřebovali ty vagóny pryč aby se vyložili nebo ten písek spíš ty vagóny asi vyprázdnit to jen dobrovolníci,
N1: jsem říkala Verunce už my sme přišli z vodpolední směny, a najednou volá hlavní štáb to byl mikrofon že jo,
N2: rozhlas no.
N1: vedoucí liberecký brigády sedmdesátý osmý sme byli...mám dojem že sedmdesátá osmá, ať se dostaví na hlavní štáb a voni mně říkali potřebujeme deset lidí na skládání cementu tak já přišla samozřejmě na barák a říkám deset lidí potřebuju bude se skládat cement vono by se jich bejvalo přihlásilo dvacet místo deseti,
N2: vopravdu to tak bylo.
N1: tak jsme šli skládat cement a voni ty pytle byly protrhaný ještě teď to cejtím, no to bylo brejle nám náký dali přes pusu sme si uvázali šátky co jsme měli na obličej nos a pusu sme museli schovat vono to čpělo vono to mělo asi pětadvacet kilo ten pytel voni nebyly velký,
N2: pětadvacet.
N1: tak jsme vždycky dva nakládali ale čpělo to, a přišli jsme domu asi ve tři hodiny tak jsme se vyspali a šli jsme na vodpolední.
N2: odpolední ranní jestli jsme střídali to už si vůbec nepamatuju, sme chodili asi pořád na ranní.
N1: to my sme střídali,
N2: že na to odpolední chodili asi vysokoškoláci, víš že ty asi střídali jihočeskej kraj to byla jedna brigáda věkově rozdílná bych řekla vod těch šestnácti ten Dušan to jsem ti možná říkala,
T: jak byl do vás zamilovanej?
N2: no chodil do té rybářský školy tak jemu bylo šestnáct a mně osmnáct tak jsem se usmívala, no a chodilo se pěšky,
N1: a to se zpívalo.
N2: ano to se zpívalo,
N1: když se šlo ze šichty tak se zpívalo.
N2: a tam jednou kolem domku ty už nejsou tam já už se nepamatuju kudy se chodilo kolem potoka kolem domku a tam bylo vedro a jedna pani nam přinesla z toho domku jablečnej kompot takový vedro jestli jsme šli pohromadě nebo jsme se táhli hrozný vedro. já tam byla v srpnu. po každý v srpnu proto v červenci jsem musela bejt doma na žních.
T: hm
N1: byli jsme udřený sotva sme se táhli ale zpívalo se když jsme šli domu ze šichty. ty budovatelský že jo.
N2: ale i jiný i jiný. takový národní Okolo Hradce, takovýhle.
N1: ano ano,
N2: Kolíne Kolíne, zpívalo se hodně se zpívalo teď poslouchaj hodně mladý,
T: hm
N2: no rozumíš dřív se bavilo takhle že se zpívalo,
N1: když vo tom tak přemejšlim tak sem asi byla jediná ženská která byla vedoucí brigády,
N2: to je možný.
N1: vždycky to byli kluci. mně tenkrát zavolali z krajského výboru ČSM
N2: tady v Liberci to bylo?
N1: tady v Liberci. nějakej Pepik Stolínů dělal vedoucího tajemníka zavolali mě tam tak jsem šla a voni říkali tak jsme probírali tu brigádu kde jste přihlášený a budeš dělat vedoucí brigády. já říkám to je nesmysl já to

nezvládnou.

N2: zvládla to.

N1: zvládla sem to. ale dva kluci tam byli ze Lva */hotel v Liberci/* a ty mi dělali paseku dlouho ty to nesnášeli že ženská jim velí. víš. a zástupce mi dělala taky holka ta Věra z Jablonce jak jsem ji chtěla shánět a voni to nesnášeli že jo. se stavěli na zadní hodně dlouho.

N2: my jsme chodili na volejbalový hřiště pod ten les,

N1: to už nevím.

N2: to bylo asi ještě s Věrou */3. narátorka/* a ten druhý rok si nějak moc nevzpomínám. ten první rok mně utkvěl nějak víc v paměti. to jsem byla v Praze jak jsem ti říkala mezinárodní kongres studentstva,

T: jo

N2: tak tam poslali pozdravit brigádu v noci sme jeli vlakem ne žádným spacím pochopitelně přes dne jsme byli tam a v noci jsme jeli zase zpátky. a druhý den jsme měli vim že jsem přijela z té Prahy a šli jsme na Radhošť to jsem byla poprvé na Radhošti tam, poprvé v opeře na jsem se asi přihlásila řekli kdo chce ne že by to bylo že se musí, to ne,

N1: to ne.

N2: prostě máme možnost dostali jsme tolik a tolik míst do opery v Ostravě,

N1: bylo to divadlo Zdeňka Nejedlého a teď sem koukala v televizi že je to divadlo Dvořáka, Antonína Dvořáka,

N2: nevím proč v Ostravě Antonína Dvořáka,

N1: no Nejedlého nechtěli,

N2: no ale proč Dvořáka tam mohli dát někoho místního,

N1: ano ano.

N2: protože tam nepůsobil v té Ostravě neměl tam takový vazby,

N1: víš vono tak po nákech letech já nevím kdy tam jezdili na půl roku na brigádu,

N2: no brzo po potom ale to už byli nějaký bych řekla odbo/ řemeslníci,

N1: kdepak jezdili normálně nějaký Pepik Kopalů tam jel a Míla Procházková se myslim jmenovala a voni se tam spolu tak dohromady že,

N2: se vzali,

N1: že přijeli do Liberce a tady se brali voni to už jim dávali oblečení měli pracovní voblečení měli prošívaní vestu to bylo,

N2: my jsme neměli my jsme nedostali jsme měli svoje,

N1: voni se v tom mundúru tady na radnici nechávali voddat jak byli lidi zfanatizovaný.

N2: no tak prostě nadšený to nebyl fanatismus to bylo nadšení,

N1: někam se odstěhovali tady z Liberce já jsem je hledala v telefonním seznamu kvůli Verunce než sem vás potkala,

N2: a taky jezdili na tři měsíce nebo tak nějak no tyhle tady byli na půl roku,

T: a třeba tam bylo nějaký školení nebo kursy že vám povídali o straně?

N2: ne tam žádná politika nebyla.

N1: ne vůbec,

N2: byla tam přednáška byli tam stavitelé a ukazovali jak si představují ukazovali tam jak si představují novou Ostravu jak bude vypadat tak vim že na tom sem byla že v jídelně byli architekti a jak bude vypadat nová Ostrava,

N1: já si teďko vzpomínám když byli Jiřímu dva roky, to bylo v padesátém sedmém,

N2: žádný školení tam nebylo na to nebyl čas.

N1: tak asi bylo desátý výročí že se to začalo stavět to je možný že se to začalo ve čtyřicátém sedmém, že jo už stavět.

N2: no to asi jo.

N1: Jiřímu byli asi dva roky to jsem byla na mateřský že jo a najednou mě volali známí ze sekretariátu co tomu říkáš my tě pošleme na výročí do Ostravy my sme jeli asi nás jelo se do té Ostravy se podívat.

N2: to už stála vysoká pec?

N1: to už stála vysoká pec. dvě myslim dokonce. byla jsem se tam tenkrát podívat. mně se nechtělo vod Jiřího to byl eště malej ale maminka říkala já si vezmu volno a jed'. tak jsem jela.

N2: no Nová huť Klementa Gottwalda.

N1: tak jsme se tam setkali s jedním z hlavního štábu,

N2: aha, tak to bylo vzpomínkový takový,

N1: no,

N2: no já už si moc jinak nepamatuju vim že sme kopali krumpáčem a nakládali nebo možná že kluci kopali a my sme nakládali, na vozejky vykládali z vagonů a nejhorší bylo to podbíjení těch kolejí,

N1: no to bylo hrozný to jsem dostala do toho nosu eště to tam mam možná, ne?

N2: to bylo takový nudný víš pořad si jen podbíjela sypala šterk to se dělali ty úzkokolejky aby se moh vozit materiál.

N1: bylo to neuvěřitelný co já já už sem měla léta ale když jsem viděla ty šestnáctiletý holky co tam dělaly,
N2: no mně bylo sedmnáct,ale já jsem byla zvyklá dělat.
N1: tys byla zvyklá ale tam byly holky,
N2: z města vid' že měly pučejeře.
N1: přesně.
N2: já neměla já byla zvyklá.
N1: já měla pučejeřů, to víš švadlenka že jo@
N2: švadlenka jemné ručky @ jako moje sestra.
N1: já říkám dámská krejčová když někdo řekne švadlena tak se zlobim.
N2: no jo no já nevím co vona má. vždyť vy ste stejně starý, šla se učit po válce a ty taky?
N1: já taky,
N2: k soukromníkovi.
N1: no.
T: i s tou paní Věrou mi přijde mi že na to vzpomínáte rády,
N2: rády, vždyť je to mládí naše @
T: takový nadšení skončila válka eště jste nevěděli jak to bude dál,
N2: já myslim že jsme o tom zas tolik nepřemejšleli. víš že sme to bral bylo to kolektivní mezi sebou ty vztahy byly takový hezký málokdy se tam vyskytl nějakaj hajzlik víš.
N1: já jsme říkala Verunce jakej tam byl přísněj režim. třeba ta Věra vyskočila z vokna vona byla stejně vysoká jako já a najednou mě volali ze štábu a říkali prosim tě jak se to chováš ty skáčeš z vokna nemůžeš jít dveřmi? já povídám já jsem z vokna neskákala a pak vylezlo že skočila Věrka. a nebo nějakaj Strnad to je jediný jméno který si pamatuju ve volným čase přišel namazenej,
N2: ale to tam vůbec nebylo.
N1: ne. a víš co bylo? my sme ho museli vyloučit a okamžitě jel šupem domu.
N2: byly tam takový vztahy mezi holkou klukem ale takový asi platonický.
N1: ano přesně.
N2: já to viděla u těch starších vysokoškoláku že se k sobě vinuli nebo vedli za ruku ale něco tak to ne.
N1: ne.
N2: čistší no čistý vztahy. že máš taky takovej pocit?
N1: no. až na ty kluky z toho Lva ty mně dělali peklo dobrejch čtrnáct dní.
N2: a pak se srovnali?
N1: voni je ty ostatní dali do latě,
N2: to měli vliv ty ostatní.
N1: to víš já taky nebyla tak průbojná v tý době, to pak už ze mě udělalo život člověka takovýho tvrdšího ale v tý době jsem byla eště spíš zakřiknutá i když mně bylo třiadvacet. tak jsem nebyla taková,
N2: měla brigáda kolem pětadvaceti lidí?
N1: eště víc já si pamatuju čtyřicet možná.
N2: já si pamatuju kolem třiceti. podle toho jak která.
N1: třicet čtyřicet lidí.
N2: protože ten soubor Vpřed tvořil jádro voni měli zkoušky chodili zpívat v tý co jsme byli mimo tak nás moc nebylo a jich bylo asi pětadvacet,
N1: no třicet čtyřicet nás bylo v těch brigádách. no a přijeli jsme jako úderná a pak se to heslo ujalo to jsme se dozvěděli když nám předávali tu vlajku a ty vodznaky údernický já ho měla donedávna a pak jsme se stěhovali a to člověk vyhodil, jsme vymysleli heslo my stavíme stavbu stavba staví nás.
N2: no to bylo a pak to převzali určitě a vono to bylo trošku vono nás to formovalo,
N1: určitě,
N2: některý ne možná, Věra taky asi říkala že máme vzpomínky, ne?
T: jo jo vyprávěla.
N1: no bylo to hezký.
N2: jo jednak to bylo mládí že jo víc těch kladů než těch záporů,
N1: šli ty lidi víc dohromady než teď.
N2: takový obětaví.
T: nemrzí vás to jak to pak všechno dopadlo?
N2: to víš že jo.
N1: to víš že jo. že mrzí,
N2: vysoká politika je svinstvo.
N1: o tom se radši nebudem bavit to já pak budu nadávat na všechno.
T: no tak nadávej@
N1: dneska jsem četla o tom Čunkovi voni ho v tom senátu nechaj a von bude zase mít sto tisíc měsíčně,
N2: ani mi to neříkej já se ani nerozčiluju,Marie já se tím nerozčiluju pomyslim si svý, já jsem do tý politiky

tolik né já jsem žila spíš tím sportem a my máme na tu dobu svý vzpomínky pěkný víš na ten sport, ale já si pamatuju že nakonec i na tý škole to by teď asi nešlo my jsme vyloučili ze školy syna okresního tajemníka OV KSČ, s dnešní dobou se to už nedá srovnat tehdy to bylo přísnější náročnější tak jsme se nenechali ovlivnit von tam táta taky byl ale ne že by za něj orodoval,

T: ne?

N2: ne vopravdu ne ředitel řek ze školy já vim že jsem u toho byla a že řek nemůže tady bejt to bych moh dělat nevím co nechodit do školy já už nevím teď jsou horší, á my sme ho vyloučili víš záleželo na lidech. tajemní OV KSČ jako teď je primátor řekněme a teď by si to nedovolili.

N1: ano.

N2: těžko to můžeš srovnávat vono záleželo na lidech.

N1: přesně.

N2: i v tom JZD když se zakládalo a když vystěhovali ty kulaky jestli vo tom víš,

T: jo.

N2: předseda národního výboru vo tom řek ne když je vystěhujete tak já tohle dělat nebudu a zůstali záleželo na lidech.

T: hm

N1: to bylo stejný s Němcema když se vysídlovali někde to šlo slušně někde se střílelo jak teďko třeba čtu vo tom,

N2: to nesla ta doba protože byli na ty Němce našťvaný voni to viděli zažili vždyť si slyšela jak voni se chovali v pohraničí, všichni většina,

N1: nejvíc ty zparchantělí Němci říkal náš tatínek,

N2: poturčenec horší Turka jak se říká,

T: hm

N2: já vim ty ... /uvádí jméno příbuzných z manželovy strany/ ty žili v Říši protože byla vesnice ty to možná Zlatá Olešnice byla česká vesnice,

N1: voni ji nezabrali?

N2: zabrali ale byla to česká vesnice ani jeden Němec takže neměli důvod takže první zábor až šestého října kvůli silnici na Příšovice,

N1: ahá,

N2: a dosadili tam německýho starostu,

N1: to nás zabrali hned ty Čížkovice,

N2: no jistě, tam (?)

N2: a byli tam Němci?

N1: ve vesnici ne ale zabrali to a náš Fanouš /bratr pani Marie/ řek von už byl straší že jo já do německý školy nepujdu jemu bylo čtrnáct.

N2: brácha?

N1: no, tak se vodstěhovali.

N2: naši měli hospodářství a to tak kam by šli?

N1: ano. voni tam měli domek a co ti mam povídat. a pak ho prodali tejden před měnou,

N2: ste voto přišli?

N1: no já ti řeknu,

N2: počkej v tom jedenapadesátým?

T: třiapadesátým.

N2: třiapadesátým?

N1: já ti řeknu teď by se lidi snad vzbouřili tenkrát jsme drželi hubu, že to řeknu takhle vulgárně,

N2: nó byli jsme takoví,

N1: v třiapadesátým nám prakticky vzali všecky peníze,

N2: já jsem byla na škole tak jsem to...

T: jste to nepociťovala,

N2: nepociťovala. vim že jsem se divila když mi maminka poslala stovku vim že předtím chodili balíky bez peněz, jsem si říkala kde to vzala posílali mi pečivo nebo tak do Prahy, ale...

N1: pak byla v sedmapadesátým druhá reforma?

T: teď nevím byla v pětačtyřicátým a pak v tom třiapadesátým,

N1: jo v šestačtyřicátým jsme prodali ten barák peníze byli fuč všecky, já vim že když jsem se vdávala že jsme ušetřili tak na obejvák že pak už nebylo nic, to vyměnili určitou část v tom třiapadesátým to byl Fanouš ve Štokholmu von si posílal nějaký peníze doma si myslel že naši nemaj,

N2: jo brácha tvůj?

N1: jo, posílal my jsme měli doma peněz tenkrát,

N2: @

N1: my měli peněz, ženský maminka dělala ve Stráži v trhárnách ve fabrice a ženský tam neměly ani na výměnu

tak maminka jim nosila peníze,

N2: aby si měly co vyměnit.

N1: říkala máme to zahodit nebo jim pomoci? tak jim dávala peníze přísahám, my jsme to nějak počítali tam byla pěšina tam chodili lidi kolem baráku a my jsme asi nezatahovali záclonu a asi nás někdo viděl jak tam počítáme peníze, a představ si von mně druhý den volá Rozmara okresní tajemník strany to bylo na náměstí když koukáš na radnici, co je Donald tam jsme měli svazáckej sekretariát a naproti byl stranickej,

N2: to já nevím,

N1: Rozmara tajemník okresního výboru strany mně volá Marie přijď sem. a já říkám musí to bejt hned a von nejlepší to bude když přijdeš hned. takovej tón von byl ale jinak sympatickej. tak jsem tam šla, a říká je to blbý ale já se tě musím zeptat kolik ste měli doma peněz? já říkám no moc. předtím měli naši dvě krávy jednu prodali pak Fanouš něco poslal domu tam bylo fakt peněz vod tý doby jsem tolik neviděla,

N2: @

N1: a my sme to s našima počítali a někdo nás viděl a hned to nahlásil na okrese strany, dneska se nezeptaj Čunka nebo dalších kde to vzali,

N2: nepřemejšlej vo tom Marie stejně to nezměníš.

N1: a tenkrát se ptali dělníků kde vzali peníze. já jsem jim to vysvětlovala kde jsme to vzali že naši prodali krávu a že brácha posílá domu peníze tak máme tohle a maminka nosí ženskej aby měly co vyměnit,

N2: takhle si mu to vysvětlila,

N1: tím jsem to vysvětlila a bylo v pohodě a von mi řek vy máte ale sousedy.

N2: no jistě jistě. závist byla ale ne tolik jako teď. že,

N1: v pětapadesátým jsem se vdávala a neměli jsme ani naobejvák a ty peníze se těžko šetřily.

N2: to víš že jo.

N1: a Petříčkovi /rodina bývalého manžela/ to ti musím říct Petříčkovi chtěli udělat svatbu,

N2: kolik ti bylo když ses vdávala?

N1: sedmadvacet? osmadvacet.

/ začínají se bavit o svých známých z místa bydliště a o soukromých věcech/